

en inhoud

001 Cover
Foto: Shutterstock

Proloog

- 003 Colofon/redactioneel**
Pad kwijt
- 006 Onder de aandacht**
Nieuwe bestuursleden Vereniging VvAA, directeur VvAA Groep neemt afscheid, column Erica Bakum, bestuurslid Vereniging VvAA
- 010 Beeld**
VvAA Congres
- 012 Interview**
Onderzoeker en bijzonder hoogleraar Jany Rademakers vindt patiënt zo actief nog niet
- 016 Opinie**
Gouden ervaring

Praktijk

- 017 Topsport**
Drie zorgprofessionals vertellen over hun olympische plak

- 020 Feedback**
Vakgroepen die de patiëntenzorg op een hoger plan willen tillen, kiezen steeds vaker voor groepsreflectie
- 024 Interview**
Oncoloog Bob Pinedo stampte een uniek screeningsmodel voor arme landen uit de grond. In oktober volgt een congres op Curaçao
- 027 App**
De app Battle of the Meds test kennis van geneesmiddelen
- 028 Interview**
Tandarts, ACTA-wetenschapper en VMTI-voorzitter Joris Muris vraagt meer aandacht voor de mond
- 030 Vierdaagse**
De Vierdaagse beleeft dit jaar zijn 100ste editie; het hoofd medische dienst en twee deelnemers vertellen over hun ervaringen
- 033 Ondernemen**
Cardioloog Herman Mannaerts wil een community bouwen van elektrische rijders
- 034 Uitvinders**
Hoe kom je van idee tot product? Vijf zorgprofessionals vertellen over hun uitvindingen

- 038 Vertrek**
Frank de Grave neemt volgend jaar afscheid als algemeen voorzitter van de Federatie Medisch Specialisten
- 039 Juridisch**
Juristen en advocaten van VvAA ondersteunen leden bij uiteenlopende problemen
- 040 Boek**
Bas Mesters schreef het boek *Italiaanse Streken*. Hier een verkorte weergave van het hoofdstuk over de wittejasmafia
- 044 Financiën**
Belastingvoordeel bij schenken aan goed doel, onderzoek onterechte declaraties. Column Ferdinand Wit

Persoonlijk

- 046 Interview**
De Belgische badmintonner en geneeskundestudent Yuhan Tan maakt zich op voor de Olympische Spelen
- 049 Spiegel**
Max van Weezel houdt zorgprofessionals een spiegel voor

- 051 Onvergetelijk**
Bijzondere herinnering van gepensioneerd anesthesist Hans Eppens

Privé

- 052 Varen**
Nergens is het zo leuk varen als over de Amstel
- 055 Buitenleven**
Plastisch chirurg in opleiding Shariselle Pool is besmet met het moestuinvirus
- 056 Reizen**
Lissabon: een stad om in te verdwalen
- 060 Gespot: reizen**
- 063 Buitenleven**
Gepensioneerd dierenarts Albert Zuring over zijn volkstuin
- 064 Strandhuisjes**
Ze verrijzen op steeds meer stranden langs de kust: vakantiehuisjes pal aan zee
- 066 Buitenleven**
Oud-huisarts Ton de Moel mag zich sinds twee jaar officieel imker noemen
- 068 Mijn huis**
Binnenkijken in Winsum bij gepensioneerd internist-hematoloog Mars van 't Veer en psycholoog Nelleke van 't Veer

- 070 Gespot: wonen**
- 072 Gespot: gadgets**
- 074 Auto**
Terugblik op VvAA Rally
- 076 Auto**
Hoever zijn we nog verwijderd van de volledig autonome auto?
- 080 Autoportret**
DS 3 en Mercedes Benz E-klasse
- 083 Auto**
Uit oude auto-advertenties blijkt dat vrouwen al vroeg een doelgroep vormden
- 088 Gespot: auto**
- 089 Favoriete pil**
Hoogleraar Psychosomatiek Judith Rosmalen over *Corpus Delicti. Een proces van Juli Zeh*
- 090 Gespot: cultuur binnenland**
- 092 Passie**
Vijf musicerende zorgprofessionals vertellen over hun passie voor jazz
- 096 Gespot: cultuur buitenland**
- 098 Cocktails**
Alcoholvrije cocktails
- 100 Mijn recept**
Couscous met roodbaarsfilet van cardioloog Annemieke Jansen, met wijnadvis van Han Sjakes

Post Scriptum

- 102 Kennisreizen**
VvAA QualityTime regelt congres- en studiereizen en nascholing in binnen- en buitenland
- 104 Lezersvragen**
Antwoord op al uw vragen
- 106 Ledenvoordeel**
VvAA Familiedag in themapark Archeon, BAL! op Paleis Soestdijk en Amsterdam vanaf het water
- 108 Opleidingen**
Agenda van VvAA Opleidingen & Teamcoaching, Academie voor Medisch Specialisten en OSG-VvAA
- 109 Reacties**
Brieven, e-mails en tweets
- 110 Ledemaatjes**
Advertenties van leden voor leden
- 121 Puzzel**
Codekraker
- 122 Afscheid**
In memoriam: Aart Overtveld

Nieuwe bestuursleden Vereniging VvAA

Tijdens de Algemene Ledenvergadering op 22 juni zijn Miriam Stoks en Tijmen Hiep (vanaf 1 juli) als nieuwe bestuursleden en Hiep tevens als penningmeester benoemd.

Miriam Stoks is **apotheker** en mede-eigenaar van een maatschap met meerdere apotheken in gezondheidscentra in en nabij Nijmegen. Daarnaast is zij via diverse bestuurlijke functies actief betrokken bij lokale en regionale samenwerkingsvormen in en tussen de eerste- en tweedelijnszorg. Miriam Stoks is 44 jaar en woont in Nijmegen.

Tijmen Hiep is **tandarts** en tevens Master of Laws (LLM). Hij heeft ruime bestuurlijke ervaring en vervulde tot 23 juni de functie van penningmeester in het bestuur van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Tandheelkunde (KNMT). Tijmen Hiep is 33 jaar en woont in Amsterdam.

Apotheker Arjan van Nistelrooij heeft na tien jaar afscheid genomen als bestuurslid van Vereniging VvAA. Tandarts Alexander Tolmeijer heeft aan het einde van zijn eerste termijn zijn functie als bestuurslid en penningmeester neergelegd.

Masterclass geboorteketen

Welke factoren kunnen leiden tot een klacht, tuchtzaak of claim? Wat staat u te wachten als u hiermee te maken krijgt en wat kunt u dan het beste (niet) doen? Tijdens de masterclass *Preventie van klachten, tuchtzaken en claims in de geboorteketen* geven deskundigen hun visie en is er ruimte om met elkaar in gesprek te gaan. De masterclass vindt plaats op 1 september in Utrecht en wordt georganiseerd door VvAA en Medirisk. Zie ook vvaa.nl/masterclassgeboorteketen

{Agenda}

KWETSBARE OUDEREN

De afdeling Geriatrie van het UMC Utrecht en het Expertisecentrum Pharmacotherapie bij Ouderen (Ephor) organiseren samen met de UMC Utrecht Julius Academy en PAOFarmacie een reeks nascholingen voor (huis)artsen en apothekers om kwetsbare ouderen zo goed mogelijk te behandelen. Hierbij komen diagnostiek en behandeling van veelvoorkomende aandoeningen aan bod. Vanaf september, Utrecht, juliusacademy.nl

PSYCHOTRAUMA

Tijdens de studiedag *Psychotraumativering 2016* presenteren wetenschappers en klinici hun nieuwste bevindingen. Er is onder meer aandacht voor getraumatiseerde asielzoekers en vluchtelingen, de relatie tussen psychotrauma, psychiatrische en somatische aandoeningen en forensische psychiatrie. 22 september, Amsterdam, scem.nl

MONDZORG

Het symposium *De mond niet vergeten!* is bedoeld voor iedereen die betrokken is bij de zorg voor kwetsbare ouderen, dementiepatiënten en mensen met een verstandelijke beperking. Onderwerpen als de relatie tussen mondgezondheid en algemene gezondheid, de invloed van een gezonde mond op de cognitie en omgaan met afwerend gedrag tijdens de dagelijkse mondverzorging komen aan bod. Verder is er aandacht voor het project 'De Mond Niet Vergeten', dat zich richt op het verbeteren van de mondzorg bij kwetsbare ouderen. 23 en 24 september, Amsterdam, acta-de.nl

Leren van de luchtvaart

Op de thema-avond 'Leren van de luchtvaart' duiken KLM-gezagvoerder Jean van 't Hof en Dennie Wulterkens van OSG (Opleiding Spoedeisende Geneeskunde) van VvAA in de overeenkomsten en verschillen tussen geneeskunde en luchtvaart. Vliegen is tegenwoordig de meest veilige manier van reizen maar dat is niet altijd zo geweest. De luchtvaart is van reactief naar proactief gegaan wat betreft veiligheidsmanagement.

Aan de hand van een eenvoudig scenario is er aandacht voor het verbeteren van communicatie, leiderschap-volgerschap en situatiebewustzijn. Op 15 september en op 6 oktober, inschrijven en meer informatie op vvaa.nl/ledenvoordeel

Directeur VvAA Groep neemt afscheid

Herman van Hemsbergen, voorzitter van de hoofddirectie van VvAA Groep B.V., heeft aangekondigd dat hij na elf jaar plaatsmaakt voor nieuw leiderschap in de organisatie.

Bij Van Hemsbergen (58) was het gevoel ontstaan dat zijn boodschap de medewerkers van VvAA nog wel 'tussen de oren raakte', maar niet meer in het hart. Hij stelde zichzelf daarop de vraag of hij nog wel de juiste man op de juiste plaats was. Herman van Hemsbergen: "Ik heb elf jaar met enorm veel plezier en inspiratie bij VvAA gewerkt. Dat neemt niet weg dat leiderschap in het algemeen niet onbeperkt houdbaar is. Ik vind en voel dat het tijd is om een stap te zetten en plaats te maken. De Raad van Commissarissen is dezelfde mening toegedaan en samen hebben we besloten daar ruimte voor te creëren en afscheid van elkaar te nemen."

Kees Brouwer (60), lid van de hoofddirectie van VvAA, neemt vanaf 1 juli ad interim de verantwoordelijkheden en taken van Van Hemsbergen over, tot de Raad van Commissarissen een opvolger heeft benoemd.

VvAA Congres 'Zelf aan het Roer' Brief aan de patiënt

Op het VvAA Congres 'Zelf aan het Roer' op 22 juni hebben zorgprofessionals uit verschillende beroepsgroepen het stokje overgenomen van de huisartsen van Het Roer Moet Om. Zij willen zelf aan het roer staan om samen met de patiënt te bepalen wat goede zorg is. Dit heeft geleid tot een conceptmanifest in briefvorm aan de patiënt, waarin de zorgprofessionals uitleggen waarom zij samen met de patiënt de regie willen hebben over de kwaliteit van zorg. De huisartsen kwamen afgelopen jaar in actie voor minder regels, meer ruimte voor samenwerking en meer vertrouwen in de deskundigheid van de zorgverleners. Met hun actie hebben zij al behoorlijke verbeteringen bereikt. Na de huisartsen komen nu ook andere zorgprofessionals in beweging, ondersteund door de initiatiefnemers van Het Roer Moet Om.

Bent u het eens met de oproep van deze roergangers voor eigen regie op kwaliteit? Lees hun brief, die is opgesteld als een manifest met vijf punten die anders kunnen, en onderteken de brief op vvaa.nl/zelfaanhetroer

Schade melden via WhatsApp

Direct uw schade melden aan VvAA Schadeservice, kan nu ook via WhatsApp. U kunt foto's, nota's, schadeformulieren en andere documenten direct opsturen. Ook kunt u vragen stellen over uw dekking, vergoeding of de status van een lopende schade. Meldt u uw schade via WhatsApp op werkdagen tussen 8.00 en 17.30 uur? Dan krijgt u binnen een half uur een reactie. Appt u 's avonds of in het weekend? Dan ontvangt u de eerstvolgende werkdag 's morgens een antwoord. Voeg het nummer van VvAA Schadeservice, 06 8333 71 42, toe aan uw WhatsApp-contacten en u kunt direct een bericht sturen. Meer informatie vvaa.nl/whatsapp

Oproep goede doelen

Veel VvAA-leden zetten zich in voor een goed doel. Hier brengen wij er op verzoek van leden een aantal onder uw aandacht.

Geneeskundestudent Hakan Bokhoven organiseert met zijn studentencommissie Hermes voor KWF samen met KWF Kankerbestrijding op 3 september de **autorally Rijden tegen kanker**. De rally, met begin- en eindpunt in Rotterdam, heeft tot doel de kennis rond kanker te vergroten en geld in te zamelen voor kankeronderzoek. rijdentegenkanker.nl

Tandarts Jarik Bijlsma zoekt sponsors voor de **muskathlon** die hij gaat lopen (42 km onder zware omstandigheden) in september in Ecuador. Doel is geld in te zamelen voor Compassion, een organisatie die zich inzet om kinderen die in armoede leven te ondersteunen. muskathlon.com

Gepensioneerd tandarts Frans Bajens zet zich samen met zijn Lionsclub Land van Cuijk & Noord-Limburg in voor de nieuwbouw van de verloskundige kliniek **Trinity Hospital Mouna** in Malawi. Er is geld nodig om in het najaar, vóór aanvang van het regenseizoen, te kunnen starten met de bouw. lionsnet.nl of via mail: fr.bajibox@wxs.nl

FOTO: COLLECTIE SPAARNESSTAD

Uit de oude doos

Logica

U gaat straks toch wel op vakantie met een schone auto? Nog even door de wasstraat; er zijn momenteel her en der zomeraanbiedingen inclusief wassen. Zelf wassen is haast duurder.

In 1955 waren er nog geen wasstraten. Dat jaar vertelt ene 'Doktersvrouw' onder de kop 'Dokters Logica' in *Arts en Auto* een verhaal over de vieze gezinsauto. "Kan Jenny onder het spreekuur de auto even wassen?", vraagt de dokter op een dag aan zijn vrouw. 'Doktersvrouw' vindt het die dag koud, heeft medelijden met de doktersassistente en suggereert de auto door een garage te laten wassen. "Daar vragen ze er f 2,50 voor", reageert dokter verbolgen, "als ik tijd had, deed ik het zelf."

"We gaan Vader verrassen", zegt Doktersvrouw even later tegen zoon Bob. "Wij wassen de auto samen." Zoonlief is direct enthousiast en zet een emmer naast Moeder neer, maar trekt daarmee per ongeluk een ladder in haar kous. "Net nieuwe kousen, f3,90 naar de maan", verzucht de schrijfster.

Halverwege de klus struikelt Bob over de tuinslang. "Zijn broek is op slag rijp voor de stomerij: f1,90."

Het kan nog erger. Als Bob op de bumper staat om het dak te poetsen, stoot zijn voet door een achterlicht. Vader die net komt aanlopen, moppert dat dat minstens f5,- gaat kosten. "Maar", vervolgt hij welgemoed, "toch fijn zelf opgeknapt! Die garages zijn toch maar afzeters."

Aanpak werkloosheid Jonge Klaren

Het CarrièreCentrum Zorg (VvAA), De Jonge Specialist en BKV (Artsen Intermediair) gaan gezamenlijk op zoek naar oplossingen voor de werkloosheid onder Jonge Klaren. Hiervoor roepen zij jonge specialisten op hun best practices te delen. Elke bijdrage die tot daadwerkelijke werkgelegenheid heeft geleid, hoe groot of klein ook, is welkom. Door het delen van de succesverhalen (later dit jaar), kunnen de verschillende partijen hun voordeel doen en hun achterban ondersteunen. Wilt u als groep of als individu uw 'best practice' delen, mail dan naar info@dejongespecialist.nl

Uitwisselen informatie vreemdelingen

Om de uitwisseling van medische gegevens binnen de vreemdelingenketen te verbeteren hebben de ministeries van Veiligheid en Justitie en Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de Landelijke Huisartsenvereniging en verschillende zorgaanbieders de *Handreiking uitwisseling medische informatie in de Vreemdelingenketen* opgesteld. Het doel is duidelijkheid te geven over hoe te handelen als het gaat om medische informatie van vreemdelingen: wanneer zou welke medische informatie moeten worden opgevraagd of worden gegeven aan medisch zorgprofessionals en medewerkers in de vreemdelingenketen? U vindt de handreiking op rijksoverheid.nl, zoek op Uitwisseling medische informatie.

Oproep

Lezers gezocht

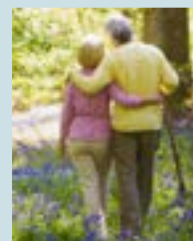
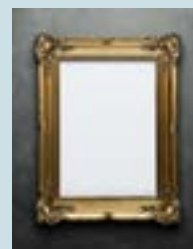
De redactie van *Arts en Auto* zoekt voor onderstaande rubrieken en artikelen uw medewerking.

Wat heeft u ter **inspiratie** in uw praktijk- of werkruimte staan of hangen? Een kleurrijk schilderij, een symbolisch beeldje of een prachtige foto? We maken er een serie portretten over.

De **Ledemaatjes**, de advertenties voor en door leden, zijn al jarenlang de best gelezen pagina's van *Arts en Auto*. Ze zijn dan ook uitermate geschikt om contact te leggen. Wie vond u via deze advertenties? Een wandelmaatje, een goede vriendin voor het leven of een nieuwe partner? We zijn benieuwd naar uw verhaal.

Heeft u een bijzondere woning? Voor de rubriek **Mijn huis** zoeken we lezers die het leuk vinden om collega's bij hen thuis binnen te laten kijken. We komen dan een mooie fotoreportage maken.

Spreekt een van deze onderwerpen u aan? Stuur dan een mailtje met uw gegevens naar oproep@artsenauto.nl o.v.v. de rubriek waar u aan mee wilt werken.

Aandacht voor verboden middelen

Michel Karsten, gepensioneerd huisarts en politiearts en geïnteresseerd in sportgeneeskunde, vraagt al vijftien jaar aandacht voor pre- en revalidatie met anabole steroïden. In 2001 kwam hij in contact met dwarslaesiepatiënt Richard Duray, die het idee had dat anabole steroïden zijn kwaliteit van leven zouden kunnen verbeteren. In het boek *Artsen zijn wars van anabole steroïden*, wil de auteur een lans breken voor het zorgvuldig gebruik van anabole steroïden, € 14,95. nabijproducties.nl

Arts en Auto mag vijf exemplaren weggeven. U maakt kans door een mail te sturen met uw lidmaatschapsnummer en adres naar verloting@artsenauto.nl o.v.v. 'Anabolen'. Zie artsenauto.nl/verloting voor de winnaars (na 03-09-2016).

*'Kijk naar wat je verbindt,
niet naar wat je verdeelt'*

Huisarts Lucas Fraza van HRMO op het VvAA Congres 'Zelf aan het Roer' op 22 juni.

Congres draait rollen om Bij uw patiënt op spreekuur

Zorgprofessionals, ondernemers en bestuurders kunnen op 9 september in Maarssen ervaring en kennis over patiëntgerichte zorg opdoen tijdens het congres 'Bij uw patiënt op spreekuur'.

Het congres draait de rollen om en laat de deelnemers gezondheid, zorg en zorgsystemen ervaren door de ogen van patiënten. Daarnaast zijn er lezingen over hoe processen en onderneming vanuit patiëntgerichte zorg te stroomlijnen en mensgericht te maken. Met onder anderen Machteld Huber, onderzoeker en oprichter van het Institute for Positive Health, die vertelt over het concept 'positieve gezondheid', dat de mens in plaats van de ziekte centraal stelt. Dagvoorzitter is Peter Kapitein, lymfeklierkankerpatiënt en 'patient advocate' bij Inspire2Live. Voor meer informatie en inschrijven zie vvaa.nl/zorgondernemingen

{Ledeninfo}

Ruim 119.000 (para-)medische collegaleden
 • Beroepsgroepoverstijgend netwerken en kennis uitwisselen
 • Advies, producten & diensten op maat
 • Gratis juridische helpdesk
 • Activiteiten met ledenvoordeel
 • 11x p/jr *Arts en Auto*
 en 4x p/jr Studentspecial

Contributie

Leden tot 30 jaar gratis
 Leden 30-65 jaar € 39,-
 Leden boven 65 jaar € 24,-

Betaalt u via automatische incasso? Dan krijgt u € 1,50 korting op bovengenoemde contributie.

Totaal aantal leden

119.416 waarvan
 24.110 studentleden

Erica Bakkum is gynaecoloog en bestuurslid van Vereniging VvAA

Kwalitijd

De zorgprofessional die zelf aan het roer staat in zijn vak, wil zich met zijn specifieke kennis en vaardigheden richten op de patiënt en hem of haar een aangename vaart bezorgen. Om nog even in de beeldspraak van het varen te blijven: normaal gesproken gaan niet alle opvarenden bij de stuurman staan om zich met de koers te bemoeien. Maar in de zorg bemoeien allerlei mensen en instanties zich met het werk van de zorgprofessional en dat neemt veel te veel tijd in beslag. Van alle kanten wordt verificatie gevraagd, soms zelfs vanuit tegengestelde richtlijnen. Er wordt maar gecontroleerd en gecorrigeerd, dat haalt behoorlijk de vaart uit ons werk.

Wij zorgprofessionals hebben uiteraard een maatschappelijk belang om verantwoording over ons werk af te leggen en transparant te zijn. Dat is logisch. Met goede parameters kunnen we onze kwaliteit laten zien. Maar er zijn te veel onlogische vragen. Al die verticale controlesystemen zijn remmend. In plaats hiervan zijn openheid en vertrouwen nodig. Natuurlijk, als er iets niet goed gaat, moet er ingegrepen worden. Niet de controle, maar de ziekte en eigen keuzes van de patiënt moeten weer het uitgangspunt van onze zorg worden. Daartoe moeten

Er wordt maar gecontroleerd
en gecorrigeerd,
dat haalt behoorlijk
de vaart uit ons werk

we meer multidisciplinair werken, ook samen met bijvoorbeeld het verpleeghuis of het kraambureau. En soms is de patiënt het beste af bij de huisarts, soms bij de oncoloog.

In mijn ogen moet de zorgprofessional zelf weer zijn hand aan het roer leggen. Meer tijd nemen voor overleg met collega's, voor uitleg aan en overleg met de patiënt. Dat zorgt uiteindelijk allemaal voor een betere kwaliteit van zorg. De term *kwalitijd* spreekt me daarbij erg aan, want meer tijd nemen betaalt zich altijd terug.

VvAA Congres

Bijna 500 zorgprofessionals waren op 22 juni bij de presentatie van het manifest 'Zelf aan het Roer' op het VvAA Congres in Utrecht. Meer dan 30 betrokken zorgverleners – roergangers uit verschillende zorgdisciplines – schreven een manifest over kwaliteit waarin zij alle derden (vooral zorgverzekeraars) oproepen om de regie op de kwaliteit van zorg aan patiënten en zorgverleners over te laten.

Diverse roergangers en één patiënt deelden hun ervaringen over kwaliteit. Tijdens het congres was er veel interactie: deelnemers gingen met elkaar in gesprek, maakten samen selfies en ze konden reageren via Buzzmaster (stemkastje op de smartphone).

Naast een kritische bespiegeling door journalist Marc Chavannes en een paneldiscussie met onder anderen André Rouvoet, was er ook de nodige humor bij de 'Omdenkshow' en bij het hilarische, maar ook warme optreden van Jan-Jaap van der Wal.

U kunt het manifest ondertekenen op vvaa.nl/zelfaanhetroer

Onderzoeker en bijzonder hoogleraar Jany Rademakers

‘Patiënt is zo actief nog niet’

Jany Rademakers, onderzoeker van het Nivel en bijzonder hoogleraar Gezondheidsvaardigheden en patiëntparticipatie, stelt dat veel patiënten geen actieve rol kunnen, willen of durven spelen bij het zorgproces. “Zorgverleners moeten hen bij de hand nemen.”

Ze laat een stilte vallen. Voor het eerst, na ruim een uur. Jany Rademakers (56) weegt haar woorden zorgvuldig alvorens ze antwoord geeft op de vraag of ze gelooft in marktwerking in de zorg. “Er zitten goede intenties achter, maar de aannames in het beleid kloppen niet”, zegt ze uiteindelijk. “De actieve patiënt, de patiënt als partner of als coproductent in de zorg, zelfmanagement, eigen regie; het zijn sleutelbegrippen in beleidsdocumenten van de laatste jaren. Ik ben een groot voorstander van het betrekken van patiënten bij het zorgproces, maar het positivisme over wat zij zelf willen en kunnen is te groot. Uit onderzoek dat we bij het Nivel (Nederlands instituut voor onderzoek van de gezondheidszorg, red.) hebben gedaan in 2014 blijkt dat een op de twee volwassen Nederlanders moeite heeft om zelf de regie te voeren op het gebied van gezondheid, ziekte en zorg.”

Dat Rademakers onderzoeker zou worden, lag niet erg voor de hand. Ze komt uit een ondernemend nest. “Mijn oma had een winkeltje dat later de eerste Hema-franchise is geworden. Mijn ouders baatten een hotel uit in het West-Brabantse Roosendaal. Daar heb ik de eerste zeven jaar van mijn leven gewoond.” Jany Rademakers was een nakomertje. Haar broer is elf jaar ouder, met

haar zus scheelt ze zeven jaar. In het dankwoord van de rede die ze uitsprak bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar, zegt ze: “Bij mij hadden mijn ouders gelukkig minder de drang om op te voeden en meer te vertrouwen dat het allemaal wel goed zou komen.” En dat kwam het. “Op de basisschool wilde ik schrijver worden. Van fictieboeken. Op de middelbare school switchte ik naar non-fictie, dat voelde veiliger. Een bestaan als arts zag ik ook wel zitten, maar ik had moeite met wiskunde. Daarom ging ik gymnasium-alfa doen, waarmee een studie geneeskunde was uitgesloten.”

De studie psychologie behoorde nog wel tot de mogelijkheden en paste bij de vraag die haar al langer fascineerde: waarom doen mensen wat ze doen? Rademakers wilde aanvankelijk hulpverlener worden. De keuze voor het doctoraal ontwikkelings- en klinische psychologie was in dat kader een logische. Haar onderzoeksstage deed ze bij het Nederlands Instituut voor Sociaal Seksuologisch Onderzoek (Nisso, nu Rutgers) en ging over de seksuele ontwikkeling van meisjes. “Daar kwam ik erachter dat onderzoek doen veel meer mijn ding was. Als hulpverlener help je een individu. Ik had het idee dat ik met onderzoek meer impact kon hebben. Dat ik grotere groepen kon helpen.” Dat ze nog maar 25 jaar oud was toen ze afstudeerde, speelde ook een rol. “Ik >

‘Er zou een keurmerk moeten komen voor sites en apps’

> voelde me te jong en te onervaren om iemand bij de grote problemen van het leven te helpen.”

Na haar studie belandde ze bij Stimezo Nederland, landelijke organisatie voor abortusklinieken, waar ze zich bezighield met de abortusregistratie. “Ik wilde niet alleen beschrijven – welke mensen komen er in abortusklinieken? – maar ook begrijpen en verklaren, om vervolgens met die kennis iets te doen in beleid of praktijk.” Ze promoveerde met een onderzoek naar preventie van ongewenste zwangerschappen bij jongeren in Nederland. “Van mijn 25ste tot mijn 42ste is seksuele gezondheid mijn thema geweest. Toen bedacht ik: ik wil me verder en breder ontwikkelen. Tijd voor een ander terrein.”

Na een uitstapje naar het onderwijs bij het UMCU kwam ze bij het Nivel terecht, waar ze zich mocht richten op ‘Zorg vanuit patiëntperspectief’. Ze was er betrokken bij de ontwikkeling van de CQ-index, de methodiek om patiëntervaringen in de zorg te meten. Inmiddels is Rademakers al enige tijd hoofd van een van de onderzoeksafdelingen van het Nivel en sinds augustus vorig jaar is ze bijzonder hoogleraar Gezondheidsvaardigheden en patiëntparticipatie aan de Faculty of Health, Medicine and Life Sciences (FHML) van de Universiteit Maastricht. “Voor een onderzoeker is hoogleraar het mooiste ambt dat je kunt bekleden. Er is niet voor iedereen een plekje, dus ik ben heel dankbaar voor deze leerstoel.”

Nieuwe definitie

De afgelopen jaren ziet Rademakers dat zorgverleners, verzekeraars, patiëntorganisaties en de overheid steeds meer verlangen van patiënten. Ze wijst op de nieuwe definitie van gezondheid, in 2011 ontwikkeld door arts en onderzoeker Machteld Huber, waarin eigenschappen als zelfredzaamheid en veerkracht centraal staan.

In haar rede somt ze de ontwikkelingen op die volgens haar hebben geleid tot de massale omarming van ‘de actieve patiënt’. De eerste: de opkomst van emancipatiebewegingen in de jaren zestig en zeventig. “Tot die tijd was de arts de autoriteit en de patiënt het object. Patiëntenrechten kregen in die periode voor het eerst betekenis.” In 1995 werden die rechten wettelijk vastgelegd in de Wet op de Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (WGBO). Met de komst van internet in diezelfde periode

kreeg ‘de actieve patiënt’ helemaal een boost. “We wisten vroeger niets van verschillende behandelmogelijkheden”, herinnert Rademakers zich. Door internet, social media en apps is medische informatie bereikbaar geworden voor iedereen. Patiënten bereiden zich beter voor en gaan vanuit een gelijkwaardiger positie het gesprek met een zorgverlener aan.” Een positieve ontwikkeling, oordeelt Rademakers, maar met een schaduwkant. “Het is moeilijk het kaf van het koren te scheiden. Wat is betrouwbare informatie en wat niet? Op fora worden de engste dingen geroepen. In mijn ogen zou er een keurmerk moeten komen voor betrouwbare sites en apps.”

Ook bij eHealth plaatst de hoogleraar een kanttekening. “eHealth is alleen geschikt voor mensen die ermee kunnen omgaan. En dat geldt niet voor iedereen met een tablet of smartphone. Wie kan Facebooken is niet ook meteen in staat via een app zijn medicijngebruik bij te houden.”

Als derde ontwikkeling die ervoor zorgt dat ‘de actieve patiënt’ tegenwoordig zo centraal staat in zorg en beleid, noemt Rademakers de toename van het aantal chronisch zieken, dat samenhangt met de vergrijzing. “Het merendeel van de tijd brengt een chronisch zieke patiënt thuis, op school of op het werk door, waar hij zelf de regie voert over zijn ziekte.” En ten slotte hebben de Zorgverzekeringswet en de Wet Marktordening Gezondheidszorg in 2006 ‘de actieve patiënt een extra duw in de rug gegeven’. “Patiënten werden ineens consumenten op de zorgmarkt. Ze moesten een zorgverzekeraar kiezen, waarbij niet alleen naar de prijs van de polis zou worden gekeken, maar ook naar de kwaliteit van zorg die door de verzekeraar werd ingekocht.” Uit een onderzoek van het Nivel dat Rademakers heeft begeleid, blijkt deze aanname onjuist. “Een zorgaanbieder is geen mobieltje met voor- en nadelen. Mensen kiezen in de regel voor het dichtstbijzijnde ziekenhuis en voor zorgverleners die ze kennen. Vertrouwdheid en bekendheid spelen een belangrijker rol dan kwaliteitsindicatoren op sites als KiesBeter. Hoewel ze er weinig gebruik van maken, ervaren patiënten de mogelijkheid te kunnen kiezen overigens wel als positief. Die keuzevrijheid mag daarom nooit worden ingeperkt door verzekeraars of de overheid.”

Health literacy

De titel van Rademakers’ rede luidt ‘De actieve patiënt als utopie’. Ze stelt dat veel mensen geen actieve rol kunnen, willen of durven spelen op het gebied van zorg, ziekte en gezondheid. “Er wordt in beleidsdocumenten uitgegaan van de mondige, rationele patiënt, maar niet elke

Curriculum vitae

Jany Rademakers (1960)
geboren in Roosendaal

1978-1985 ontwikkelings-
en klinische psychologie,
Universiteit Utrecht

1985-1992 onderzoeks-
coördinator Stimezo
Nederland, Den Haag

1991 promotie tot doctor in
de sociale wetenschappen,
Universiteit Utrecht

1992-2002 onderzoeker
en afdelingshoofd, Nisso
(nu: Rutgers), Utrecht

2002-2007 coördinator
Kwaliteit, ontwikkeling en
onderzoek, Directie Onderwijs
& Opleidingen, UMC Utrecht

2007-2009 programmaleider
thema gebied ‘Vraaggestuurde
zorg’, Nivel, Utrecht

2009-heden afdelingshoofd
en lid managementteam
Nivel, Utrecht

2015-heden hoogleraar
Gezondheidsvaardigheden en
patiëntparticipatie, CAPHRI,
Universiteit Maastricht

patiënt beschikt over die eigenschappen.” Rademakers vat de cijfers over gezondheidsvaardigheden, in het Engels *health literacy* genoemd, samen om dit aan te tonen. “Een op de tien volwassen Nederlanders heeft lage gezondheidsvaardigheden wanneer we alleen kijken naar lezen en schrijven. Drie op de tien heeft moeite met het begrijpen van gezondheidsinformatie en het toepassen van medicatie en therapie. Kijken we nog breder en nemen we ook aspecten als motivatie en zelfvertrouwen mee, dan heeft 48 procent van de Nederlanders moeite om zelf de regie te voeren over zorg, ziekte en gezondheid.”

Uit een recente kennissynthese van het Nivel blijkt dat de zorg nog onvoldoende aansluit op de behoeften en mogelijkheden van deze grote groep mensen. “Zowel op organisatieniveau – waar vaak beleid ontbreekt ten aanzien van lage gezondheidsvaardigheden – als in het directe arts-patiëntcontact valt nog veel te verbeteren”, zegt Rademakers. “Zorgverleners moeten patiënten die geen actieve rol spelen bij de hand nemen. Ze moeten meer coachen dan instrueren. Niet: ‘Neem deze pil twee keer per dag in.’ Maar: ‘U kunt deze pil nemen, dan gebeurt er dit; als we niets doen, gebeurt er mogelijk dat. Zou het u lukken één pil bij het ontbijt en één pil bij het avondeten in te nemen?’ Lukt het echt niet om een patiënt erbij te betrekken, dan moet de zorgverlener uiteraard zijn verantwoordelijkheid nemen, maar hij moet het wel proberen. Want de patiëntgerichte benadering, waarbij de verantwoordelijkheden worden verdeeld tussen zorgverlener en patiënt, heeft een gunstig effect op de kwaliteit van zorg. Uit eerder onderzoek blijkt dat deze benadering tot positievere patiëntervaringen, betere gezondheidsuitkomsten en minder zorggebruik leidt. In de praktijk is er vaak weinig tijd en zijn er weinig middelen om extra aandacht te besteden aan mensen met lage vaardigheden, maar op de langere termijn leidt deze extra aandacht dus tot tijd- en kostenbesparing.”

Niet in getraind

Health literacy is een thema dat in Nederland pas de laatste jaren echt aandacht heeft gekregen. “De meeste zorgprofessionals zijn er tijdens de opleiding niet in getraind”, weet Rademakers. “Inmiddels worden er diverse cursussen aangeboden op dit gebied en ook zijn er al veel tools en methoden beschikbaar die ze kunnen gebruiken in het contact met patiënten met lage vaardigheden. Van kaarten om iets visueel duidelijk te maken tot de effectieve teach-back-methode, waarbij de zorgverlener test of een boodschap

‘Positivisme over wat patiënten zelf willen en kunnen is te groot’

overkomt. ‘Mevrouw, kunt u vertellen wat de drie belangrijkste dingen zijn die ik u net heb verteld? Niet om u te checken, maar om te controleren of ik het wel duidelijk heb uitgelegd.’”

In haar rede pleit Rademakers ervoor de gezondheidszorg ‘eenvoudiger en toegankelijker’ te maken. “Denk aan duidelijke, eenvoudige navigatie in ziekenhuizen, gastvrouwen die meelopen naar een afdeling, maar ook aan websites en folders. Die moeten niet te ingewikkeld zijn. Gebruik veel plaatjes en zorg dat teksten voor iedereen begrijpelijk zijn. En laat de doelgroep het communicatie- en informatiemateriaal testen. Uit de kennissynthese blijkt dat dit opvallend genoeg nauwelijks wordt gedaan.”

Op een begrijpelijke manier informatie overbrengen, dat is wat Rademakers zelf ook doet, in haar rede en in de onderzoeksverslagen en artikelen die ze schrijft. “Dat wat uit onderzoek komt zo goed en helder mogelijk opschrijven, vind ik een van de leukste onderdelen van mijn werk.” Er breekt een lach door op haar gezicht. “Zo heb ik van het schrijven toch een beetje mijn beroep gemaakt.” <

Anita Kaemingk is neuropsycholoog en docent consultatie en reflectie. Zij beschrijft in dit opiniestuk hoe jonge geneeskundestudenten kijken naar de rol van communicatie bij de uitoefening van hun vak. Eerder dit jaar schreef Kaemingk voor *Arts en Auto* de serie columns 'Over leven' over haar ervaringen als patiënt.

Gouden ervaring

“Communicatie!”, roept de groep in koor alsof het afgesproken was. “Verbinding met de patiënt”, zegt de minst serieuze jongen van het stel enthousiast. “Zorgen dat de patiënt een goed gevoel heeft”, voegt een meisje met veel potentie toe. Verrast knipper ik even met mijn ogen. Dit had ik niet verwacht. Het is voor deze tweedejaars geneeskundestudenten de laatste bijeenkomst van de consultatietraining in dit academisch jaar en ik had gevraagd naar hun top-drie: wat kenmerkt een goede dokter in hun ogen?

“Maar kennis dan”, pruttel ik tegen. “Kennis kun je opzoeken”, zegt een jongen die dit jaar ontdekt heeft dat de paternalistische stijl hem goed afgaat. Patiënten voelen zich op hun gemak bij hem en zijn vol vertrouwen. Volgend jaar wil hij heel bewust een andere consultatieaanpak uitproberen.

Ik probeer het nog een keer, nu wat stelliger: “Zonder kennis kun je niet de goede vragen stellen en al helemaal geen goede diagnose.” Ja ja, roepen er een paar, het spreekt natuurlijk vanzelf dat je wel voor een goede basis moet zorgen, maar alle kennis in de wereld helpt je niet als je het niet kunt overbrengen naar de patiënt. Ze kijken me vol vertrouwen aan, er is geen spoorje onzekerheid of het wel een goed antwoord is.

Ik ben verbluft. En blij. Ik denk terug aan hoe ze een klein jaar geleden binnenkwamen, vol spanning of ze het lichamenlijk onderzoek wel goed deden, of ze wel de goede diagnose zouden ‘raden’. Vooral medisch-inhoudelijk

wilden ze het goed doen. En natuurlijk ging er van alles mis; er werd naar de hartslag geluisterd door de kleren heen, palpataties werden te zacht uitgevoerd, bloeddrukmeters werden verkeerd aangelegd, er werd nagelaten naar de stoelgang te vragen bij buikkachten en het woord kanker werd in de eerste minuut gebruikt. Maar er ging nog veel meer goed.

Bij de laatste oefenconsulten lijkt alles ineens op zijn plek te vallen: de simulatiepatiënten blijken geen casus meer te zijn, maar mensen van vlees en bloed die reageren op wat zij als ‘dokter’ doen.

Hoe lang kunnen ze dit inzicht en enthousiasme vasthouden?

Hoewel de meisjes medisch-inhoudelijk duidelijk een niveau verder zijn en ook communicatief vooroplopen, zijn het de jongens die momenten van euforie beleven als blijkt dat hun patiënten zo tevreden zijn over de consulten dat ze niet eens meer terug willen naar hun eigen dokter.

“Wat een leuke vrouw”, zegt P. als zijn patiënt de deur uit is. Ik reageer onmiddellijk: “Elke patiënt is leuk, als je hem of haar maar weet te bereiken en dat heb jij gedaan.” B. staat te dansen van

enthousiasme als hij de opname laat horen van zijn lyrische patiënt die niet snapt hoe het kan dat zo’n jonge jongen haar zo goed weet te helpen. En dan M. Hij weet met zijn degelijke en betrokken aanpak zelfs de moeilijkste simulatiepatiënt te raken. Ze leunt naar voren en zucht van verbazing: “Dit is de eerste keer dat ik alles heb kunnen zeggen wat ik wilde zeggen, en zelfs dingen die ik normaal niet zou vertellen.”

Na zulke ervaringen is het geen wonder dat mijn studenten reikhalzend uitkijken naar volgend jaar en de volgende uitdaging: echte patiënten. Als ze treuzelend het lokaal verlaten, overvalt me een deprimerende gedachte: hoe lang kunnen ze dit inzicht en enthousiasme vasthouden? Ik zie ziekenhuisafdelingen voor me waar het niet draait om patiëntenzorg maar om ego’s en productiecijfers, waar de haantjes en de boekhouders het voor het zeggen hebben. Zouden deze jonge mensen in staat zijn om de gouden ervaring van dit jaar vast te houden in zo’n omgeving? Blijven ze beseffen dat goede gezondheidszorg staat of valt met de communicatievaardigheden van de dokter? Ik gun het hun en hun toekomstige patiënten.

Wat vindt u?

Op deze pagina biedt *Arts en Auto* ruimte aan lezers en belanghebbenden met een uitgesproken mening over zorggerelateerde onderwerpen. Stuur uw voorstel voor een tekst van circa 600 woorden naar redactie@artsenauto.nl

Olympische roem

De Olympische Spelen in Rio de Janeiro beginnen volgende maand. Elisabeth Willeboordse, Marjolein Bolhuis-Eijsvogel en Alette Sijbring werken nu in de gezondheidszorg maar wonnen in een eerder leven een medaille. “Die ene olympische bronzen plak is mij meer waard dan twee keer goud bij het EK.”

Donderdag 21 augustus 2008 staat in het geheugen gegrift van arts-assistent Alette Sijbring, want dat was de dag dat ze als speelster van het Nederlandse waterpoloteam goud won bij de Olympische Spelen in Peking. “We waren absoluut niet de favoriet, dus toen we in de finale van de Verenigde Staten wonnen, was ik helemaal door het dolle, maar daarnaast was er ook ongeloof: droom ik, wat hebben we gedaan?”

Ook arts en oud-judoka Elisabeth Willeboordse zal de dag dat ze brons won bij de Spelen in Peking nooit meer vergeten. “Ik stond stijf van de zenuwen. Toen ik in de kwartfinale verloor, was ik helemaal overstuurt en wilde ik niet verder judoën. Guillaume (Elmont, collega-judoka die in Peking in zijn gewichtsklasse vijfde werd, red.) gaf me een schop onder m’n kont en zei: ‘Vandaag is niet de dag om te janken, ga ervoor.’” Willeboordse vermande zich, won in de herkansing alle partijen en sleepte een bronzen medaille uit het vuur. Een medaille waar ze erg trots op is, getuige de handtekening onder haar e-mail waarin wel de bronzen plak van Peking is opgenomen en niet de twee gouden medailles die ze bij de EK’s in 2005 en 2010 won. “Klopt, die ene bronzen olympische plak is voor mij veel meer waard. Dat komt ook door alle aandacht die de buitenwereld ervoor heeft. Ik weet nog dat ik voor de Spelen door wildvreemden, die niet heel veel >

> met judo hadden, werd aangemoedigd. Dat legde sowieso meer druk op me.” Ook fysiotherapeut Marjolein Bolhuis-Eijsvogel kan meepraten over de druk. Als speelster van het dames-hockeyteam won ze in de jaren tachtig alles wat er maar te winnen viel, ook bij de Olympische Spelen in Los Angeles in 1984. “We hadden toen speelsters in ons team die nog nooit hadden ervaren hoe het is om op een groot toernooi te verliezen.” En natuurlijk kwam dat moment, jammer genoeg bij de Olympische Spelen van Seoel in 1988. “De Australiërs waren tot op het bot gemotiveerd om ons te verslaan en dat lukte in de halve finale. We waren erg teleurgesteld, maar in de troostfinale tegen Groot-Brittannië herstelden we ons en wonnen we met 3-1. Die bronzen plak is voor mij daardoor bijna net zo belangrijk als de gouden plak van 1984.”

Heel veel geduld

Sijbring, Willeboordse en Bolhuis-Eijsvogel hebben alle drie een compleet andere weg naar olympische roem afgelegd. Oud-judoka Willeboordse moest bijvoorbeeld heel veel geduld hebben voordat ze een olympische medaille won. Ze was al bijna 30 toen dat gebeurde. “Ik ben met alles een laatbloeier. Het duurde ook heel lang voordat ik internationaal doorbrak. Op mijn 27ste werd ik voor het eerst Europees kampioen, de meeste judoka’s denken op die leeftijd al aan stoppen.” Zelf wijt ze dat aan een periode in haar carrière dat ze haar sport niet al te serieus nam. “Ik was een jaar of twintig, studeerde psychologie en met judo liep het niet lekker. Ik had af en toe blessures en uit frustratie zat ik regelmatig in de kroeg en rookte ik een pakje sigaretten per dag.” Haar toenmalige vriend begreep niet dat ze haar talent zo te grabbel gooide en sprak op haar in. “Dat hielp en daardoor ben ik weer op het rechte pad gekomen.”

Oud-hockeyster Marjolein Bolhuis-Eijsvogel was eigenlijk nooit zo met haar sportcarrière bezig, maar hockeyde vooral omdat ze het zo’n geweldige sport vond. “Bovendien was ik heel fanatiek en wilde ik altijd winnen. Als ik nu actiefoto’s terugzie, schrik ik weleens. Waar was jij mee bezig, denk ik dan.” Toch bracht juist die killermentaliteit Bolhuis-Eijsvogel naar de top, al was ze niet altijd een voorbeeldige sporter. “Ik liep bij trainingen ook regelmatig te keten. Totdat ik aanvoerster werd, toen ging bij mij de knop om en besepte ik pas echt goed waar ik mee bezig was.”

“Bij mij is de Olympische droom geleidelijk gaan leven”, vertelt oud-waterpoloster Alette Sijbring. “Omdat ik steeds verder kwam in mijn sport, kwam ook die droom steeds dichterbij.” Ze heeft het als heel speciaal ervaren om deel uit te maken van een professionele organisatie die één groot doel heeft. “En het is heel bijzonder als het dan ook nog lukt om dat doel te verwezenlijken.”

Makkelijk is de weg naar succes nooit geweest, vooral omdat Sijbring, evenals Willeboordse en Bolhuis-Eijsvogel, haar sport combineerde met een pittige opleiding. “Toch vond ik de combinatie waterpolo-geneeskunde heel leuk. Het was fijn om naast het waterpolo nog een uitlaatklep te hebben en om met iets totaal anders bezig te zijn.” Oud-judoka Willeboordse, die twee maanden voordat ze in 2005 internationaal doorbrak met geneeskunde begon, vond het achteraf een onmogelijke

Alette Sijbring

(Zierikzee, 1982)

Sport: waterpolo

Olympische deelnames: Peking (2008)

Medailles: goud

Beroep: arts

Functie: arts-assistent MDL in UMC Utrecht

opgave. “De eerste twee jaar gingen nog wel, maar over mijn derde en vierde jaar heb ik in totaal vijf jaar gedaan. En co-schappen lopen is helemaal lastig.” Willeboordse en Sijbring hebben hun studie geneeskunde pas afgemaakt nadat ze gestopt waren met topsport.

Eijsvogel-Bolhuis die als Secretaris Tophockey Vrouwen betrokken is bij de speelsters van Oranje stelt dat – hoe moeilijk het ook lijkt – een combinatie met een studie altijd nog makkelijker is dan met een fulltimebaan. “Vaak zijn werkgevers veel minder flexibel dan onderwijsinstellingen. Al zijn er ook onderwijsinstellingen die roepen dat hun topsportende studenten niet hoeven te verwachten dat ze een voorkeursbehandeling krijgen. Dan denk ik: belachelijk, probeer zelf maar eens zoiets te combineren.” Zelf koos Bolhuis-Eijsvogel voor fysiotherapie in plaats van geneeskunde. “Mijn broer studeerde geneeskunde en die zag ik er heel hard aan trekken, dus koos ik een studie die iets makkelijker te combineren leek.” Dat ze voor een beroep in de gezondheidszorg ging, was niet meer dan logisch met een vader en twee broers die tandarts waren. “Dat werd er bij mij met de papelel in gegoten. Bovendien ben je als topsporter veel bezig met je lichaam, met grenzen verleggen en met

FOTO: DE BEELDREDAKTIE/JUDO BELETSCHAP

FOTO: DE BEELDREDAKTIE/PETERS REELTSM

Elisabeth Willeboordse

(Middelburg, 1978)

Sport: judo

Olympische deelnames: Peking (2008) en Londen (2012)

Medailles: brons (Peking)

Beroep: arts

Functie: momenteel werkt ze als arts in de sociale geneeskunde en is ze oprichter van het charitatieve project [Judo2Inspire](#)

Marjolein Bolhuis-Eijsvogel

(Haarlem, 1961)

Sport: hockey

Olympische deelnames: Los Angeles (1984) en Seoel (1988)

Medailles: goud (Los Angeles) en brons (Seoel)

Beroep: fysiotherapeut

Functie: directeur Spieren voor Spieren, commissaris Tophockey Dames bij de KNHB

gezondheid; de stap naar de gezondheidszorg is dan niet groot." Bolhuis-Eijsvogel is overigens aangetrouwd in een familie die haar wortels ook in de gezondheidszorg heeft. Zo zijn haar man Peter en zijn broer (André Bolhuis, voorzitter van NOC*NSF, red.) beiden tandarts en heeft ze jarenlang een fysiotherapiepraktijk gerund met haar schoonzus.

Het beste uit jezelf halen

De drie medaillewinnaars hebben ervaringen en vaardigheden uit de topsport mee kunnen nemen naar hun maatschappelijke loopbaan. Doorzettingsvermogen en het beste uit jezelf willen halen, noemen ze alle drie. Willeboordse voegt daar ook relativiseringsvermogen aan toe en het feit dat je zelf verantwoordelijk bent voor je eigen succes en niemand anders. Sijbring heeft vooral veel geleerd van de dynamiek in een groep. "Je maakt mensen op de moeilijkste momenten in hun leven mee, wanneer ze extreem moe of enorm teleurgesteld zijn. Ook leer je dat mensen hetzelfde doel voor ogen kunnen hebben, maar dat ze dat op verschillende manieren invullen. Dat heb je in je werk ook. Iedereen wil het beste voor de patiënt, maar doet dat vaak op zijn eigen manier."

Bolhuis-Eijsvogel gaat vanuit haar functie bij de KNHB in augustus naar Rio de Janeiro. Ze denkt weinig mogelijkheden te hebben om naast hockey nog andere sporten te zien. "We zitten overal behoorlijk ver vandaan."

Sijbring en Willeboordse zitten geheid voor de buis. Sijbring: "Ik ga zeker naar de handbal- en volleybaldames kijken en naar de zwemmers, want daar ken ik er nog een aantal van. Maar eigenlijk kijk ik naar alle sporten waar Nederlandse sporters aan meedoen." Ook Willeboordse gaat rechthoekige oogjes krijgen. "Ik ben een groot sportliefhebber. Als oud-topsporter voel ik de spanning en de emoties die erbij komen kijken als het wel of niet lukt. Die kan ik bij elke sport beleven." <

Olympische Spelen voor het eerst in Zuid-Amerika

De 31ste Olympische Zomerspelen zijn van 5 t/m 21 augustus 2016 in Rio de Janeiro, Brazilië. Het is voor het eerst dat de Spelen in Zuid-Amerika plaatsvinden. Op het programma staan 28 sporten, van atletiek tot zeilen en van badminton tot zwemmen. Naar verwachting doen ruim 10.000 atleten mee. De NOS doet van vrijwel alle sporten verslag op tv, radio en internet.

Meer resultaat met groepsreflectie

Voor sommige medisch specialisten is IFMS – de verplichte 360 graden reflectieronde – niet meer voldoende. Vakgroepen die de patiëntenzorg bewust op een hoger plan willen tillen, kiezen steeds vaker voor groepsreflectie. “Je komt beter en sneller tot de kern met elkaar.”

De problematiek van disfunctionerende artsen: zelfreinigend vermogen moet beter. En: ‘Medische wereld is gewoon te zwijgen.’ Maar ook: ‘Een fout is menselijk, zeggen we vaak.’ Loes van der Linden, IFMS-projectleider bij VvAA, opent haar presentatie over het Individueel (en Groeps) Functioneren van Medisch Specialist (IFMS en GFMS) standaard met wat pakkende koppen uit de media. “Het ‘bashen’ van artsen lijkt door de media soms tot kunst te worden verheven”, vindt ze. Er is maar één manier waarop artsen zich hiertegen kunnen verweren. “Door de kwaliteit van zorg te blijven toetsen en het eigen functioneren structureel onder de loep te nemen.”

Om de kwaliteit van zorg te bevorderen lanceerde de Federatie voor Medisch Specialist in 2009 IFMS: een keer per twee jaar een 360 graden feedback over de zeven CanMEDS competentiegebieden van een medisch specialist. Via vragenlijsten geven collega's anoniem feedback over gedrag en houding op een schaal van 1 (slecht) tot 5 (goed). Het verschil tussen GFMS en IFMS is dat de feedback die hieruit rolt bij GFMS tijdens

een sessie met alle aanwezigen wordt gedeeld. Blijft u rustig bij drukte? Bent u integer tegenover patiënten? Als collega's hier anders over denken dan uzelf, dan komt u daar tijdens een GFMS-ronde achter. Daarbij geldt dat poli-assistenten op andere aspecten letten dan collega's uit de maatschap. Waar een poli-assistent beoordeelt of de dokter de patiëntendossiers goed bijhoudt en medische informatie helder uitlegt, beoordelen medisch specialisten bijvoorbeeld of iemand zich voldoende bewust is van zijn voorbeeldrol.

Op basis van de feedback volgt een reflecterend gesprek waarin een externe gespreksbegeleider de resultaten per specialist doorneemt. Het doel is een persoonlijk ontwikkelplan voor de toekomst. Van der Linden: “Een arts die positief beoordeeld wordt op het geven van voorlichting aan co-assistenten maar organisatorisch minder flexibel is, zou zich in de toekomst meer kunnen gaan richten op het onderwijs.”

Groepsreflectie is spannend, weet Van der Linden. “Feedback kan je raken. Zeker als het iets is waarvan je je niet altijd bewust bent. Het is opbouwend bedoeld, maar zo wordt het niet altijd ervaren.” De resultaten kunnen >

Kwaliteitskader

IFMS is onderdeel van het kwaliteitskader van de KNMG, dat de beroepsgroep verplicht tot drie onderdelen.

Kwaliteitsvisitatie - één keer per vijf jaar door een wetenschappelijke vereniging.

Accreditatiepunten - het bijhouden van kennis en kunde.

Jaarlijkse reflectie (vanaf herregistratie per 2020) en een keer per twee jaar een 360 graden feedbackronde (IFMS).

> confronterend zijn. Bijvoorbeeld vanwege het tegenvallende antwoord op de gesloten vraag: als ik of een familielid zorg nodig zou hebben, zou ik deze arts dan aanbevelen?

Elk GFMS-traject is uniek en waardevol, vindt Van der Linden. Ze vindt het bijzonder om er als projectleider deelgenoot van te mogen zijn. “Over het algemeen geven mensen in 360 graden feedbacktrajecten waardevolle feedback aan elkaar en komen ze zo tot de kern van goed gezamenlijk functioneren. Als de neuzen dezelfde kant op staan, kan het veel opleveren. Maar emoties kunnen ook hoog oplopen. Dat mag. Soms is dat nodig om verder te komen.”

Gespreksleiders leiden het groepsproces in goede banen. Vanaf de zijlijn, benadrukt Van der Linden. “De groep bepaalt de inhoud en voert met elkaar het gesprek over die zaken waar het over moet gaan. Na de sessie zijn wij weer weg en gaat een groep met elkaar verder. Wij laten het gesprek ontstaan, zorgen ervoor dat het diepgaand genoeg is en dat er gesproken

wordt over wat binnen de eigen invloedssfeer ligt. In de bovenstroom gaat het vaak over regels, afspraken en procedures. In de onderstroom gaat het over gevoelens en hoe men zich tot elkaar verhoudt. Beide aspecten horen bij een gesprek over de essentie van samenwerking en daarmee over het leveren van kwaliteit van zorg en patiëntveilig werken.”

Na bijvoorbeeld een medisch incident of bij heftige onderlinge verdeeldheid in het team is een GFMS niet aan te bevelen, omdat men zich niet veilig tot elkaar kan verhouden. Dit gaat ook ten koste van een effectieve, persoonlijke ontwikkeling. Beter is dan een bilateraal IFMS-traject met aan het eind van de dag uitwisseling van de POP's (Persoonlijke Ontwikkelplannen) met de gehele vakgroep. Loes van der Linden: “Op deze manier kun je de verbinding met elkaar weer vinden, zodat een GFMS over twee jaar waarschijnlijk wel weer mogelijk is.”

Online applicatie

Hoe tevreden bent u over uw werk? Hoe verhoudt die tevredenheid zich tot die van de anderen? Deze vragen komen aan de orde via BaroMed, een online diagnostische applicatie die statistische data oplevert over het werkklimaat op individueel en groepsniveau. Iedere deelnemer vult een vragenlijst in op basis van drie domeinen: persoonlijk, onderlinge relaties en organisatorische aspecten. Met de rapporten die hieruit ontstaan, kunnen deelnemers hun eigen scores in één oogopslag via grafieken met die van de collega's vergelijken. Een barometer (een boog die linksonder van rood naar oranje, geel en groen kleurt) maakt inzichtelijk hoe iemand in z'n algemeenheid op de bevroegde aspecten scoort. Grafieken geven de scores aan per onderdeel van het domein.

Lodewijk Schmit Jongbloed, arts en initiatiefnemer van BaroMed, noemt als voorbeeld een cardioloog die 109 scoorde voor het onderdeel 'onderlinge relaties' en '89' voor 'de organisatie'. “Op een schaal van 60 tot 140 is 109 punten 'gemiddeld', maar de uitschieter (89 punten) zit op het onderdeel van de organisatie. “Dan weet je dat daar de meeste winst te behalen valt op het gebied van de arbeidstevredenheid.” Bij een andere cardioloog sprong de onvrede over de 'grip op het werk' eruit. Bij hem werden steeds patiënten tussendoor geroosterd in zijn polispreekuur. Schmit Jongbloed: “Dan bespreken we of de collega's dit herkennen en zo ja, hoe

we dat kunnen oplossen. In een sessie met een maatschap van cardiologen bespraken we op die manier acht problemen in twee uur.”

Het verschil met GFMS is dat BaroMed aandacht besteedt aan zakelijke én persoonlijke aspecten, zoals de balans werk-privé. “Als iemand slecht slaapt of druk is met mantelzorg, kan dat een verklaring zijn voor diens onvrede op het gebied van werkdruk, weekenddiensten en administratieve lasten.”

Ook is BaroMed een longitudinaal instrument. De opeenvolgende resultaten komen in een digitale database, zodat de ontwikkeling van het functioneren, zowel persoonlijk als in de groep, ook op langere termijn helder wordt.

Spiegel

Elke vorm van groepsreflectie houdt de deelnemers een spiegel voor. IFMS-projectleider Van der Linden: “Hoe denk jij dat je ervaren wordt? Hoe ervaren collega’s jou? Vervolgens wordt naar oplossingen gezocht, bijvoorbeeld andere afspraken of in het geval van een perfectionistische collega een coachingstraject om hier beter mee om te leren gaan.” De afspraken verbeteren het persoonlijk functioneren en komen de onderlinge samenwerking ten goede, omdat het op het persoonlijk vlak plaatsvindt.

Van der Linden noemt als voorbeeld een maatschap van chirurgen, waar de productie van een collega negatief afstak bij de rest. Dat leidde tot irritaties bij enkele maten en tot een gevoel van onrechtvaardigheid bij de desbetreffende chirurg. “In de sessie kwam naar voren dat hij zich hield aan een oude afspraak dat hij meer

‘De groep bepaalt de inhoud en voert met elkaar het gesprek over die zaken waar het over moet gaan’

managementtaken zou verrichten. Die afspraak stond zijn collega’s niet meer helder voor ogen en werd tijdens de GFMS-sessie opnieuw tegen het licht gehouden.”

De taakverdeling komt tijdens een groepsreflectie op een andere manier ter sprake dan in de dagelijkse praktijk. “Senioren willen soms best taken afstoten en jongere collega’s willen graag taken overnemen. Maar wanneer bespreek je zo iets? In een groepsreflectie komt zo iets aan bod vanuit beide invalshoeken.” <

‘BaroMed legt de pijnpunten bloot’

Cardioloog Marco van Gent van het Albert Schweitzer Ziekenhuis in Dordrecht nam met zijn 13-koppige maatschap deel aan BaroMed. Een mooi diagnostisch instrument, vindt hij. Maar of je er pijnpunten mee oplost, is afhankelijk van de openheid en het onderlinge vertrouwen in de vakgroep. “Het is lastig om zaken waar je ontevreden over bent rechtuit in iemands gezicht te zeggen. Ook als je in een open vakgroep zit, zoals in ons geval”, zegt Van Gent.

De diagnostische grafieken die BaroMed opleverde, gaven stof tot zelfreflectie. Het werd inzichtelijk hoe tevreden iedereen was in vergelijking met de rest. Maar: de scores waren anoniem. “We merkten dat wij als vakgroep behoefte hadden aan openheid, om de achtergronden te bespreken van de mensen die zorgden voor de uitschieters in de grafieken. Toen iedereen zich vertrouwd voelde met dat idee, hebben we het openbaar gemaakt.”

De meeste cardiologen beoordeelden de balans tussen werk en privé als problematisch. Bij sommigen waren bepaalde aspecten bovengemiddeld verstoord, onder meer als gevolg van een onevenredige verdeling van neventaken. De cardiologen hebben toen alle neventaken op een rij gezet en bekeken hoeveel uren elke taak kost. Van Gent: “Daarna hebben we de taken herverdeeld. We hebben niet alle uren precies door dertien gedeeld, maar wél een verdeling die naar ieders tevredenheid is. Want de een is zwaarder belastbaar dan de ander.”

Kortom, zegt Van Gent: “BaroMed legt de pijnpunten bloot. Meten is weten. Maar het oplossen van de pijnpunten valt of staat met de openheid en het onderlinge vertrouwen binnen de groep. Die is bij ons gelukkig goed. Houd je het anoniem, dan haal je er niet uit wat erin zit.”

baromed.nl

Oncoloog zet op Curaçao uniek screeningsmodel op Caribische kaart

Bob Pinedo blijft een bevlogen dokter

Wie dacht dat Neerlands bekendste dokter zich na zijn pensionering zou terugtrekken, heeft het mis. Bob Pinedo, die tijdens zijn actieve loopbaan de wereldwijde behandeling van kanker voorgoed veranderde, is misschien wel actiever dan ooit. Op zijn geboorteiland Curaçao ijverde hij voor een aparte preventiebegroting en stampte hij een uniek screeningsmodel voor arme landen uit de grond. In oktober volgt een congres op Curaçao.

Dat het niet stil zou worden rond Bob Pinedo (72), nadat hij in 2008 afscheid nam van de actieve geneeskunde en zijn hooglerarschap aan de VU in Amsterdam, was natuurlijk (én gelukkig) onvermijdelijk. Neerlands bekendste oncoloog, die naast hoogleraar en beroemd wetenschapper altijd ook gewoon dokter bleef, heeft niet het vermogen zich neer te leggen bij dat wat anderen als gegeven accepteren. Het is zijn persoonlijke valkuil en tegelijkertijd zijn grootste kracht. Een kracht die de behandeling van kanker ooit wereldwijd op een hoger plan bracht en die ook nu nog zorgt voor het van de grond helpen van initiatieven die voor veel kwetsbare (potentiële) patiënten het verschil maken. Zoals daar is het unieke en zeer moderne borst- en baarmoederhalskanker screeningsprogramma dat inmiddels op Curaçao is gestart. Een programma dat

volgens Pinedo niet alleen bij kanker-screening zal blijven en uiteindelijk voor het hele – en arme – Caribische gebied moet leiden tot een grote stap voorwaarts als het gaat om de preventie van verwoestende, veelvoorkomende ziekten.

“Kankerscreening vond op Curaçao slechts hapsnap plaats”, vertelt Pinedo, die op het eiland een preventiefonds initieerde. “De borstkankerscreening verliep bijvoorbeeld zeer ongeorganiseerd, waardoor veel vrouwen er geen toegang toe hadden. Dus zijn we die toegang gaan organiseren. Eerst voor borstkanker en sinds vorige maand ook voor baarmoederhalskanker. Onder één dak natuurlijk. Zodat één bezoek genoeg is. We roepen de vrouwen op en herhalen die oproep als ze er geen gehoor aan geven. Als het moet, halen we ze op en brengen we ze weer thuis. Dat kan op een eiland waar de maximale afstand naar ons instituut slechts 30 km is. Op die manier bereiken we meer vrouwen dan ooit. En het mooie is dat we gebruik kunnen maken van de modernste HPV-virusbepaling die er op

dit moment is. Dat is belangrijk, want in het Caribische gebied komen net even andere types HPV voor dan bijvoorbeeld in Nederland. Het verschil is niet groot, maar groot genoeg om er in de screening rekening mee te houden.”

Aparte begroting

Onlangs werd door de overheid op Curaçao voor het eerst in de geschiedenis in de begroting voor gezondheidszorg ruimte gemaakt voor een aparte begroting voor bevolkingsonderzoek. Voor Pinedo, die voor zo'n regeling lobbyde, ging daarmee een grote wens in vervulling. “Want nu drukt preventie niet langer op de zorgbegroting en dat is belangrijk voor het draagvlak onder onze programma's en de continuïteit ervan”, zegt hij. “Het feit dat de financiering erdoor is en we naast borstkankerscreening ook de HPV-screening nu op orde en onder één dak hebben, is dan ook aanleiding voor een feestje dat plaatsvindt in de vorm van een congres op 24 en 25 oktober. Want het is de bedoeling dat we >

Congresreis

Bezoek het congres Conference Preventive Medicine Curaçao met VvAA QualityTime en logeer in het congreshotel of in een hotel op loopafstand. Het programma loopt beide avonden van 18.00 uur tot 22.00 uur, dus er is voldoende gelegenheid overdag om van het eiland te genieten. Zie pagina 61 voor meer informatie.

> het niet alleen bij kankerscreening laten en dat de wereld ziet dat het mogelijk is om een hypermodern screeningsprogramma neer te zetten in een betrekkelijk arm gebied. Het is mijn bedoeling om het hele Caribische gebied en sommige andere Midden- en Zuid-Amerikaanse landen te laten zien wat er mogelijk is als men het model toepast in eigen land.”

Dat model is, als het aan Pinedo ligt, niet alleen voorbehouden aan kankerscreening. Nadat als volgende stap dikke-darmkankerscreening wordt toegevoegd, wil hij ook een programma starten voor diabetes en glaucoom, twee veelvoorkomende aandoeningen in het gebied. Alles onder hetzelfde dak en via hetzelfde principe. Al biedt een eiland als Curaçao, met de beperkte middelen, wel extra uitdagingen. “We hebben nu wel die heel nieuwe HPV-virusbepaling in huis, maar als het om dikke-darmkanker gaat, stuiten we op het probleem dat er op het eiland veel te weinig gastroenterologen zijn voor het uitvoeren van colonoscopieën. Maar het kan ook anders. Tegenwoordig is het ook mogelijk om via ‘virtuele’ technieken een colonoscopie te doen. Daarbij wordt na het inbrengen van lucht een CT-scan gemaakt, die nagenoeg dezelfde zekerheid biedt als de bekende colonoscopie. En deze kan worden gedaan door nurse practitioners. Dan hoeven mensen niet twee maanden te wachten. Het enige verschil met de gewone colonoscopie is dat je iets minder

gedetailleerd kunt kijken en de patiënt met een negatieve uitslag ‘al’ na vijf jaar terug moet komen in plaats van na tien jaar. Dat lijkt me acceptabel. Ook in de westerse, rijke wereld zijn nog te weinig artsen die goed op de hoogte zijn van de voordelen van deze methodiek en daarom gaan we er tijdens ons congres ook aandacht aan besteden.”

Nobelprijswinnaar

Voor het tweedaagse congres worden huisartsen, virologen, gynaecologen en oncologen uit de hele wereld uitgenodigd. Onder anderen de ontdekker van het HPV-virus, de Duitse Nobelprijswinnaar (2008) Harald zur Hausen, zal er spreken. Het inhoudelijk programma speelt zich alleen 's avonds af. Op de eerste avond staat het programma volledig in het teken van de gynaecologie. Naast Harald zur Hausen (over HPV) spreken twee Amerikaanse wetenschappers over het opzetten van gynaecologische screening voor arme landen en twee verschillende vaccins. De avond wordt afgesloten met een presentatie van gynaecoloog Igor Gomez Bravio over het Curaçaose model en de resultaten die ermee behaald zijn in de voorafgaande drie maanden.

Op de tweede dag zal Harald zur Hausen weer spreken, maar nu over zijn onderzoek naar een virus in vlees dat mogelijk een rol speelt bij het ontstaan van dikke-darmkanker. Een onderzoek waar hij zich sinds 2008 mee bezighoudt en

dat zich onder meer richt op neurodegeneratieve symptomen. De tweede spreker is de van Curaçao afkomstige viroloog Byron Martina, die onder meer vanuit Rotterdam en Utrecht onderzoek doet naar het Zikavirus, dat ook neurodegeneratieve symptomen geeft. Voor Nederland vanwege de actualiteit interessant, maar voor Curaçao en grote delen van de rest van de wereld, vanwege het klimaat en de bijbehorende muggen, uiterst belangrijk.

Op de tweede dag zal ook radioloog Marcel de Witte, werkzaam in het Eindhovense centrum Diagnostiek voor U, spreken over eerdergenoemde virtuele colonoscopie. En ten slotte presenteert de Curaçaose internist John-John Schnog het nog in te voeren Curaçaose protocol met betrekking tot de screening voor dikke-darmkanker, waaraan hij op dit moment samen met Pinedo werkt.

Arme landen

Voor Bob Pinedo, die elke maand nog in Nederland is om second opinions te doen, is het congres extreem belangrijk. Niet alleen omdat hij daarmee zijn geliefde eiland op de kaart kan zetten, maar vooral omdat de gezondheid van mensen in de minder rijke werelddelen hem aan het hart gaat. Hij wil laten zien dat (virus)preventie ook daar mogelijk is. “Ik heb vorige maand op de ASCO, het jaarlijkse wereldcongres voor oncologen, flyers meegegeven aan collega's uit de hele wereld”, vertelt hij. “Want daar bleek opnieuw dat de organisatie van screening en preventie in de Midden- en Zuid-Amerikaanse gebieden, ernstig te wensen overlaat. Dat kan en mag zo niet blijven. Het is extreem belangrijk dat men ziet dat het ook in zulke landen mogelijk is. Dat is wat mij drijft; zorgen dat ook in arme gebieden screening en (virus) preventie de standaard wordt. Ik ben nu bezig met de HPV-vaccinatie voor Curaçao, want zover zijn we op ons eiland nog niet. Ik stel me daarbij maar één vraag: hoe regelen we het zo dat we alle meisjes kunnen vaccineren en zo'n vaccin niet alleen beschikbaar is voor de kinderen van ouders die het zich kunnen permitteren? Zolang de toegang tot optimale gezondheidszorg niet overal en voor iedereen geregeld is, kan ik niet stoppen. En dat betekent inderdaad dat ik waarschijnlijk nooit meer zal stoppen.” <

Voor het congres zie congresscare.com

Apps zijn ongekend populair. In deze rubriek belichten we elke maand een bijzondere app, met commentaar van een gebruiker.

Kennistest geneesmiddelen

Wat?

Jaarlijks leiden vermijdbare medicatiefouten tot onnodige ziekenhuisopnames (1,1 procent van alle opnames blijkt voort te komen uit medicatiefouten) en tot ongeveer 900.000 euro aan kosten. Met de game Battle of the Meds kunnen studenten en jonge artsen hun farmacologische kennis testen en verbeteren. Het spel bestaat uit drie in moeilijkheidsgraad oplopende rondes. In de eerste ronde krijgt de speler vragen voorgelegd met twee antwoordopties, in de tweede ronde met vier antwoordopties en in de derde ronde moeten vier termen op de juiste manier worden gelinkt met vier van zes gegeven opties (Extended Matching Questions). De hoeveelheid beschikbare tijd per vraag verschilt per ronde. Goed beantwoorde vragen leveren punten op. In solomodus oefent u in drie rondes in drie verschillende farmacologische categorieën (zoals antibiotica of cardiovasculaire geneesmiddelen). Wie tegen vrienden of onbekenden wil spelen, krijgt dezelfde vragen voorgelegd. Op de website is maandelijks te zien welke beroeps-groepen, faculteiten en individuele spelers het beste presteerden.

Voor wie?

(Laatstejaars) medisch studenten, studenten farmacie en recent afgestudeerde (huis)artsen.

Plus- en minpunten

Battle of the Meds is een leuke en laagdrempelige manier om de essentiële geneesmiddelenkennis te toetsen. De vragen zijn opgesteld volgens de richtlijnen van de interfacultaire werkgroep van de Nederlandse Vereniging voor Klinische Farmacologie en Biofarmacie en is ingedeeld in zeven geneesmiddelengroepen en vier algemenere, gerelateerde onderwerpen. Zo wordt het opdoen van de wat droge stof aantrekkelijker en is het spelen van Battle of the Meds meteen een goede oefening voor de binnenkort verplichte eindtoets Medicatieveiligheid voor co-assistenten.

Reacties

Omdat Battle of the Meds nog maar kort beschikbaar is, zijn er in de appstores geen recensies beschikbaar. De app is inmiddels zo'n 2000 keer gedownload.

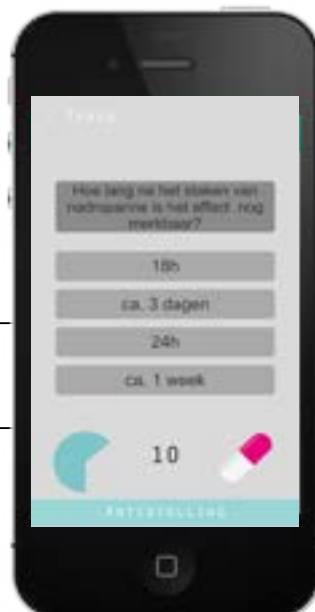
Praktische informatie over Battle of the Meds

Bruikbaar op Android, iOS

Prijs gratis

Ontwikkeld door Quirina Thio en Jacqueline van Gorp (co-assistenten UvA)

Meer informatie battleofthemeds.com

Naam Nina Hintjes (27)

Beroep arts-assistent op ic
Werkplek Zuyderland Medisch Centrum (locatie Sittard-Geleen)

“Op Facebook kreeg ik begin dit jaar de suggestie om eens naar Battle of the Meds te kijken. Nadat ik een account had aangemaakt, ben ik meteen begonnen met spelen. Het viel mee hoe goed mijn kennis over medicatie is. Wel merkte ik dat de makers zich soms hebben laten leiden door de voorkeursmedicatie in Amsterdam en omstreken. Ik heb in Maastricht gestudeerd en kende bijvoorbeeld niet alle soorten medicijnen op het gebied van antistolling in de game. Andersom komt niet alles wat ik ken in de game voor.

Battle of the Meds prikkelt me om mijn kennis te handhaven. Je pakt het spel er snel even bij en het gaat spelenderwijs. Ik speel tijdens

‘Mijn kennis over medicatie viel me mee’

een rustige dienst of met collega's tijdens de koffiepauze. Co-assistenten die ik onder mijn hoede heb, vinden het ook leuk om te doen. Tegen anderen speel ik liever niet; ik kan namelijk heel slecht tegen mijn verlies.”

Meer aandacht voor de mond

Traditioneel zijn geneeskunde en tandheelkunde strikt gescheiden disciplines. Tegenwoordig is er wel meer interactie, maar tandarts, ACTA-wetenschapper en VMTI-voorzitter Joris Muris vindt dat het nog veel beter moet. Het jaarlijkse VMTI-congres moet daar verandering in brengen.

Joris Muris (41) kan het belang van interactie tussen mondgezondheid en algemene gezondheid niet genoeg benadrukken. Maar hij waakt ervoor te spreken van causale verbanden daartussen. “Ik zeg niet dat parodontitis ziekten veroorzaakt, maar we zien in de praktijk wel dat mensen met parodontitis vaak diabetes of hart- en vaatziekten hebben of ontwikkelen. Het zou dus goed zijn als een huisarts weet of zijn patiënten parodontitis hebben of ooit hebben gehad.”

Bij de behandeling van parodontitis is het volgens Muris belangrijk dat huisartsen, tandartsen en mondhygiënist samenwerken, bijvoorbeeld in de verbetering van de levensstijl van een patiënt. “Tandarts en mondhygiënist zien de mensen doorgaans twee keer per jaar en hebben daarmee potentieel een monitorende en sturende functie bij algemene gezondheidszaken.”

Ook de behandelingen die artsen en tandartsen toepassen, zijn vaak van invloed op elkaar, stelt Muris. “Een verminderde speekselproductie, bijvoorbeeld als bijwerking van medicatie, heeft grote nadelige effecten op de afweer in de mond. Hierdoor kunnen ziekten zoals cariës en parodontitis veel gemakkelijker de kop opsteken en voortwoekeren. De huisarts zou mensen die veel medi-

cijnen gebruiken, moeten aanraden vaker naar de tandarts te gaan.”

Tandarts Muris geeft nog een voorbeeld. “Bisfosfonaten hebben als mogelijke bijwerking dat ze bij het trekken van een kies hardnekkige en heftige kaaknecrose kunnen veroorzaken. Hoewel de kans erop niet heel groot is, lijkt het toch logisch om voor de start van een therapie de patiënt langs de tandarts te sturen om bestaande mondproblemen op te lossen en zodoende eventuele ernstige problemen te voorkomen. Maar dat wordt doorgaans niet gedaan.”

Al jaren vraagt Joris Muris om meer aandacht voor de interactie tussen de verschillende disciplines in de gezondheidszorg. Als tandarts in een praktijk in Amsterdam en als wetenschapper en chef de clinique van de sectie Integrale Tandheelkunde bij het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA) heeft hij regelmatig contact met de beroepsgroepen. Maar het meest nog draagt hij zijn visie uit als voorzitter van de Vereniging Medisch Tandheelkundige Interactie (VMTI).

Zoveelste onderwerp

Joris Muris signaleert in zijn werk een belangrijk verschil tussen de beroepsgroepen. “Tot nu toe lijkt er binnen de tandheelkunde meer besef te zijn van het belang van een goede interactie dan binnen de geneeskunde. Misschien

is het voor geneeskundigen het zoveelste ‘onderwerp’ dat erbij komt in hun toch al drukke praktijk vol regeldruk en richtlijnen. Maar het belang is te groot om te negeren”, vindt de VMTI-voorzitter. “De mond speelt een hoofdrol in ons dagelijks leven. We eten en drinken ermee, we praten ermee, we presenteren onszelf ermee en daarnaast speelt de mond een grote rol in ons liefdesleven. Het is duidelijk dat de gezondheid van de mond in nauwe relatie staat tot de algemene gezondheid en de kwaliteit van leven.”

Congressen

De VMTI ziet graag dat scholing over de mond en medisch-tandheelkundige interactie (MTI) een vaste plek krijgt binnen het curriculum van de geneeskunde of in ieder geval van de huisartsenopleiding. Vanuit de jongere garde is daar volgens Muris wel belangstelling voor. “De Landelijke Organisatie Van Aspirant Huisartsen (LOVAH) Nijmegen hield vorig jaar een enquête onder haar leden over welke onderwerpen men graag op de agenda zou zien op het LOVAH-congres in 2016. Men koos onder meer voor de interactie tandheelkunde-geneeskunde. Na een succesvol optreden in Nijmegen heb ik ook op het landelijk congres afgelopen juni een lezing gegeven.”

Ook het jaarlijkse congres van de VMTI biedt de vereniging een belang-

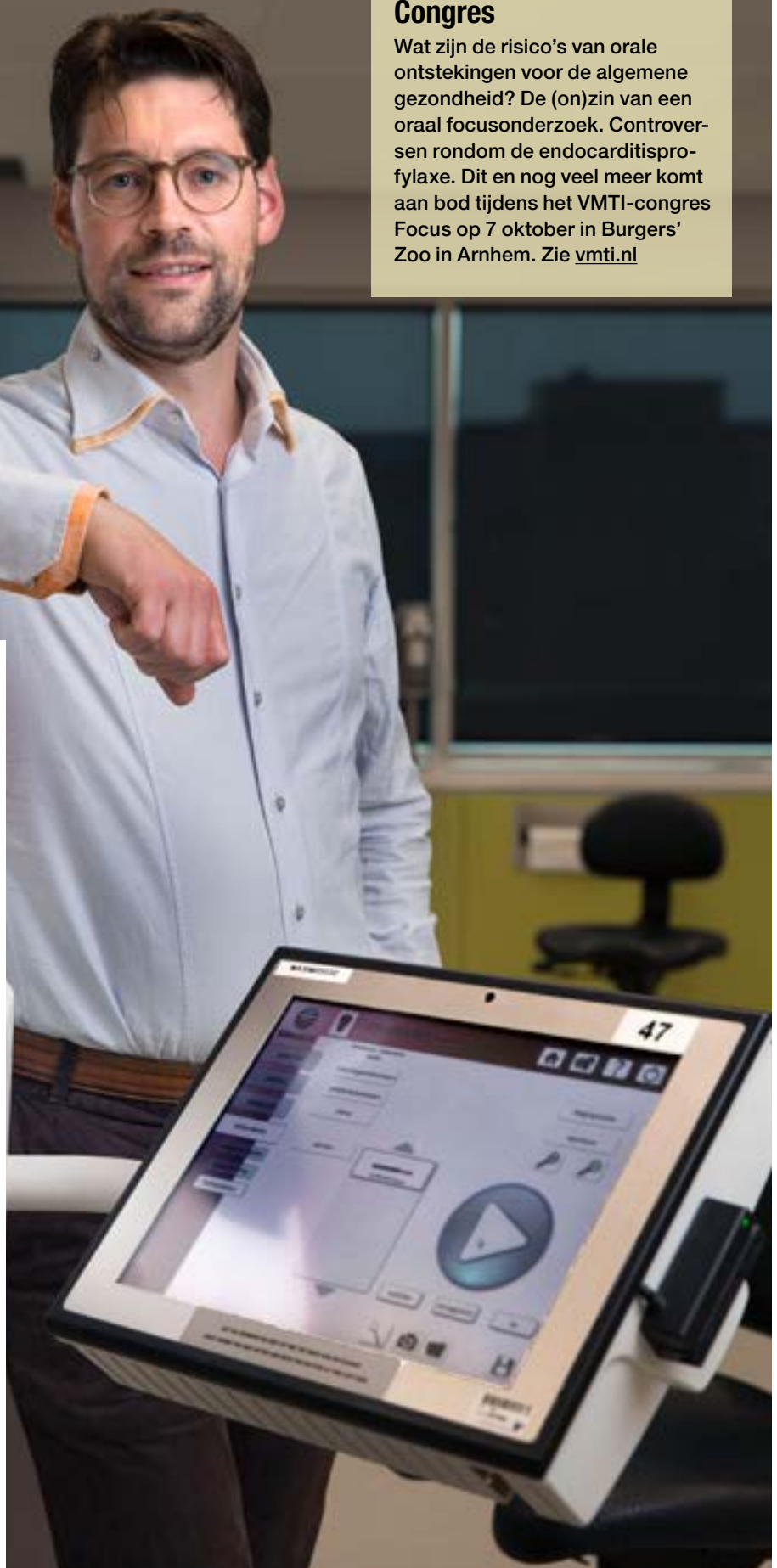
Congres

Wat zijn de risico's van orale ontstekingen voor de algemene gezondheid? De (on)zin van een oraal focusonderzoek. Controversen rondom de endocarditisprofylaxe. Dit en nog veel meer komt aan bod tijdens het VMTI-congres Focus op 7 oktober in Burgers' Zoo in Arnhem. Zie vmti.nl

rijk platform om haar boodschap uit te dragen. Aangezien de VMTI in 1991 werd opgericht, wordt dit jaar met een lustrumcongres het vijftienvigjarig bestaan gevierd. Het congres vindt plaats op 7 oktober in Burgers' Zoo in Arnhem en heeft als thema 'Focus'.

"Het woord focus heeft diverse betekenissen die onderling raakvlakken hebben", licht de VMTI-voorzitter toe. "Focus is onder meer ook Latijn voor (ontstekings)haard. Vooral voor die betekenis van het woord zal veel aandacht zijn bij dit congres." Zo zal onder anderen de Engelse professor Martin Thornhill, die arts én tandarts is, een lezing houden over controversen in endocarditisprofylaxe. Muris: "Over de effectiviteit van endocarditisprofylaxe bij invasieve tandheelkundige behandeling van risicopatiënten bestaat momenteel veel discussie. In Nederland schrijven we het wel voor, in Engeland doen ze dat niet meer. "Een duidelijk voorbeeld van een onderwerp dat voor beide beroepsgroepen van belang is."

Hoewel het van de twee beroepsgroepen volgens Muris tot nu toe vooral de tandheelkundigen zijn die de VMTI-congressen bezoeken, begint ook het aantal deelnemende geneeskundigen gestaag te groeien. "Maar we zien er op ons jubileumcongres straks graag nog een hoop extra komen."

WIE WANDELT, WORDT HONDERD

De Vierdaagse van Nijmegen, het grootste evenement van Nederland en het grootste wandelevenement ter wereld, beleeft dit jaar zijn 100ste editie. Het hoofd medische dienst en twee deelnemers vertellen over hun ervaringen. “Tijdens het lopen ontstaat de ideale maatschappij.”

De week van de Vierdaagse is voor militair arts Ernst-Paul van Etten (45), hoofd medische dienst van de Vierdaagse, relatief de rustigste week: “Alles is dan geregeld. Daar werken we het hele jaar hard voor. Van de voorbereidingen gaat 80 procent via het draaiboek, 20 procent gaat over de onverwachte details. Er zijn bijvoorbeeld wijzigingen in de route of we moeten een hulppost verplaatsen omdat er mais is ingezaaid in een weiland waar we voorheen altijd stonden. Als we een hulppost moeten verplaatsen, onderzoeken we ook hoe snel de ambulance daar kan komen. Of we bedenken dat we

een extra ambulance moeten inhuren om snel ter plaatse te zijn. Zo is er dan toch elk jaar weer van alles te regelen.”

Het meeste overleg in de voorbereidingsperiode vindt op de zaterdagen plaats, dat is voor Van Etten goed te combineren met zijn werk als hoofd gezondheidscentrum in Den Haag. Soms is een bijeenkomst doordeweeks. “Gelukkig vindt mijn baas het belangrijk dat ik dit doe, dus mag ik hier werktijd aan besteden. Het is natuurlijk ook een visitekaartje voor Defensie.”

Tijdens de Vierdaagse zelf zit Van Etten met de artsen de hele week in een hotel bij Nijmegen. “Dat is uit praktisch oogpunt. De tijd ontbreekt dan om naar huis te rijden.”

Tijdens de Vierdaagse werkt de militair arts met nog vier artsen samen in een team. Eén arts verblijft in het centrum bij de start/finish en de andere vier bevinden zich langs de route. De hele dag door onderhoudt Van Etten nauw contact met een meteoroloog en een inspanningsfysioloog. De een bestudeert het weer, de ander geeft advies over eten en drinken. Van Etten: “De communicatie met de wandelaars is door de jaren heen enorm verbeterd. We weten waar en wanneer het regent en of het erg warm wordt. We kunnen mensen heel gericht adviseren, bijvoorbeeld om meer te drinken. Omdat we weten waar de wandelaars zich bevinden, sturen we soms een sms via een zendmast. Ook seinen we de hulpposten in hoe laat zij mensen kunnen verwachten.” Het medische team levert spoedeisende huisartsgeneeskunde, acute zorg voordat de ambulance arriveert, medische serviceverlening (blarenbehandeling), sportmassage bij acute kramp langs de route (en meer als luxe tegen betaling bij de start/finish) en tot slot eenvoudige EHBO (schaafwonden en onwel worden). Dit doet het team samen met 300 vrijwill-

FOTO: DE BEELDREDACTIE/ERIK VAN T'HELLENAAR

Hoofd medische dienst en militair arts Ernst-Paul van Etten

100ste Vierdaagse

Van 19 t/m 22 juli vindt de 100ste editie van de Internationale Vierdaagse Afstandsmarsen Nijmegen plaats, beter bekend als de Vierdaagse. Eenmalig lopen er maar liefst 50.000 wandelaars mee, met onder meer de klassieke afstand van 55 km per dag.

In 1909 start de eerste editie van de Vierdaagse Afstandsmarsen met 306 deelnemers, in 1954 lopen er al meer dan 10.000 wandelaars mee. In 1919 loopt de eerste vrouw de Vierdaagse uit. Naar aanleiding van de Olympische Spelen in Amsterdam worden in 1928 voor het eerst buitenlandse delegaties uitgenodigd (Duitsland, Frankrijk, Noorwegen en het Verenigd Koninkrijk). De 90ste Vierdaagse (2006) wordt na een dag afgelast, wanneer door de extreme warmte twee deelnemers overlijden.

VvAA heeft een aantal keren de deelnemende VvAA-leden op de Via Gladiola feestelijk binnengehaald. Door verhuizing van het regiokantoor in Nijmegen is dat dit jaar niet meer mogelijk.

4daagse.nl

FOTO: DE BEELDREDAKTIE/BRAM/PETRAEUS

Oud-huisarts Peter Dormans loopt de Vierdaagse voor de 25ste keer

ligers van het Rode Kruis (voor de blaarbehandeling en EHBO) en zeventig sportmasseurs van het Nederlands Genootschap voor Sportmassage. Ook Van Etten werkt als vrijwilliger: “Dit werk is ontzettend leuk om te doen. We hebben een leuk team, iedereen is heel gedreven. De vrijwilligers werken allemaal vanuit hun eigen professe. Het zijn niet zomaar vrijwilligers, het zijn onbetaalde professionals.”

Sprong in het diepe

Er lopen ook veel zorgprofessionals mee in de Vierdaagse. Voor Peter Dormans (75), oud-huisarts in Spakenburg, is het dit jaar de 25ste keer. In 1960 wedt hij als student dat hij die Vierdaagse ‘wel even’ zal lopen. Hoewel hij nauwelijks getraind heeft, volbrengt hij de wandeltocht. Dormans: “Het was best zwaar als 19-jarige, een sprong in het diepe. Het is toch uitslovereij, vier keer 55 km lopen. Meestal liep ik alleen. Maar ook een keer met een overbuurman, met een loopmaatje en met mijn zoon. Mijn dochters hebben ook de Vierdaagse gelopen, maar we liepen niet samen. We hadden ons eigen tempo.”

>

> Ook oud-fysiotherapeut Roland van Reijssen (77) uit Malden loopt het liefst alleen, in zijn eigen tempo. Hij doet dit jaar voor de 50ste keer mee. In 1959 haalt hij zijn broer binnen en wordt hij gegrepen door de gezellige sfeer op de Annastraat in Nijmegen. Hij houdt van sporten: hockey, voetbal en basketbal, maar met wandelen heeft hij niets. Toch schrijft hij zich in 1960 in. Van Reijssen: "Als voorbereiding liep ik van Utrecht naar De Bilt en weer terug (10 km), maar ik kreeg een blaar. Omdat die eerst moest genezen, kon ik niet verder trainen. Toen de Vierdaagse begon, was de blaar nog niet weg, dus ik kreeg een enorme bloedblaar. Met veel pijn en moeite haalde ik na vier keer 55 km de eindstreep. Na die zware beginjaren ben ik wel meer gaan trainen; niet te veel, vanwege mijn werk was daar geen tijd voor. Inmiddels is de kwaliteit van wandelschoenen sterk verbeterd. En ik woon dicht bij de start. Na het wandelen kan ik op de fiets naar huis, staat er een pilsje voor me klaar en zorgt mijn vrouw voor het eten. Dus voor mij is het goed te doen."

Peter Dormans traint ook niet veel. "Je leest wel over mensen die al in februari starten met wandelen, je zou 1000 km in de benen moeten hebben. Maar ik begin eind mei met trainen. Ik red het wel op 200 km. Kennelijk heb ik goede benen. Ik ben ook naar Santiago gelopen, dat was ruim 1600 km in 56 dagen. De training is gewoon onderweg, je wordt elke dag beter."

Tijdens alle Vierdaagsen die hij loopt, heeft Dormans maar één keer echt als arts opgetreden: "Een mevrouw was gevallen en zat aan de kant van de weg. Ik zag direct dat ze haar pols had gebroken. Maar ze wilde per se doorlopen, ze had eindeloos getraind. Toen moest ik de slechte boodschap brengen en even mijn pet als arts opzetten."

Van Reijssen helpt af en toe mensen onderweg: "Als fysiotherapeut weet ik misschien iets meer van looptechniek. Als ik iemand zie die moeilijk loopt, ga ik er weleens naast lopen. Ik dring me niet op, maar geef wel advies. Het is belangrijk dat je technisch goed blijft lopen, ook als je spierpijn of blaren hebt."

Hele happening

Wat er zo leuk is aan de Vierdaagse, krijgt Peter Dormans vaak als vraag: "Het is een prestatietocht, je wilt bewijzen dat je het kunt. Dat geldt eigenlijk voor elke sporter. En het is natuurlijk een hele happening onderweg. Vroeger was het meer een wandelfestijn. Kun je je voorstellen dat de route toen nog over de rijksweg ging? Nu zijn het meer de Vierdaagsefeesten. De wandelaars zijn niet veranderd, maar het publiek wel. Ik baal soms van de luide muziek langs de route, je loopt dan van de ene geluidsbox in de andere. Waar ik wel erg van kan genieten, zijn de doedelzakspelers. Die hoorde ik voor het eerst op de Vierdaagse, die muziek sleept je door de moeilijke momenten heen."

Roland van Reijssen ervaart ook de toegenomen drukte: "Ik vind de sfeer veranderd. Je bent al blij als je een vierkante meter voor jezelf hebt. Dat maakt mensen soms wat kribbig. Dat was in de beginjaren echt anders. De saamhorigheid toen vond ik geweldig; ik liep helemaal achterin en iedereen hielp elkaar door de moeilijke momenten heen. Het ging mij ook wel om de prestatie, maar dat speciale gevoel van verbondenheid was de drijfveer om ieder jaar weer mee te doen. Tijdens

FOTO: DE BEELDREDAKTIE/PROSCHKA VAN DE WOUW

Oud-fysiotherapeut Roland van Reijssen doet voor de 50ste keer mee

het lopen ontstaat de ideale maatschappij. Na een halve dag is alle decorum verdwenen en is iedereen gelijk. Die eerste jaren hebben de meeste indruk op me gemaakt. Ik moest echt alles uit de kast halen om het uit te lopen. Het feit dat je aan het einde van je krachten bent en dan toch doorgaat, dat was heel bijzonder."

Voor Peter Dormans zit het hoogtepunt niet in het wandelen: "Begin jaren negentig ontmoette ik op de eerste dag van de Vierdaagse in Elst een meisje, Melanie. We babbelden wat en liepen een stuk samen op. Op de laatste dag zag ik haar weer, ze had last van haar been. Ik heb haar toen een hart onder de riem gestoken en we hebben de hele dag samengelopen. Het klikte tussen ons, ze had mijn dochter kunnen zijn. We hebben altijd contact gehouden. Dat is ook het leuke van de Vierdaagse. Ik loop graag alleen, in mijn eigen tempo. Maar als je een babbeltje wilt maken, heb je altijd aanspraak. Zeker na al die jaren, ik zie altijd wel bekenden."

Voor hoofd medische dienst Ernst-Paul van Etten zijn er verschillende hoogtenpunten: "Eigenlijk is iedere wandelaar die zonder klachten de finish haalt een succes. Maar die mensen zien wij niet. Ik vind het mooi als mensen na een medische behandeling de Vierdaagse toch af kunnen maken. De spirit van de wandelaars is trouwens opvallend. Ze willen per se die finish halen. Ik heb weleens iemand met een hartinfarct moeten overreden om de ambulance in te gaan. En al die 80-plussers die meedoen, zo kras als wat! Dat sterkt me in mijn overtuiging dat wandelen heel gezond is. Niet voor niets is onze leus dit jaar: 'Wie wandelt, wordt 100'." <

Duurzaam initiatief

Naast zijn werk als cardioloog wil Herman Mannaerts met zijn initiatief ChargePark een community bouwen van elektrische rijders die hun laadpalen met elkaar delen.

Een groot, openbaar parkeerterrein. Parkeerplekken genoeg maar slechts vier laadpunten voor stekkerauto's. Alle vier bezet. Voor de elektrische en hybride rijders is het een bekend probleem. "Soms staan er zelfs niet-elektrische auto's geparkeerd", zegt Herman Mannaerts (56), cardioloog in Hartkliniek Nederland in Almere. Zelf wordt hij als elektrische rijder regelmatig geconfronteerd met de beperkte laadmogelijkheden in de openbare ruimte. "Het aantal laadpalen blijft ver achter bij het aantal elektrische en hybride auto's in Nederland. Mensen worden op deze manier bepaald niet gestimuleerd om elektrisch te gaan rijden."

Gegarandeerd een plek

Met ChargePark speelt Mannaerts in op het laadpalentekort. De cardioloog vergelijkt zijn idee met Airbnb. "Het uiteindelijke doel is in een app alle bij ChargePark aangesloten particuliere en zakelijke/MKB-laadpalen op te nemen. Deze zijn voorzien van zonne-energie of groene stroom en kunnen worden geleased of gekocht. Gebruikers zien in de app wanneer welke laadpaal beschikbaar is en kunnen van tevoren reserveren. Zo hebben ze gegarandeerd een laad- én parkeerplek voor een gereserveerde tijd, vlak bij hun bestemming. Voor reserveren, laden en parkeren betaalt de elektrische rijder een tarief dat concurreert met het gemeentelijke parkeertarief."

Mannaerts spreekt van een win-win-situatie. "Want de helft van het tarief gaat naar de laadpaaleigenaar, die verdient dus aan zijn laadpaal op momenten dat hij die zelf niet gebruikt".

Herman Mannaerts (links) en zijn compagnon Robert Jan Brouwer

Als belangrijkste winst noemt Mannaerts die voor de individuele en de volksgezondheid. "Als cardioloog ben ik daarop gefocust. Fijnstof is het nieuwe roken, een erkende risicofactor voor hart- en vaatziekten, maar ook voor longkanker en COPD. De uitstoot van het gemotoriseerde verkeer leidt tot veel vroegtijdige sterfgevallen en ziekenhuisopnames en -kosten. Met Art Vreugdenhil (vriend, klankbord en internist/hematoloog, red.) schrijf ik artikelen over de gezondheidseffecten die optreden wanneer het fossiele wagenpark in Nederland volledig zou worden vervangen door elektrische auto's. En met ChargePark willen we het elektrisch rijden een stimulans geven."

Mannaerts bedacht zijn plan in 2012, nadat hij een lezing over elektrisch rijden had bijgewoond waarin het laadpalentekort ter sprake kwam. "Maar wie was ik, cardioloog, om iets van elektrisch rijden te vinden? Ik had geen credibility op dit terrein en dus heb ik een partner gezocht die wel die geloofwaardigheid bezit." Mannaerts vond die in de persoon van Robert Jan Brouwer, eigenaar van een laadpalenbedrijf. "Samen hebben we een eerste businessplan geschreven. Dat was in het voorjaar van 2014 klaar."

Daar een passende financiering bij vinden, bleek lastig en kostte veel tijd. "Maar nu lijkt het te gaan lukken met een intermediair en een groene investeerder, die voor ons de acquisitie gaat doen. We willen groeien als een lean startup, eerst via de zakelijke markt en daarna willen we de particuliere markt veroveren."

Vallen en opstaan

Inmiddels is Mannaerts al vier jaar bezig met ChargePark en tot dusver heeft het hem geen cent opgeleverd. "Het probleem is nog steeds actueel en ik ben nog altijd overtuigd van het concept", zegt de cardioloog. "Het zou mooi zijn om hier een succesvol en winstgevend bedrijf van te maken, maar de immateriële winst vind ik zeker zo belangrijk. En ik houd van het creatieve proces: van een pril idee dat met vallen en opstaan tot realisatie komt." Mocht ChargePark net zo succesvol worden als voorbeeld Airbnb, stopt Mannaerts dan als arts? "Nee, ik ben de bedenker en aandeelhouder, maar verder sta ik aan de zijlijn. Cardiologie is het mooiste vak wat er is, dat blijf ik uitoefenen, maar het is niet het enige in mijn leven." chargepark.nl

Bulle Koster (57) is dierenarts in Den Ham. Hij heeft vaak de desastreuze gevolgen van stalbranden gezien en bedacht een systeem met valwanden om verstikking bij mens en dier te voorkomen.

“In Nederland brandt er gemiddeld één keer per tien dagen een stal af. Daarbij komen veel dieren en soms ook mensen door verstikking om het leven. De brandweer is er meestal binnen twaalf minuten en gaat direct ventileren. Maar de dieren zijn dan al gestikt door de rook. Ik zag ooit bij een brand dat de brandweer een gat in het dak van een stal zaagde, zodat de rook naar buiten kon. Het leek mij dat dat simpeler en sneller moest kunnen. Ik bedacht toen een systeem voor valwanden; een heel eenvoudige en relatief goedkope constructie met twee slotjes en twee bladveren. Aangesloten op een brandmelder, klikken de wanden bij een alarm los en vallen naar buiten. De rook kan dan ontsnappen, zodat de dieren niet stikken. Wanneer de brandweer komt, kunnen ze meteen gaan blussen.

Het is nu bijna drie jaar geleden dat ik de valwanden heb bedacht. Met aannemer Henk Veldhoff uit Vriezenveen heb ik het systeem

‘Ik blijf doorgaan om iedereen te vertellen over de valwanden’

verder vereenvoudigd en met de brandweer van Safety Campus Twente heb ik het succesvol op schaal getest. Komende zomer gaan we testen met een testwoning. Er is nog weinig belangstelling voor het systeem. Staleigenaren kunnen zich blijkbaar niet voorstellen dat hun bedrijf ooit door brand kan worden getroffen. Je kunt het vergelijken met een veiligheidsgordel. We weten hoeveel levens die redt, maar als hij niet verplicht was, zou niemand hem gebruiken. Eigenlijk zouden valwanden in stallen, utiliteitsbouw en verpleeghuizen verplicht moeten worden, overal waar kwetsbare mensen en dieren of grote groepen mensen of dieren bijeen zijn. Maar tot nu toe sturen politieke partijen me met een kluitje in het riet. Ook verzekeraars hebben geen interesse. Natuurlijk frustreert me dat, maar ik ben een optimistisch mens. Ik blijf doorgaan om iedereen te vertellen over de valwanden, maar ik voel me soms wel Don Quichote.” valwanden.nl

Door hun werk hebben zorgprofessionals met regelmaat slimme ideeën voor producten en toepassingen. Maar hoe kom je van idee tot product in de winkel? Vijf ervaringen op een rijtje. “Het geeft enorm veel energie.”

Slim bedacht

Dierenarts Bulle Koster

Huisarts Rob van Thiel

FOTO: DE BEELDREDAKTIE/JOYCE VAN BELKOM

Huisarts Rob van Thiel (46) uit Teteringen ziet in zijn praktijk veel patiënten met een tenniselleboog. Bij de handmatige injectie had hij weleens twijfel of hij wel goed prikte. Dat moest beter kunnen.

“Omdat ik me bij het injecteren van een tenniselleboog vaak afvroeg of ik wel goed in de pees prikte, wilde ik iets beters verzinnen. Je kunt natuurlijk een dure radioloog inschakelen, maar ik zocht naar een simpeler oplossing. Aan de keukentafel heb ik toen een schetsje gemaakt van een plaatje met 12 naaldjes, waardoor je precies in de pees kunt prikken. Dat is nu vier jaar geleden. Gelukkig wist ik toen nog niet hoeveel tijd het me zou gaan kosten, maar ik wilde weten of ik zelf een product kon ontwikkelen.

Ik heb er een financiële man bij gezocht en een ingenieur om het idee te ontwikkelen tot een echt hulpmiddel. Een medical device ontwikkel je niet in je eentje, daar heb je een team voor nodig. Drie jaar geleden heb ik daarom met vier aandeelhouders een bedrijfje opgericht, ITEC Medical. Aanjagers om het tot een succes te maken waren

mijn enthousiasme en de tijd die ik erin heb gestoken. Ik werk parttime als huisarts en nu mijn kinderen wat groter zijn, kan ik meer tijd aan mijn bedrijf besteden. Dat doe ik niet om er rijk van te worden, want het kost juist heel veel geld. Maar het geeft me enorm veel energie dat er nu al een aantal ziekenhuizen met onze device werkt. We zijn ook bezig met de Duitse markt. Daarnaast zouden we nog Engeland, Frankrijk en België kunnen behappen, maar als we verder groeien,

‘Ik doe het niet om er rijk van te worden, want het kost juist heel veel geld’

dan wordt het tijd voor een andere oplossing. Dan kun je met een distributeur gaan werken of je laten overnemen door een groter bedrijf. Maar voorlopig zijn we nog druk met de tweede lijn in Nederland.

Uit onderzoek blijkt dat ervaren orthopeden in 70 procent van het handmatig prikken, de pees helemaal niet raken. Daarom hoop ik dat ons naaldplaatje gangbaar wordt.” itecmedical.com

FOTO: DE BEELDREDAKTIE/VINCENT JANINK

Fysiotherapeut Henk van den Heuvel

FOTO: DE BEELDREDAKTIE/BRAMPETRAEUS

Motion technologiefysiotherapeut Henk van den Heuvel (59) uit Laren ontwikkelt toepassingen en producten en bracht al verschillende vindingen op de markt. De meest recente is een vernieuwde spierkrachtmeter.

“Ik heb deze meter ontwikkeld omdat er wereldwijd meer dan 600 spierziekten zijn. Het is belangrijk dat fysiotherapeuten en revalidatieartsen (afname van) spierkracht kunnen meten. De meter is een verbeterde versie van een meter die ik twintig jaar geleden al ontwikkelde. Deze nieuwe versie kan ook communiceren met pc en tablet.

Momenteel ben ik ook betrokken bij het bedenken van een intelligente vloer voor in een zorg- of thuisomgeving om onder meer valincidentie te beperken. Ik richt me altijd op het bewegingsapparaat, dat komt voort uit mijn vakken biomechanica en fysieke therapie. Vanuit een klinische behoefte bedenk ik dan oplossingen voor een probleem. Het liefst ontwikkel ik een idee tot een concept. Dan zoek ik verschillende partijen die dat concept omzetten in een concreet product en het daarna op de markt brengen.

De oorsprong van het idee voor de spierkrachtmeter komt voort uit mijn eigen opleiding fysiotherapie. Studenten leren spierkracht in te schatten op basis van kijken en voelen, op een schaal van 0 tot 5. Ik wilde spierkracht objectief kunnen meten. Het mooie van deze spierkrachtmeter is dat het de zorg voor de

‘Vanuit een klinische behoefte bedenk ik oplossingen voor een probleem’

patiënt verbetert. Een fysiotherapeut kan nu meten of een behandeling effectief is. Dit heeft zijn weerslag op de kwaliteit van zorg. Dat vind ik het mooiste: dat ik iets kan bedenken en ontwikkelen wat in de dagelijkse praktijk meerwaarde biedt.”

Meer informatie via mail: henk@vdhconsult.org

Vaatchirurg Casper Smit (48) uit Den Haag liep na een val tijdens het skiën een skiduim op. Hij zocht een duimbeschermer, zodat hij kon blijven skiën. Omdat hij er nergens één vond, ging hij zelf aan de slag.

“Het is nu drie jaar geleden dat ik een duimbeschermer heb ontwikkeld. Pas als je je duim niet kunt gebruiken, merk je hoe onhand je bent. In de gipskamer ben ik wat dingen gaan uitproberen en samen met een vriend, ook een enthousiast skiër, heb ik de beschermer verder uitgewerkt. Ik heb vaker ideeën, maar ik geloofde hier zo ontzettend in dat ik het niet kon loslaten. Van succesvolle ondernemers kregen we allerlei tips. Zo gingen we naar een skibeurs waar we in contact kwamen met producenten van skihandschoenen. Met het Italiaanse merk Level zijn we de duimbeschermer verder gaan ontwikkelen. Zij werken met topskiërs, die ons feedback gaven. De Italianen onderhielden de contacten met de winkels en met China, waar de beschermer gemaakt wordt.

Dit jaar komt de duimbeschermer op de markt. Het is echt enorm leuk dat straks bij de Wereldbeker skiwedstrijden onze beschermer wordt gebruikt. Het idee dat ik straks op de piste skiërs met onze device zie, is geweldig. Dankzij onze passie en alle tijd en al het geld dat we erin hebben gestoken, is het gelukt om van idee tot product in

‘Je moet of alles alleen doen of vroegtijdig op zoek gaan naar partners’

de winkel te komen. Als je succes wilt hebben, heb je twee opties: of alles alleen doen – maar dan moet je heel veel geld investeren met als voordeel dat je er alleen aan verdient – of vroegtijdig goede partners zoeken, wat wij hebben gedaan. De opbrengsten zijn dan veel kleiner, maar dat vinden wij niet erg. Het feit dat ons product nu in de winkels ligt en door topsporters wordt gebruikt, geeft ontzettend veel energie.

We gaan nu de beschermer doorontwikkelen en hem integreren in de skihandschoenen. Verder hebben we contacten met de politie en er is een idee om een duimbeschermer voor een ijshockeyhandschoen te ontwikkelen. Er is nog genoeg te doen dus.” innosafety.nl

Vaatchirurg Casper Smit

FOTO: DE BEELDREDAKTIE/SEBASTIAAN ROZENDAL

Huisarts en hypnotherapeut Jankees de Ridder (62) uit Amsterdam kwam toevallig op het idee om een app te maken die helpt bij het stoppen met roken.

“Ik las het onderzoek van hoogleraar ontwikkelingspsychopathologie Reinout Wiers over het gebruik van cognitieve bias modificatie bij alcoholverslaving. Dit idee heb ik gecombineerd met hypnotische interventies en samen met onderwijstrainer Jan Visser heb ik het verder uitgewerkt tot een spel om te stoppen met roken. Door plaatjes van sigaretten of andere rookwaar weg te duwen vermindert de neiging een sigaret te pakken. Omdat het niet lukte om een geldschietter te vinden, hebben we contact gezocht met de Game Academy in Leeuwarden. Binnen een half jaar hadden de studenten een spel voor op de computer gemaakt. Dit zijn we gaan testen. Daarna hebben we met een relatief kleine investering studenten betaald om het spel aan te passen en geschikt te maken als app voor tablet en smartphone. Van idee tot appstore heeft vier jaar geduurd.

Ik weet niet of ik het geïnvesteerde geld ga terugverdienen, dat is misschien de zwakke schakel: ik heb niet echt een businessmodel. Maar ik heb het spel niet bedacht om geld te verdienen. Ik weet dat het effectief kan zijn voor mensen die spelletjes leuk vinden. Mocht het succesvol worden, dan gaan we investeren in nieuwe spellen.

Het allerleukste vond ik dat ik in heel andere werelden terecht kwam, van game developers en het bedrijfsleven. De tijd en het geld die ik erin gestoken heb, vallen mee. Ik vond het voor-

‘Mocht het succesvol worden, dan gaan we weer investeren in nieuwe spellen’

al interessant om te zien of ik een idee werkelijk van de grond kon krijgen en welke hindernissen ik daarbij zou tegenkomen. Belangrijk was dat ik een goede sparringpartner had: we konden overleggen en hielden elkaar scherp. Een volgende stap voor ons is om het spel nog leuker te maken, met meer levels. Het advies is om het spel elke dag 15 tot 20 minuten te spelen, dus dan moet het wel spannend zijn.” quitty.nl

Huisarts Jankees de Ridder

FOTO: DEBEELDREDAKTIE/PHIL INHUIS

Frank de Grave vertrekt bij FMS

Frank de Grave neemt per 1 januari 2017 afscheid als algemeen voorzitter van de Federatie Medisch Specialisten (FMS). Hij vindt het tijd voor een nieuwe impuls.

De 60-jarige Frank de Grave nam voor zichzelf vorig jaar zomer al het besluit om te stoppen als voorzitter van de Federatie. “Niet omdat ik het niet meer naar mijn zin heb”, benadrukt hij. “Het is een heel mooie baan, maar als leider moet je niet naar je eigen belang maar naar dat van de organisatie kijken. Als eerste niet-medisch-specialistische voorzitter kreeg ik bij mijn aantreden de taak rust te brengen in de vele discussies die in de medisch-specialistische zorg werden gevoerd. Die rust is er nu. De Federatie bestaat straks twee jaar en heeft een stevig fundament. Ik denk dat het nu tijd is voor een nieuw gezicht en een nieuwe impuls.”

De Grave zegt nog altijd blij te zijn dat hij in 2010 ja heeft gezegd tegen het voorzitterschap. “Ik was destijds verrast dat ik werd gevraagd. Als voorzitter van de Nederlandse Zorgautoriteit had ik best wat uitgevochten met de Orde. In mijn omgeving zei men zonder uitzondering: zou je dat nou wel doen, Frank? Geen organisatie is zo moeilijk als de Orde van Medisch Specialisten. Maar het is me meer dan meegevallen. Ik heb het als inspirerend ervaren en we hebben heel wat bereikt.”

Wees terughoudend

Terugkijken op wat de Federatie onder zijn voorzitterschap heeft bereikt, wil de VVD-politicus pas volgend jaar als hij is gestopt. Terwijl een benoemingscommissie op zoek gaat naar een opvolger, staat De Grave namelijk nog voor een belangrijke uitdaging. “Volgend jaar zijn er verkiezingen, de hoofdlijnenakkoorden met minister Schippers lopen af. Als Federatie willen we invloed uitoefenen op de verkiezingsprogramma’s. Kernboodschap zal zijn: ‘Beste politiek, er zijn de laatste jaren zo veel nieuwe regels en verplichtingen gekomen voor medisch professionals. Geef eens de tijd om dat wat er op het bord ligt af te maken en wees terughoudend met nieuwe regels en verplichtingen.’ De grenzen zijn bereikt. We nemen onze verantwoordelijkheid; door de zorgakkoorden met afspraken over verbetering van kwaliteit én doelmatigheid zijn de zorgkosten niet verder opgelopen. Meer transparantie, meer kwaliteitsinformatie, meer verantwoordingsinformatie; het is wel begrijpelijk, maar er moeten ook mensen beter gemaakt worden.”

Over zijn toekomst heeft De Grave nog niet nagedacht. “Ik heb me voorgenomen om dat deze zomer op vakantie in Italië eens rustig te doen. Al is het natuurlijk niet zo dat ik straks niets meer omhanden heb. Ik blijf Eerste Kamerlid, heb een aantal commissariaat- en adviesfuncties en ik ben nog voorzitter van het coöperatiebestuur van pensioenfonds PGGM, dus de verbinding met de zorg blijft sowieso.”

Profielschets

De Federatie gaat op zoek naar een nieuwe algemeen voorzitter. Er is een benoemingscommissie ingesteld met daarin drie voorzitters van wetenschappelijke verenigingen en drie leden van het Federatiebestuur. Deze commissie heeft in juni tijdens de algemene vergadering (waarin alle voorzitters van de wetenschappelijke verenigingen zitten) een profielschets voorgelegd, op basis waarvan een opvolger voor De Grave gezocht gaat worden.

Juristen en
advocaten van VvAA
ondersteunen leden
bij uiteenlopende
problemen

De Wkkgz en de specialist

Een in een ziekenhuis werkzame, vrijgevestigde cardioloog valt uit met burn-out klachten. De andere cardiologen uit de vakgroep stellen een waarnemer aan op grond van de regeling zoals in hun vakgroeppreglement is opgenomen. Niet lang na zijn aanstelling begaat de waarnemer een fout, waardoor een patiënt overlijdt. Het ziekenhuis meldt de calamiteit bij de Inspectie voor de Gezondheidszorg, die een onderzoek start. De Inspectie constateert dat de waarnemer al eerder een medische fout heeft begaan. Een van de cardiologen uit de vakgroep was hiervan op de hoogte, maar gunde de waarnemer een tweede kans en bracht om die reden de bewuste informatie niet naar voren tijdens de aanstellingsprocedure. Het wordt hem met het lopende onderzoek van de Inspectie te heet onder de voeten en hij biecht de situatie aan de vakgroep op. Al snel ontstaat een discussie over de vraag bij wie nu de verantwoordelijkheid voor uitvoering van de vergewisplicht ligt, bij de vakgroep of bij het ziekenhuis? De vakgroep stelt dat de Wet kwaliteit, klachten en geschillen zorg (Wkkgz) niet op haar van toepassing is, terwijl het ziekenhuis verwijst naar de samenwerkingsovereenkomst die met het medisch specialistisch bedrijf (MSB) is gesloten, op grond waarvan de aan het MSB verbonden medisch specialisten zich te houden hebben aan alle bepalingen van de Wkkgz. Bij wie ligt nu de verantwoordelijkheid voor het naleven van de verplichtingen die de Wkkgz oplegt?

Complexe organisatiestructuren

De Wkkgz legt diverse verplichtingen op aan de 'zorgaanbieder', waaronder de vergewisplicht: de plicht om te controleren of de in te zetten zorgverlener op basis van zijn functioneren in het verleden geschikt is om zorg te verlenen. Met de introductie van de integrale bekostiging in 2015 zijn in veel ziekenhuizen complexe organisatiestructuren ontstaan, waardoor de vraag rijst wie nu de zorgaanbieder is op wie de vergewisplicht rust. Het begrip 'zorgaanbieder' is door de Wkkgz gedefinieerd als 'een instelling, dan wel een solistisch werkende zorgverlener'. Een instelling die binnen het kader van een andere instelling zorg verleent, zoals het geval is bij een MSB in een ziekenhuis, is in de zin van de Wkkgz niet als instelling aan te merken. In zoverre heeft de vakgroep het in de casus bij het juiste eind.

Dat de eindverantwoordelijkheid bij het ziekenhuis ligt, betekent niet dat de specialisten niets te maken hebben met de verplichtingen uit de Wkkgz. In het kader van het verlenen van goede zorg moet het ziekenhuisbestuur erop toezien dat alle zorgverleners binnen zijn organisatie zich aan de Wkkgz-bepalingen houden. Door de huidige

De Wkkgz-bepalingen zijn in eerste instantie tot het ziekenhuis gericht

MSB-constructies heeft het ziekenhuisbestuur in veel situaties echter minder 'grip' op de vrijgevestigde medisch specialisten. Voor het bestuur is het dan ook zaak om de verantwoordelijkheid voor de naleving van de Wkkgz-bepalingen bij de medisch specialisten zelf neer te leggen. In de samenwerkingsovereenkomst die het ziekenhuis met een MSB sluit, kan het ziekenhuis een bepaling opnemen, al dan niet gecombineerd met een verhaalsrecht op het MSB en/of de medisch specialist c.q. zijn personal holding bv. Overigens is in veel samenwerkingsovereenkomsten al een algemeen geformuleerde bepaling opgenomen op grond waarvan de individuele specialisten verplicht zijn tot naleving van alle wettelijke verplichtingen die gelden voor het ziekenhuis, waaronder de Wkkgz-verplichtingen.

Hoewel de Wkkgz-bepalingen tot het ziekenhuis gericht zijn, zullen ook medisch specialisten die bij een MSB zijn aangesloten vaak aan deze bepalingen gebonden zijn. Het is dan ook belangrijk goed op de hoogte te zijn van de wijze waarop de verplichtingen rond de Wkkgz binnen de complexe ziekenhuisstructuur doorwerken en wat dit concreet betekent voor de praktijkvoering.

Marlou van Roosmalen is juridisch adviseur gezondheids- en ondernemingsrecht bij VvAA

Wie in Italië in een ziekenhuis snel en goed wil worden geholpen, moet betalen. Veel betalen. Dat ondervond ook cultuurhistoricus en journalist Bas Mesters, die jarenlang in Italië woonde. Hij schreef erover in zijn boek *Italiaanse Streken*, waarvan hier een fragment.

Wittejassen mafia

Ik kijk vanaf de Ponte Garibaldi in Rome recht in de kamer waar mijn dochter is geboren, midden op het eiland in de Tiber. De god van de geneeskunst Asclepius werd hier aanbeden. Pest- en choleralijders zaten er in quarantaine. En vijfhonderd jaar geleden werd hier een van de oudste ziekenhuizen van Europa gevestigd: het Fatebenefratelli ofwel Doe uw best broeders.

Als ik tussen de pijnbomen naar de ramen van het hospitaal tuur, zie ik mijn vrouw weer voor me met haar dikke buik. Ik herinner me die hoogst particuliere noodtoestand die wij hier meemaakten. Bevallen in Rome – we hadden geen idee hoe dat zou gaan.

Marieke Tiber

Het was 6 november 2007. De koffer was gepakt volgens de instructies van het ziekenhuis. Wij gingen bevallen in Rome en namen mee: oordopjes, een teil, blikjes cola, netonderbroekjes, laxeermiddel, een operatieschort, hygiënische

plastic overschoenen, muggenstift, maandverband, jam, appels, suikertabletten, een kruik en plastic hoezen voor de wc-bril. Daarnaast ook alle uitslagen van de zeven bloedonderzoeken, waarbij 42 waarden waren gecontroleerd. En ook de resultaten van de zeven echo's en de ecg's van mijn vrouw, bedoeld voor de anesthesist.

En natuurlijk de uitslag van het poeponderzoek van ons beiden: ons salmonellavrije toegangkaartje tot de verloskamer. Zonder zo'n onderzoek geen bevalling in het ziekenhuis, was ons te verstaan gegeven. De meest natuurlijke daad van een vrouw wordt in Rome beschouwd als een medische noodtoestand die streng gecontroleerd moet worden. De vrouw dient beschermd te worden, maar het ziekenhuis ook. Dat dekt zich juridisch in tegen eventuele complicaties tijdens de bevalling door vooraf alle mogelijke medische onderzoeken te verordenen. Hoe medisch het er bij geboorten aan toegaat, ontdekte ik toen ik las dat een bevalling in

Rome in bijna de helft van de gevallen uitloopt op een keizersnee. In Napels kan dit percentage zelfs oplopen tot 63 procent. Deels gebeurt dit uit voorzorg, maar deels ook omdat de artsen er meer aan verdienen.

Zelfs toen de weeën kwamen, wisten we nog niet in welk ziekenhuis mijn vrouw uiteindelijk zou bevallen. Gewoon, omdat geen ziekenhuis je vooraf die zekerheid wil geven, tenzij je bereid bent duizenden euro's vooraf te betalen voor opname in een privékliniek. Onze Italiaanse vrienden dachten allemaal met ons mee. Iedere moeder suggereerde een andere optie. Onze huisbaas Barberini bood ons zijn *ginocologo di fiducia* aan, zijn vertrouwensgynaecoloog. Dat is een typisch Italiaans fenomeen: voor elke dienst in dit land zoekt men een vertrouwenspersoon. Je hebt een

vertrouwensslager, een vertrouwensautomonteur, een vertrouwensbelastingadviseur en dus ook zelfs een *ginocologo di fiducia*. Gewoon vertrouwen hebben in een willekeurige professional die zich als zodanig afficheert vindt een Italiaan onverstandig. Zijn grondhouding jegens de professional – ook al is die in overheidsdienst, of misschien wel: juist als hij in overheidsdienst is – blijft er een van wantrouwen.

We vroegen ons af of het misschien toch niet beter was om thuis te bevallen. Het antwoord was eenvoudig: er zijn nauwelijks verloskundigen te vinden die dat willen of kunnen. En wie het toch echt wil, die moet, jawel, flink bijbetalen. In de ogen van de Romeinen is thuis bevallen veel te riskant en te pijnlijk. In het ziekenhuis, zo weten ze, staat de anesthesist klaar om het lijden

te verzachten. In Fatebenefratelli op het Tibereiland vragen en krijgen negen van de tien vrouwen een ruggenprik.

Uiteindelijk adviseerde onze gynaecoloog Francesca Magnani – nichtje van de filmster Anna –, die de groei van de baby al die maanden in haar privépraktijk had gevolgd, ons om naar Fatebenefratelli te gaan. Het was een romantisch idee: wie wil zijn kind niet in de Tiber geboren laten worden? Waren Romulus en Remus ook niet in een mandje dobberend op de Tiber aangespoeld bij de wolvin? Onze zorg betrof de bereikbaarheid van dat ziekenhuis. Hoe er door het drukke verkeer te komen als de vliezen gebroken zijn. Simpel, zei gynaecologe Francesca: "Je drukt op de claxon, hangt een witte doek uit het raam en geeft gas. Iedereen zal opzijaan." Als je er eenmaal bent aangekomen, waarschuwde ze wel, is >

> het nooit zeker dat er ook plaats is. Iedereen wil bevallen in Fatebenefratelli.

Toen de weeën uiteindelijk kwamen, stapten we in de auto. Over de kasseien van de Via Appia Antica reden we richting Tibereiland. De entree was, zoals zo vaak in Italiaanse ziekenhuizen, weinig hoopgevend. De spoedeisende hulp zat vol zwervers. Het stonk er naar urine en drank. We moesten een dik pakket formulieren invullen. De kraamafdeling was vol, zo liet de dienstdoende verpleegster weten. “Geen plaats in de herberg?”, vroeg ik gefrustreerd. “Dan gaan we naar een ander ziekenhuis.” Maar nu we er eenmaal waren, mochten ze ons niet meer laten gaan.

Tijdens de eerste controle vroeg een arts mijn vrouw op barse toon wat ze kwam doen. “U heeft nog geen weeën!” Ik moest me inhouden om niet tegen hem uit te vallen. Zo’n bruto, maar ik kon er niets tegen inbrengen omdat het lot van ons kind en mijn vrouw in zijn handen lag. De onmacht die je hier als burger voelt, je afhankelijkheid van de willekeur van de overheid, ervoer ik nooit sterker dan op dit moment. Ik probeerde hem uit te leggen dat mijn vrouw de vorige keer zeer snel was bevallen. Hij keurde me geen blik waardig.

Gelukkig bewees de test even later zijn ongelijk: bijna 4 cm ontsluiting. “Onmiddellijk naar boven”, blafte hij, alsof wij onverantwoord waren geweest. “Naar de kraamkliniek!” Maar niet voordat mijn vrouw had getekend. Ze moest accepteren dat ze bij gebrek aan bedden in dit publieke ziekenhuis op een brancard zou liggen.

Toen de liftdeuren zich boven openden, kwamen we in een andere wereld terecht. Geen brancard, maar een prachtige verloskamer met uitzicht op de Tiber. Personeel in overvloed; op een gegeven moment stonden er acht personen in de kamer. Twee uur later was ze er: Marieke Tiber, onze Romeinse. Met haar werden ook wij wat meer Italiaans. Laat niemand nog klagen over de Italiaanse gezondheidszorg, zo vonden wij die dag. Alle gevoelens van onmacht, pijn en vrees vielen van ons af. We voelden ons omringd door topexperts.

Gouden knie

Wie de kans op dit soort stress wil voorkomen en gegarandeerd goed en snel wil worden geholpen, moet zoals gezegd betalen in Italië. Veel betalen. Ik leerde dat twee jaar voor de bevalling van mijn vrouw, toen mijn kruisband afscheurde

tijdens een potje voetbal met de buurjongens. Het cto-hospitaal in Rome is dé plek voor orthopedie, vertelden mijn vrienden me tijdens deze zoektocht naar een goede arts. En dus meldde ik me bij de spoedeisende hulp van dit wat verval- len publieke ziekenhuis. Toen de dienstdoende arts hoorde dat ik niet uit Italië kwam, nam hij me apart om te kunnen roken en ‘om te praten’. “Ik doe dit niet om er zelf beter van te worden”, zei hij veelbetekenend.

Hij stak een sigaret op en begon te klagen over het Italiaanse gezondheidssysteem. Er is te weinig voor te veel patiënten. Iedereen betaalt belasting voor gezondheidszorg en heeft officieel recht op gratis medische hulp. Maar dat werkt niet. Het budget is te laag en dus zijn er lange wachtlijsten. Hij draaide aan mijn knie die op slot zat en constateerde een kapotte meniscus en mogelijk een afgescheurde kruisband: “Op zijn vroegst over zes maanden kun je worden geopereerd.”

Ik reageerde geschrokken. Als freelancer kon ik onmogelijk zo lang uit de running zijn. De arts boog zich naar me toe: “Ik kan je ook onmiddellijk privé opereren in een kliniek: achtduizend euro.” Een schande, zo zeiden later de fysiotherapeut, de huisarts en eigenlijk iedereen die ik het vertelde. Iedereen weet dat specialisten hun positie misbruiken, maar niemand komt ertegen in verweer, aldus de fysiotherapeut.

Ook oud-minister van Volksgezondheid Rosy Bindi verklaarde ooit dat artsen de wachttijden in de reguliere ziekenhuizen proberen te verlengen, opdat ze patiënten in hun privékliniek tegen betaling kunnen ontvangen. Het is mede om die reden dat de ongeveer 100 miljard euro die de staat uittrekt voor gezondheidszorg, niet genoeg is om het wettelijk vastgelegde recht op gratis, tijdige medische hulp voor iedere burger te garanderen. In sommige streken, vooral het rijke noorden, is de zorg over het algemeen goed. Maar honderdduizenden Zuid-Italianen voelen zich jaarlijks gedwongen een lange reis te ondernemen om zich in de betere publieke ziekenhuizen elders in Italië, of soms zelfs in Frankrijk, te laten opereren.

De orthopeed die aanbood me voor veel geld in een privékliniek te opereren, erkende ter plekke dat het Italiaanse gezondheidssysteem oneerlijk in elkaar zit. Maar hij verdedigde zijn aanbod aldus: “Ik verdien 2500 euro per maand. Ik moet mijn familie onderhouden. De over-

FOTO: PETER VAN BEEK

Bas Mesters (1965) vertrok in 2002 met zijn gezin voor *NRC Handelsblad* en de *NOS* naar Italië en was daar ruim tien jaar correspondent. Hij is nu directeur van het Expertisecentrum Journalistiek gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam en leidt de opleiding Journalistiek van Hogeschool Windesheim.

heid zou specialisten evenveel moeten betalen als ze in Noord-Europa krijgen, maar in plaats daarvan staat de politiek ons toe om bij te klussen.” Het gevolg is, zo erkende hij, dat de goede artsen privé bijverdienen en de minder goede blijven werken in openbare ziekenhuizen. De rijken krijgen snellere en ook kwalitatief betere zorg en de minder rijken moeten steeds langer wachten.

Tot mijn verbazing bleek dat mijn Nederlandse verzekering zo'n privébehandeling van een bijklussende Italiaanse arts vergoedde. En dus besloot ik voor de absolute top te gaan: de orthopeed professor Pier Paolo Mariani, die ook de Romeinse voetbalheld Francesco Totti onder het mes had gehad. Het bood me de gelegenheid de luxekant van de Italiaanse zorg aan den lijve te ondervinden.

Mariani opereert in de privékliniek Casa di Cura Villa Stuart in de Romeinse heuvels boven het olympisch stadion. Hij zei jaren geleden de publieke ziekenhuizen vaarwel, omdat de baas van zijn afdeling hem 'uit jaloezie' nog maar drie uur per week liet opereren. Nu verdient hij kapitalen als privéarts in deze zeer luxueuze kliniek. De oprijlaan van Villa Stuart sprak bij aankomst voor zich: lang, geflankeerd door cipressen en pijnbomen, dwars door een park, met aan het eind een geel gepleisterde villa. In de wachtkamer leren banken en een bloedstollend mooie receptioniste, door wie je bijna spontaan in een algehele narcose raakte.

Een gebruinde assistent-arts ontving me in een spreekkamer met een dure pers op de grond en aan de muur een sonnet over 'the joys of life'. Toen de eerste vragen waren gesteld, kwam de prof zelf binnen, nog net even een tintje bruiner dan zijn hulpje. Hij stelde dezelfde diagnose als de orthopeed in het cto: meniscus en kruisband. Ik kon over drie dagen worden geholpen. Kosten: 13.000 euro, alles inbegrepen.

Nog beduusd van de vriendelijke, kundige, maar onverbiddelijk zakelijke opstelling (contant betalen) liet ik een en ander op me inwerken. Niet drie dagen later, maar na tien dagen pinnen en ruggespraak met mijn Nederlandse verzekeraar keek ik op een monitor mee hoe boor en zaag hun werk deden in mijn knie, terwijl Mariani commentaar gaf. Het filmpje van de ingreep kreeg ik na afloop mee: service van de zaak. Na een zomer intensieve fysiotherapie liep ik weer als een kievit. Krant blij, ik blij, maar de Nederlandse verzekeraar belde bezorgd

Meer weten over de wittejassenmaffia? Dit is een verkorte weergave van een hoofdstuk uit het boek *Italiaanse Streken* van Bas Mesters dat is verschenen bij Uitgeverij Prometheus en aan zijn vijfde druk toe is. Het complete hoofdstuk leest u op artsenauto.nl/italiaansestreken. In het boek wandelt Mesters een dag lang door Rome. In veelkleurige persoonlijke ontmoetingen – met maffiabestrijders, schrijvers, filmdiva's, priesters, koks, edelen, onderwijzers, artsen en anderen – analyseert hij de Italiaanse volksziel. Elk uur reist hij vanaf een plein, palazzo of kerk in gedachten door naar een andere Italiaanse streek en rijst een nieuwe vraag. Hoe kon Berlusconi het zo lang volhouden? Waarom is 'mooi' in Italië minstens zo belangrijk als 'goed'? Hoe wist de maffia de gezondheidszorg te infiltreren? € 17,95. Italiaansestreken.nl

Arts en Auto mag vijf exemplaren weggeven. U maakt kans door een mail te sturen met uw lidmaatschapsnummer en adres naar verloting@artsenauto.nl o.v.v. 'Italiaanse streken'. Zie artsenauto.nl/verloting voor de winnaars (na 03-09-2016).

op: hoeveel knieën had ik laten opereren? In Nederland konden ze er zes voor zo'n bedrag doen. Ik legde uit dat ik schriftelijk toestemming had gekregen. De verzekeraar erkende dat en betaalde uiteindelijk onder protest.

Wittejassenmaffia

Wat me sterk is bijgebleven van mijn gesprekken met artsen is dat ze het over één ding allemaal eens waren: de Italiaanse gezondheidszorg moet drastisch worden gereorganiseerd. Het duidelijkst werd me dit toen ik in Palermo achter op de motor van Renato Costa stapte. Hij liet me kennismaken met de echte uitwassen van de medische noodtoestand. Zijn witte doktersjas wapperde in de wind toen hij me zonder helm op zijn BMW 1180 door de verkeerschaos van Palermo manoeuvreerde, op weg naar het poliklinisch universitair ziekenhuis waar hij werkte. Costa, vakbondsvertegenwoordiger, internist, radioloog en antimaffiastrijder, deed op een congres in 2005 een mechanisme uit de doeken waaruit bleek dat de maffia diep geïnfilteerd is in de Siciliaanse gezondheidszorg. Hij bleef zich er in de jaren erna tegen verzetten. Hij legde me uit dat de maffia wit is in Italië: wit als een doktersjas. <

Schenken aan goed doel

Wie schenkt aan een goed doel, kan hiervoor mogelijk aftrek krijgen bij de aangifte inkomstenbelasting. Dit is afhankelijk van de begunstigde instelling en van de manier waarop de gift wordt gedaan.

Scheningen aan goede doelen zijn alleen voor de inkomstenbelasting aftrekbaar als de begunstigde een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI) of een steunstichting Sociaal Belang Behartigende Instelling (SBBI) is. Instellingen met een SBBI-status – zoals hobbyclubs, de kinderboerderij en muziek- en sportverenigingen – dienen het sociaal belang. ANBI's zetten zich, zowel feitelijk als statutair, voor minstens 90 procent in voor het algemeen belang. En dan zijn er nog culturele instellingen, die worden in de Geefwet behandeld als aparte ANBI.

Giften aan een SBBI zijn niet aftrekbaar. Tenzij door de SBBI-instelling een

steunstichting is opgericht om geld in te zamelen voor een jubileum. Een instelling wordt door de Belastingdienst maximaal een kalenderjaar aangemerkt als steunstichting SBBI. Eenmalige giften aan zo'n steunstichting zijn in dat jaar wel aftrekbaar voor de inkomstenbelasting.

Wie periodiek schenkt aan een ANBI, kan deze schenkingen voor 100 procent aftrekken. Hiervoor bestaat geen maximum. De Belastingdienst stelt wel een aantal eisen aan periodieke schenkingen. Donateurs moeten ten minste vijf jaar achtereenvolgens jaarlijks (ongeveer) eenzelfde bedrag overmaken aan dezelfde organisatie. Vanuit het goede doel mag

daar geen prestatie tegenover staan. Schenken aan een culturele ANBI biedt nog meer fiscaal voordeel. Deze giften kunnen, tot een maximum van € 5000,-, voor 125 procent van het belastbaar inkomen worden afgetrokken. De extra aftrek voor culturele giften bedraagt maximaal € 1250,-. Deze extra belastingruimte geldt tot 2017.

Zie ook vva.nl/advies/fiscaal-advies

Schenkingsovereenkomst

Tot 2014 moest een notaris een periodieke schenking aan een goed doel vastleggen. Sindsdien is dat niet meer nodig. Een schenkingsovereenkomst tussen de schenker en het goede doel volstaat.

Onderzoek onterechte declaraties: in 2015 minder fraude dan in 2014

In 2015 hebben zorgverzekeraars 1045 fraudeonderzoeken afgesloten en is er voor 20 miljoen euro aan onjuistheden ontdekt. Van dit onterecht gedeclareerde bedrag is 11,1 miljoen euro toe te schrijven aan vastgestelde fraude, blijkt uit de jaarlijkse inventarisatie van Zorgverzekeraars Nederland (ZN). Dat is beduidend minder dan een jaar eerder (18,7 miljoen).

Het gemiddelde fraudebedrag per dossier was in 2015 ongeveer 28.000 euro lager dan in 2014. En ook het bedrag dat wordt toegevoegd aan 'fraude die niet kon worden aangetoond, maar waarbij wel het vermoeden bleef bestaan' is gedaald: 7,5 miljoen euro in 2014 en 5 miljoen in 2015. Bij het overige onterecht gedeclareerde bedrag was er geen sprake van fraude, maar van een andere onjuistheid, zoals een administratieve fout.

De fraudes in 2015 zijn voornamelijk gepleegd door zorgaanbieders (80 procent), gevolgd door verzekerden/PGB-budgethouders (13 procent) en derden (6 procent), zoals niet-professionele PGB-zorgverleners, PGB-bemiddelingsbureaus en leveranciers van hulpmiddelen. In één onderzoek heeft een medewerker van een zorgverzekeraar (1 procent) fraude gepleegd. De aangetroffen onregelmatigheden hebben zich in 2015 vooral voorgedaan in de PGB-regeling (AWBZ) en in veel mindere mate in de paramedische zorg, ggz en farmacie.

Kosten medicijnafval voor rekening apothekers

Minister Schultz van Haegen van Infrastructuur en Milieu gaat met gemeenten in gesprek over de kosten die apothekers moeten betalen voor medicijnafval. Aanleiding is een inventarisatie van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter bevordering der Pharmacie (KNMP) onder 90 apotheken, waaruit blijkt dat een aantal gemeenten in Nederland de apotheker volledig laat opdraaien voor de afvoer en verwerking van medicijnafval dat patiënten bij de apotheek inleveren.

In een brief, gericht aan de commissie Infrastructuur en Milieu van de Tweede Kamer, stelde de apothekersorganisatie deze kwestie vorige maand aan de orde: 'Zoals u weet is het inzamelen van Klein Chemisch Afval (KCA) een gemeentelijke taak. Toch worden apothekers, die medicijnafval inzamelen om te voorkomen dat KCA in het huisvuil of riool terecht komt, nogal eens aangeslagen voor de kosten van het afvoeren van KCA. Die kosten lopen in bepaalde gemeenten op tot duizenden euro's per jaar.' In het Algemeen Overleg Water medio juni heeft minister Schultz gezegd de gemeenten te zullen wijzen op hun verantwoordelijkheid en te streven naar goede afspraken tussen apothekers en gemeenten over de inzameling van medicijnafval.

Ferdinand Wit is manager Beleggingen & Treasury bij VvAA

Bucketlist

Omaha is een bedevaartsoord voor beleggers uit de hele wereld. Eind april werd daar in een enorm stadion de 51ste jaarlijkse aandeelhoudersvergadering van Berkshire Hathaway bijgewoond door 40.000 beleggers uit de hele wereld. Dat behoeft wat toelichting.

Berkshire Hathaway was een fusiebedrijf van twee Amerikaanse textielabrikanten dat zijn aandeelhouders hoofdpijn bezorgde. In 1965 nam Warren Buffett – toentertijd de jonge beheerder van een kleine besloten beleggingsclub – het roer over van de toenmalige directie. Hij sloot uiteindelijk de textielfabrieken en gebruikt het bedrijf als holdingmaatschappij voor zijn vaak zeer lucratieve beleggingen. Hij schopte het daarmee zelf tot multimiljardair annex zeer gul filantroop en maakte veel trouwe beleggers erg rijk.

De top van Berkshire Hathaway bestaat uit Warren Buffett (85) en zijn rechterhand Charlie Munger (92). Ongelooflijk hoeveel energie die oude mannen hebben voor een acht uur durende vergadering. Het geheim: ze hebben ontzettend veel lol in wat ze doen, nemen geen blad voor de mond en zijn super eigenwijs. Ze weten enorm veel van de bedrijven waarin ze deelnemen en zitten vol droge humor. Het bijwonen van dit spektakel stond al een tijdje op mijn bucketlist. Dat het er dit jaar van kwam, was eigenlijk ingegeven door de hoge leeftijd van de hoofdrolspelers.

Geld is maar geld, werk op tijd aan je bucketlist!

Krap twee weken thuis kregen we het bericht dat mijn lieve schoonvader van 68 plots was overleden. Dat deed en doet ons veel verdriet. Achteraf wel gelukkig dat hij al op zijn 55ste met pensioen ging en is gaan reizen, tot aan China toe. Ik heb – als bedrijfseconoom en belegger – nooit gedacht dit te zullen schrijven: 'Geld is maar geld, werk op tijd aan je bucketlist!' Voor veel items op bucketlijstjes is echter wel geld nodig. Dus geld verdienen – door te werken, ondernemen, sparen en/of beleggen – blijft van belang. Maar je dromen pas laten uitkomen na je 67ste is een slecht idee.

*Laat u bij sparen en beleggen altijd goed adviseren.
Reacties en/of suggesties? Mail naar geld@artsenauto.nl*

De Belgische badmintonner en geneeskundestudent Yuhan Tan (29) maakt zich op voor de Olympische Spelen in Rio de Janeiro. Het wordt zijn laatste grote toernooi. Daarna legt de negenvoudig Belgisch kampioen zich volledig toe op zijn medische carrière.

Ik wilde de beste van de wereld worden. Wereldkampioen badminton, daar droomde ik als kind van. Op mijn achtste ben ik begonnen met die sport. Dat kwam door mijn vader. Hij komt uit Indonesië, waar badminton een grote sport is. In het Belgische Bilzen, waar ik ben geboren en opgegroeid, speelde hij voor de fun. Ik ging met hem mee naar de club en het spel fascineerde me. Het duurde niet lang voordat ik wedstrijden ging spelen. Ik was tien toen ik voor het eerst kampioen van België werd in mijn leeftijdscategorie.

Na de middelbare school heb ik me volledig op het badminton gericht. Alles heb ik eraan gedaan om de wereldtop te bereiken. Zo bracht ik veel tijd door in China en Indonesië, waar ik met betere spelers kon trainen dan in België.

Dat heeft tot prijzen geleid. In totaal ben ik bij de senioren negen keer kampioen van België geweest, maar internationaal toernooien winnen, dat is andere koek. Het lukte me niet, zo moest ik na vier jaar toegeven, om structureel van de Aziaten te winnen. De beste van de wereld zou ik nooit worden. Het duurde even voordat ik dat had geaccepteerd, het was een grote teleurstelling, maar uiteindelijk zette ik de knop om. Voor een plek in de top-30 of top-40 ging ik mijn wens om geneeskunde te studeren niet langer uitstellen. Dan maar wat plekken lager op de wereldranglijst.

Ik was een jaar of twaalf toen ik mijn ouders vertelde dat ik niet langer piloot maar arts wilde worden. Mijn moeder is kinderarts, mijn vader is tandarts. Door

‘Sportieve dromen heb ik niet meer, wel medische’

hen ben ik met het artsenvak in aanraking gekomen. Al was het niet zo dat zij mij stimuleerden. Juist niet. Mijn moeder zei: ‘Zou je dat wel doen? Het is een zware studie en heel hard werken.’

Ze bracht me daarmee niet op andere gedachten. Ik schreef me in voor geneeskunde aan de Maastricht University. Ik was vier jaar niet naar school geweest en in België krijg je in het eerste jaar van de geneeskundeopleiding veel basiswetenschapsvakken. Die lagen me niet zo, daarom koos ik voor Nederland.

Ik werd ingeloot in Maastricht en sindsdien combineer ik studie en sport. Wat prioriteit heeft, hangt van de periode af. Komen er examens aan, dan train ik wat minder. In aanloop naar een groot toernooi zet ik de studie even opzij. De uren die ik mis, haal ik in als de rest vakantie heeft.

Door mijn studie train ik wel minder dan de concurrentie. In de top-100 is er slechts een handvol spelers dat studeert. De meesten zijn fulltime atleet, die trainen vijf uur per dag. Ik loop nu co-schappen. Van 8.00 uur tot ongeveer 18.00 uur ben ik in het ziekenhuis en om 19.00 uur start de training. Rond 22.00 uur ben ik elke avond thuis.

Dat ik zo veel minder train dan de concurrenten maakt het wel makkelijker om me neer te leggen bij een nederlaag. Vaak heb ik ook geen tijd om bij de pakken neer te zitten. De dag na een belangrijke wedstrijd heb ik weer co-schappen.

In de Belgische media verwijten ze

me weleens dat ik studeer naast het badmintonnen. ‘Stop een jaar met die studie’, heb ik vaak te horen gekregen. Maar ik ben er juist trots op dat ik heb laten zien dat die combinatie wél mogelijk is. België kent geen topsportcultuur. Veel talenten stoppen met hun sport als ze achttien jaar zijn en kiezen dan voor een studie. Ik ben dan wel geen wereldkampioen geworden, maar ik heb wel twee keer de Olympische Spelen gehaald. In Londen in 2012 en ik mag naar Rio de Janeiro dit jaar.

‘De dag na een belangrijke wedstrijd heb ik weer co-schappen’

Ik ga er alles aan doen om een mooie prestatie neer te zetten. Binnen onze sport is het lastig om een doel te stellen. De halve finalisten zijn eigenlijk nu al bekend. Die spelers zijn zo veel beter dan de rest. Je bent dus erg afhankelijk van de loting. Als ik tegen de nummer 1 van China moet, heb ik geen schijn van kans.

Deze Spelen worden mijn laatste grote toernooi. In juli studeer ik af, dan ga ik naar Rio en daarna focus ik me op mijn medische carrière. Ik wil altijd het

maximale uit mezelf halen, zowel in de sport en de studie als straks in mijn werk. Een baan als arts-assistent, een verantwoordelijke baan, kan en wil ik niet half doen.

Het kost me geen moeite om een punt achter mijn sportloopbaan te zetten. Sportieve dromen heb ik niet meer, een medische droom wel. Ik wil orthopeed worden. En ik zal zeker blijven badmintonnen, op recreatief niveau. Dan wordt het weer een hobby. Want dat is het voor mij niet altijd geweest de afgelopen jaren. Als topsporter móet je. Door dat verplichte karakter ben ik weleens de liefde voor het spel verloren.

Maar ik had alles wat ik heb meegemaakt voor geen goud willen missen. Ik heb dingen moeten laten, maar die wegen niet op tegen wat en waar het badminton me heeft gebracht. Als medestudenten naar de kroeg gingen, kon ik niet mee. Daar stond tegenover dat ik op plekken kwam, waar zij van droomden. De ene maand zat ik in Indonesië, de volgende in Guatemala en twee weken later vloog ik naar Sydney. Soms werd ik vroeg in een toernooi uitgeschakeld. Voordeel daarvan was dan weer dat ik wat van het land kon zien.

Dat reizen vind ik fantastisch, andere landen en culturen vind ik fantastisch. Waar ik uiteindelijk arts word, staat nog niet vast. Dat kan in België of Nederland zijn, maar evengoed buiten Europa.

De badmintonwedstrijden in Rio vinden plaats van 11 t/m 20 augustus.

Op deze plek verhalen schrijvers, journalisten en publicisten over een persoonlijke ervaring met de gezondheidszorg en houden ze (para)medici een spiegel voor.

Bananenrepubliek

De rekening was inmiddels bijna een ton, tijd voor een telefoontje

Mijn wrangste ervaring met de Nederlandse gezondheidszorg staat los van de kwaaltjes die ik heb of die ik me inbeeld (vooral die laatste lijst is lang, want ik ben een geboren hypochonder).

Rond haar dertiende verjaardag – in 1999 – kreeg mijn dochter plotseling last van een ernstige vorm van anorexia nervosa. Ze werd gepest op school omdat ze te dik was. Bovendien had de schoolarts geopperd minder cola en aardbeien met slagroom te consumeren.

Dat liet mijn dochter zich geen twee keer zeggen. Eerst werden vlees en vis van haar menu afgevoerd, daarna gingen ook brood en boter in de ban. Uiteindelijk sneuvelde zelfs de flesjes Spa Rood (er zouden te veel calorieën in zitten). Mijn dochter zat op een dieet van rijstwafels en mandarijnen. Althans: dat dachten mijn vrouw en ik. Toen ze eenmaal in het ziekenhuis was opgenomen, vonden we in haar klerenkast beschimmelde mandarijntjes.

De ziekenhuisopname – in het UMC in Utrecht – was een zegen. Twee dagen per week werd N. er stevig toegesproken door jeugdpsychiaters. De rest van de tijd kon ze gewoon naar school.

Toen we te horen kregen dat ze weg moest uit Utrecht, kwam de klap hard aan. De geestelijke gezondheidszorg voor pubermeisjes werd geregionaliseerd of woorden van gelijke strekking. We vonden in onze woonplaats Amsterdam geen plek in een topcentrum à la het UMC. De ene instelling

vond haar te oud, de andere te jong.

Ofer was gewoon een wachtlijst. Zo belandde mijn dochter uiteindelijk in een particuliere kliniek in de bossen ten zuiden van Londen.

Het was schrikken toen dagelijks 600 pond van mijn creditcard werd afgeschreven. Maar wie geeft om geld als je kind in levensgevaar is? Bovendien had

de voorzitter van GGZ Nederland, een kennis van ons, me verzekerd dat het financieel wel goed kwam: de Engelse kliniek was eigendom van ABN Amro en Dé Bank had met het ministerie van Volksgezondheid geregeld dat kosten van Nederlandse patiënten werden vergoed vanuit de AWBZ. Alleen werd daar niet te veel ruchtbaarheid aan gegeven.

In de bosrijke omgeving van Londen krabbelde mijn dochter binnen zes maanden op. De rekening bedroeg inmiddels bijna een ton. Tijd voor een telefoontje met het zorgkantoor van de AWBZ. Maar het nummer viel nergens te vinden. Uiteindelijk bleek een grote zorgverzekeraar in Amersfoort verantwoordelijk voor de afhandeling. De medewerker internationale zaken beloofde het uit te zoeken. Hij belde nooit meer terug.

Na maandenlang van het kastje naar de muur te zijn gestuurd, vroeg ik mijn kennis bij GGZ of ik haar naam mocht noemen. Ze gaf toestemming. De medewerker internationale zaken poeierde me opnieuw af totdat ik zei: “Maar André van Es zegt dat u moet betalen.” “Dé mevrouw Van Es”, vroeg hij, “kent u die dan?” Binnen een half uur belde hij terug: “Tevallig is de medisch adviseur net langs geweest. Het komt in orde.”

Met mijn dochter gaat het goed. Maar wat als ik mevrouw Van Es niet had gekend? Sinds het telefoontje met de zorgverzekeraar denk ik: wat is Nederland toch een bananenrepubliek!

Journalist en politicoloog Max van Weezel (1951) heeft talloze publicaties op zijn naam staan. Hij is onder meer politiek commentator bij *Vrij Nederland* en een van de presentatoren van radioprogramma's *Met het Oog op Morgen* en *Argos*.

Die schele

Gepensioneerd anesthesist Hans Eppens leerde tijdens zijn carrière zich niet te snel te verheugen op overwinningen. Succes kan snel verdampen.

Vanaf mijn geboorte ben ik behept met een amblyoop oog waardoor ik scheel ben. Zelf heb ik daar in de dagelijkse praktijk weinig last van en dat had ik ook niet toen ik nog werkte. Voor zover ik weet, heeft mijn omgeving er sowieso nooit enige last van gehad. Slechts één keer heb ik van een patiënt een opmerking gekregen. Dat wil zeggen, van de echtgenoot van die patiënt.

Toen ik rond 1978 als anesthesist in het toenmalige St. Elisabeth Ziekenhuis in Alkmaar werkte, werd op een dag mijn hulp ingeroepen op de EHBO. Er was een vrouw binnengebracht die zich van het leven had willen beroven door haar keel open te snijden.

Op de Eerste Hulp kreeg ik een afschuwelijke verwonding te zien. De larynx lag praktisch open. Gelukkig waren de beide carotiden intact en er was een traumatische toegang tot de luchtweg. Zonder moeite en zonder verdoving kon ik een tube in de trachea inbrengen.

Met de dienstdoende chirurg en de kno-arts raakte ik daarna in een discussie over het verder te volgen traject. De chirurg wilde de patiënt op de OK in Alkmaar opereren, maar de kno-arts en ik vonden dat de patiënt moest worden overgebracht naar het VU-ziekenhuis in Amsterdam voor reconstructie van de larynx. Wij besloten een kno-specialist van het VUmc te raadplegen en spraken van tevoren af, dat wij ons bij diens mening zouden neerleggen. De kno-arts van het VUmc was het eens met een transfer naar Amsterdam.

Alvorens de patiënt te vervoeren bracht ik de echtgenoot op de hoogte van de beslissing van de in consult geroepen collega's en mijzelf. De man was duidelijk van slag door de hele situatie en stemde aarzelend in met het plan. Vervolgens heb ik de geïntubeerde patiënt in de ziekenauto

Het herstel van de vrouw interesseerde mij meer

begeleid naar het VUmc. Nadat ik was vertrokken, mompelde de echtgenoot tegen mijn collega's: "Als die schele mijn vrouw dood laat gaan, dan vermoord ik hem."

Uiteraard was ik niet blij toen ik van die opmerking op de hoogte werd gebracht, maar daar stond ik boven. Het herstel van de vrouw interesseerde mij meer. Het deed ons dan ook deugd toen we hoorden dat zij na enige tijd werd ontslagen uit het VUmc. Haar lichamelijke conditie was in orde. In Alkmaar waren wij trots op onze beslissing.

Na een paar weken zagen wij de vrouw terug op onze EHBO. Deze keer had zij WC-Eend gedronken. Dat veroorzaakte een bijtend schuim, dat overliep van de maag naar de oesophagus, de trachea en de longen. Deze zelfmoordpoging overleefde de vrouw niet. Ons eerste gewin bleek kattengespinn.

Oproep

Iedere medisch professional heeft wel een patiënt (gehad) die hij of zij nooit vergeet. Omdat de omstandigheden bijzonder waren, het behandeltraject aangrijpend, of juist omdat zich iets grappigs voordeed in het contact. Wilt u ons uw verhaal (laten) vertellen, dan nodigen wij u uit contact op te nemen via 030 247 46 64 of wout.de.bruijne@arsenauto.nl

Langs de Amstel

Uithoorn

Nessersluis

Nes aan de Amstel

Nergens is het zo leuk varen als over de Amstel, met zijn forten, molens en buitenhuizen. Met achter elke bocht een ander uitzicht en overall leuke shopadresjes, geweldige restaurants, hip & happening terrassen en zelfs een wijngaard. En goed nieuws voor wie geen vaarbewijs noch een eigen boot heeft: u hoeft alleen maar een sloep te huren om ervan te genieten.

Ons land is vaak op z'n mooist vanaf het water. En zeker vanaf de Amstel. Want deze rustige en eeuwenoude rivier loopt door historische dorpen en landerijen met oogstrelende vergezichten en langs boerenerven en buitenplaatsen – helemaal tot in het bruisende hart van Amsterdam. Zo combineert dit gekanaliseerde water de geneugten van stad en land op de grens van Utrecht en Noord-Holland, terwijl de drukke Randstad er mijlenver weg lijkt.

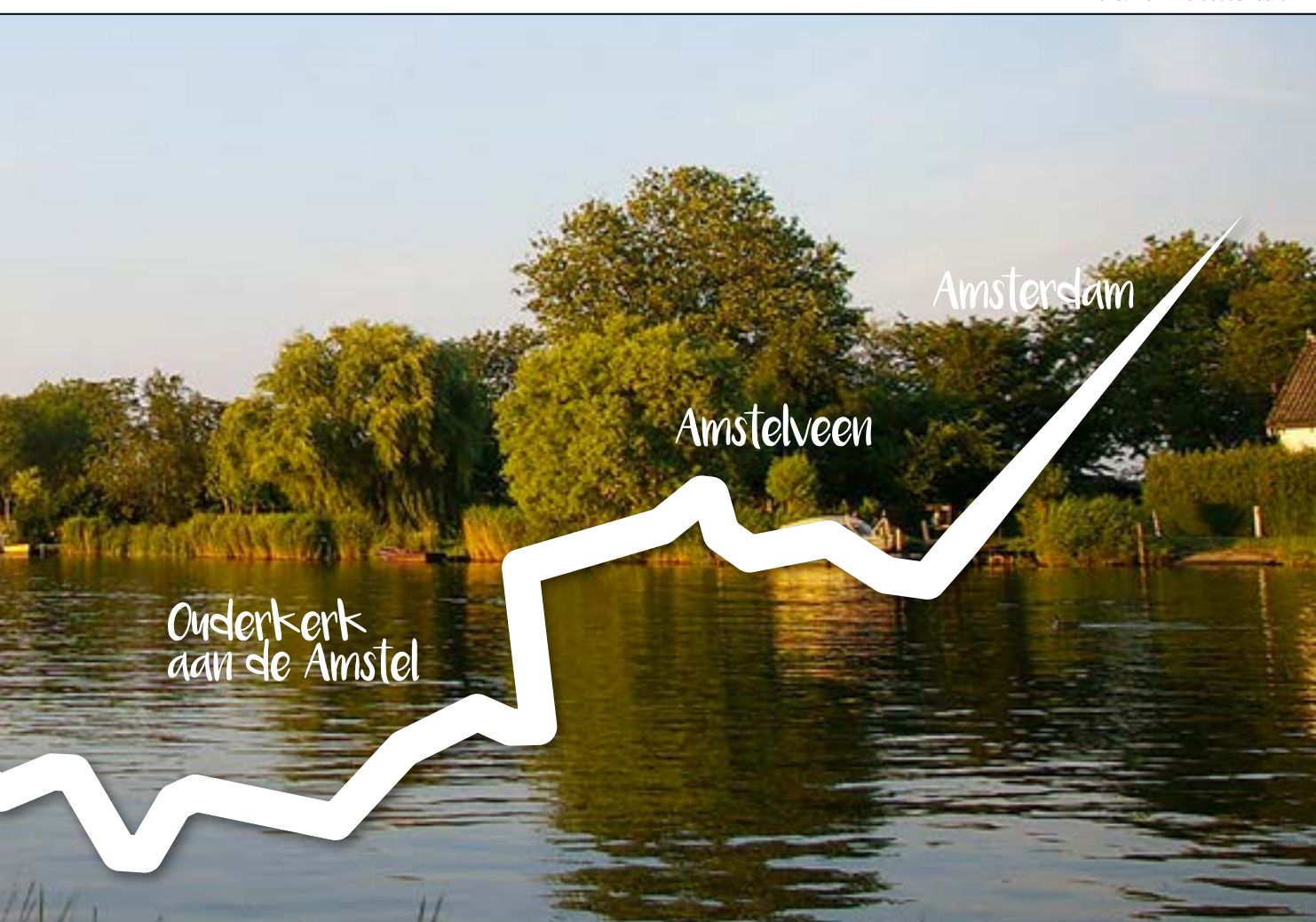

Sjiek aan de Amstel in Uithoorn

Het gebied rond de Amstel werd vroeger Aemestelle genoemd, oud-Nederlands voor waterachtig gebied; later werd het Amstelland. Dit werd gesplitst in Ouder-Amstel, van zuid naar noord gezien de rechteroever van de Amstel; en Nieuwer-Amstel, de aanduiding voor de linkeroever. Delen van de Nieuwer Amstel werden later door het florerende Amsterdam opgeslokt. Daar verschenen woonwijken zoals de architectonisch interessante Rivierenbuurt. Ten zuiden van de Utrechtse brug bleef het gebied bij Amstelveen en Ouderkerk landelijk en groen; een eldorado voor natuur- en waterminnend Nederland.

Door de ontwatering en afgraving van veengebieden rond de Amstel kwam het omringende land steeds lager te liggen en moesten er dijken

Bakker Out in Ouderkerk aan de Amstel

Brasserie Paardenburg in Amstelveen

en molens komen om de voeten droog te houden. Die molens zorgen nu voor een aantrekkelijk decor, net als de stoere forten aan het water, de statige kerken en de fraaie buitens en parken van de rijke kooplieden van de Gouden Eeuw. Hun eeuwenoude riante landgoederen zijn, na een periode van verval, weer van nieuwe luister voorzien.

Eten & drinken

Vanuit vertrekpunt Uithoorn – waar u bij Aemstel Boating (zie het kader hiernaast) een sloep kunt huren – vaart u via de Uithoornse polder en achtereenvolgens Nessersluis, Nes aan de Amstel, Ouderkerk aan de Amstel en Amstelveen richting Amsterdam. Onderweg passeert u

tal van adressen waar het leuk eten en drinken is. Zo kunt u aan het marktplein van Uithoorn, tegenover sloepenverhuurder Aemstel Boating, bij Sjik aan de Amstel genieten van een cappuccino (of lunch, cocktail of diner) op het terras. Ijsliefhebbers vinden aan hetzelfde plein, bij Esplanade, vorstelijke ijscoupees en ambachtelijk ijs. Iets verderop, in Ouderkerk aan de Amstel, mag u Bakker Out (sinds 1897) met zijn gezellige terras aan het water bij de kerkbrug zeker niet overslaan. Deze staat bekend om zijn lekkere Ouderkerkse turfjes, kaneeltjes en appelgabbertjes. Leg dus even aan bij deze hofleverancier, al is het maar om wat lekkers in te slaan voor aan boord. Brasserie Paardenburg in Amstelveen (Amstelzijde 55) is >

Huur een 'watercabrio'

Wie een chique Langweerder sloep voor 8 of 14 personen wil huren voor een dagtocht van Uithoorn naar Amsterdam (en terug), kan bij Aemstel Boating terecht. Dit kan naar keuze met of zonder schipper. Een vaarbewijs heeft u niet nodig en goede omstandigheden zijn gegarandeerd, want u mag kosteloos annuleren bij slecht weer. Op deze 'cabrio's onder de boten' zijn optioneel dek- en zonetenten aanwezig. Huurprijs voor een dag: vanaf € 190,-. Voor meer informatie zie aemstelboating.nl

Riva in Amsterdam

Dochter van Mies in Uithoorn

Amsteltuin in Amstelveen

Zomerbloemen Pluktuin in Nessersluis

Waterkaart

De beste waterkaart voor de Amstel is de *ANWB Waterkaart Vechtplassen I*. Over de Amstel liggen vier beweegbare bruggen en drie vaste. De vaste hebben een doorvaart-hoogte van 5.80 m; hoog genoeg voor een sloep. De aanwezige sluisen staan vrijwel altijd open. Langs de Amstel mag u, behalve bij bepaalde uitspanningen en andere op de Waterkaart aangegeven plaatsen, niet zomaar overal aanleggen. Maar de meeste bezienswaardigheden bevinden zich wel op loopafstand van die officiële aanlegplaatsen.

> een stijlvol adres voor een drankje, smaakvolle lunch of culinair hoogstaand diner aan het water. Vanuit uw sloep stapt u zó het terras op. Ook bij Restaurant Klein Kalfje (Amsteldijk Noord 355), nabij het Amstelpark, kunt u voor de deur 'parkeren' net als bij recht-door-zee Café de Zwarte Kat (Amsteldijk Zuid 105), befaamd om zijn lekkere slibtongetjes met friet die u op het terras aan het water of in het weiland erachter kunt laten serveren.

Het hippe Riva aan de voet van de Mondriaantoren (Amstelboulevard 1) biedt met zijn strakke interieur weer een heel andere ambiance – en genoeg plek om rondom aan te meren. Überchic is natuurlijk het midden in de hoofdstad gelegen Amstel Hotel. Aanmeren kan bij sterrenrestaurant La Rive, onderdeel van het hotel. Voor meer restaurants aan het water, zie sloepvrienden.nl

Stoppen & shoppen

Als u van speciaalbieren houdt, is een bezoekje aan distilleerderij De Schans (Schans 17) in Uithoorn een aanrader. (Woon)hebbedingetjes heeft de Dochter van Mies (Schans 23) en voor de aanschaf van aparte cadeautjes bent u bij Windooz (Dorpstraat 24) aan het juiste adres. Bijzondere chocola voor onderweg koopt u bij Choco Toko (Dorpstraat 17).

Tussen Uithoorn en Nes aan de Amstel, bij Nessersluis (Amsteldijk Zuid 183b), biedt de Zomerbloemen Pluktuin een leuk intermezzo. De fraaie boeketten die u hier kunt plukken zijn natuurlijk niet handig om mee te nemen in de boot, maar u kunt er ook neerstrijken in de bijbehorende theeschenkerij. Brocante

scoort u tijdens de gezellige rommelmarkten die hier regelmatig worden gehouden (zomerbloemenpluktuin.nl). Even bezoek- als bezienswaardig is de nabijgelegen rustieke wijnschuur (Amsteldijk Zuid 180c) waar twaalf flessen

Een echte wijngaard met wijnmakerij is te bezoeken in de Amsteltuin

halen, tien betalen geldt (dewijnschuur.nl). Een echte wijngaard met wijnmakerij is te bezoeken in het recreatiegebied Langs de Akker, op korte wandelafstand van het water (amsteltuin.nl). U kunt daar onder de druivenranken ook wijn proeven en inslaan.

Bezienswaardigheden

Buitenplaats Wester-Amstel (Amsteldijk Noord 55) heeft een mooie beelden- en kruidentuin (wester-amstel.nl). Ook het Amstelpark direct aan het water in Amsterdam-Zuid is met zijn bijzondere bloemen, planten en exposities een lust voor het oog (amstelpark.info). Begraafplaats Zorgvlied (Amsteldijk 273) is zo mogelijk nog mooier. Al dwalend door dit groene labyrint kunt u de bijzondere grafstenen van onder anderen Annie M.G. Schmidt, Herman Brood en Harry Mulisch bekijken. Een informatiezuil bij de ingang print desgewenst op A3-formaat voor u uit waar de beroemdheid ligt die u eer wilt bewijzen. <

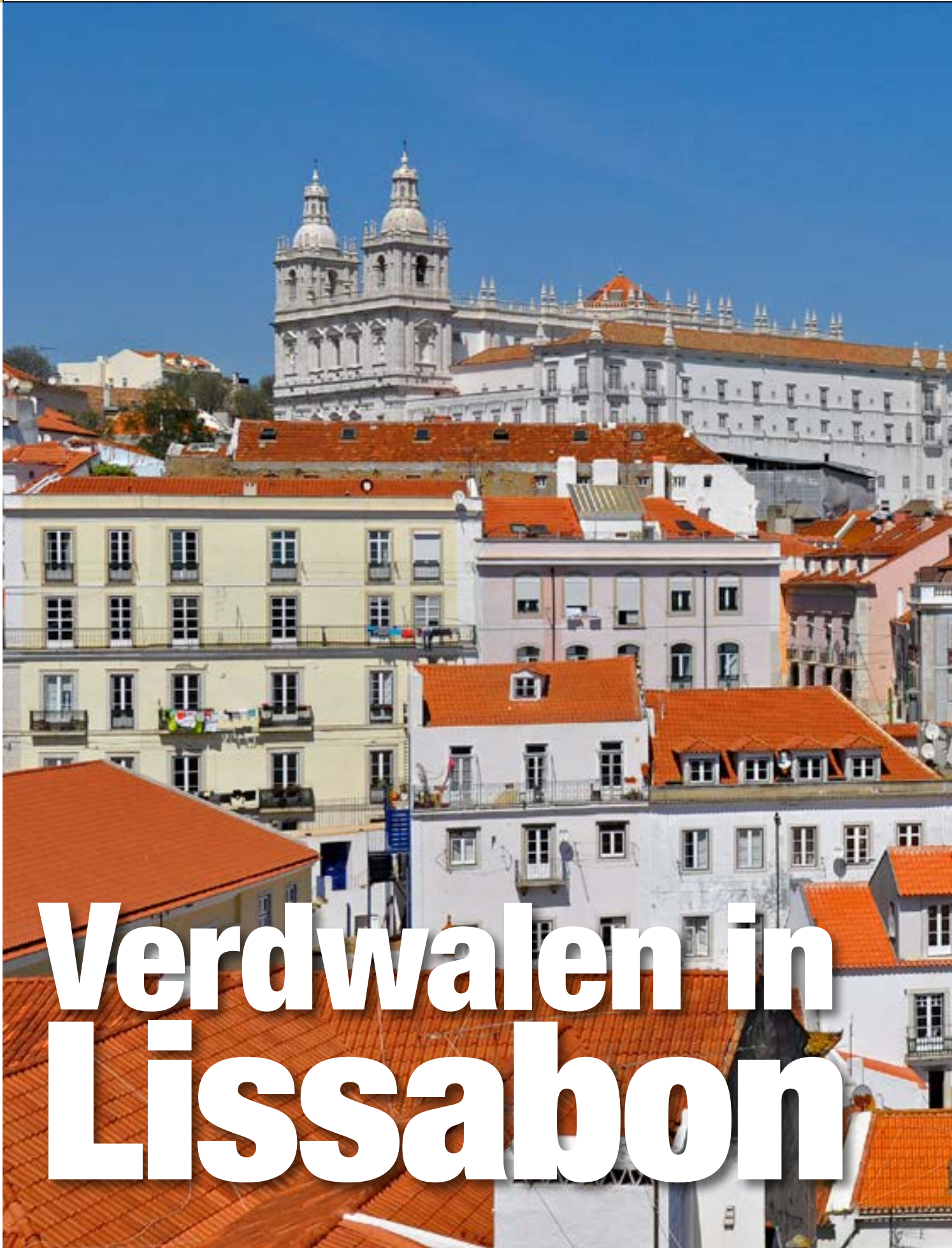

Plastisch chirurg in opleiding, Shariselle Pool (28),

raakte vorig seizoen al besmet met het moestuinvirus, maar toen mislukte haar oogst. Dit jaar pakte ze het daarom anders aan. "Ik ben opgegroeid in een dorp in de buurt van Groningen, waar we een stukje grond hadden. Altijd eigengemaakte appel- of rabarbermoes natuurlijk en we kochten nooit jam. Maar toen ik vanwege mijn studie in de stad ging wonen, was dat voorbij. Tot Albert Heijn vorig jaar met die moestuinactie begon. Ik ben direct gaan sparen. Helaas mislukte de oogst, maar ik ben dit jaar opnieuw begonnen. Als rechtgeaard arts pak ik het nu klinisch aan. Elke morgen en elke avond krijgen de plantjes 5 cc water uit een spuitje en ik volg nu precies de richtlijnen uit het AH-boekje. Met succes. Mijn kleine dakterras staat inmiddels vol met aubergine-, courgette-, tomaten-, aardbeien- en komkommerplantjes. Elke dag zie ik weer iets nieuws. Zo ontdekte ik gisteren ineens sperzieboontjes. Echt groene vingers heb ik nog niet, maar ik beleef wel veel plezier aan mijn moestuintje. Al heb ik er nu een halve dagtaak bij."

**'ELKE DAG ZIE IK
WEER IETS NIEUWS'**

Verdwalen in Lissabon

Lissabon is voor velen vaak het beginpunt van een rondreis door Portugal. Maar reizigers doen zichzelf én de Portugese hoofdstad tekort als ze er alleen de bekende bezienswaardigheden bezoeken. Lissabon is echt een stad om in te ‘verdwalen’.

Een stad leer je het beste te voet kennen. Voor een stedentripje Lissabon kan het nuttig zijn om van tevoren alvast enkele stevige wandelingen te maken. Het liefst met wat hoogteverschillen onderweg. Eenmaal in Lissabon scheelt het wellicht spierpijn in de kuiten. Tijdens het slenteren door de hoofdstad van Portugal moet er namelijk flink worden geklommen en gedaald.

Per tram rondtoeren kan ook. Sinds begin vorige eeuw rijden er elektrische trams door de stad. Van het destijds snel uitdijende spoornet resten nu nog slechts vijf lijnen. Op de rails piepen en kraken de klassieke trams de steile hellingen op en af. In een hete zomer is het vaak leuker om ernaar te kijken dan erin te zitten of – beter gezegd – te staan. Alle reisgidsjes over Lissabon geven de tip om een ritje met tramlijn 28 te maken. De route voert langs veel van de toeristische bezienswaardigheden. Het gevolg van het goedbedoelde advies is dat de tram uitpuilt van de passagiers, die door de drukte nauwelijks naar buiten kunnen kijken.

En dat is jammer, want er is veel te zien in Lissabon en niet alleen aan bezienswaardigheden. Bezoekers die slechts een dag of twee de tijd nemen om alleen even de must-sees te scoren, missen veel. Want zij hebben amper tijd om door schilderachtige volkswijken als Alfama en Bairro Alto te dwalen. Of om doel-loos rond te slenteren door steegjes met het wasgoed aan de lijnen en de huismuren vol azulejos, de karakteristieke Portugese tegels met gekleurde (vaak blauwe) tafereelen of figuraties.

Riant uitzicht

Ontspannen sfeerproeven draagt net zo veel bij aan de beeldvorming over Lissabon als bijvoorbeeld het Castelo de São Jorge, het imposante middeleeuwse kasteel hoog boven de stad. Het is overal vanuit de binnenstad zichtbaar en andersom biedt deze bekende bezienswaardigheid zijn vele bezoekers een riant uitzicht op het historische centrum en op de Taag. Die rivier, die bij Lissabon in de Atlantische Oceaan uitmondt, werd vroeger bewaakt vanuit de Torre de Belém, een andere toeristische trekpleister. Deze toren uit 1521 is goed bewaard gebleven en staat samen met het nabijgelegen Mosteiro dos Jerónimos (Hiëronymusklooster) op de Unesco Werelderfgoedlijst. Toren en klooster staan in de wijk Belém, een voorma-

lige voorstad van Lissabon. Gezien de afstand vanuit het stadscentrum valt het gebruik van openbaar vervoer of taxi aan te raden.

Vlak bij het Hiëronymusklooster ligt de Antiga Confeiteira de Belém. Deze bakkerij verkoopt al sinds 1831, als enige ter wereld, de Pastéis de Belém, een verslavend zoete lekkernij. De krokante schijfjes bladerdeeg met hun puddingachtige vulling, die onder de bekende naam Pastéis de Nata veel geïmiteerd worden, zijn volgens kenners ongeëvenaard. Bezoekers staan in de rij voor de enige echte Pastéis de Belém en er gaan er zo'n vijftienduizend (!) per dag over de toonbank. Voor slechts één euro per stuk laten de meeste klanten het niet bij één pasteitje.

Inclusief fado

Uit eten gaan in Lissabon is niet duur. Het hangt natuurlijk van de restaurantkeuze af, maar een gemiddeld driegangendiner kost vaak nog geen 20 euro. In sommige restaurants is dat inclusief een live fado-voorstelling. Het, vaak smartelijk gezongen, levenslied is onlosmakelijk met Portugal verbonden en klinkt overal vanuit huizen, winkels, bars en restaurants.

Na het diner per taxi terug naar het hotel is geen probleem. Er rijden er honderden rond. Ze zijn beige of zwart-groen en een brandend groen lichtje bovenop geeft aan dat de chauffeur plaats heeft. En voor onze begrippen zijn ze zeer betaalbaar.

Er blijft dus geld over om te shoppen in de vele trendy winkels en hippe boetiekjes in de historische binnenstad. Een aantal artikelen, zoals leren schoenen en tassen, is beduidend goedkoper dan in andere Europese (hoofd-)steden. Wie nog voordeliger uit wil zijn qua souvenirs, kan zijn geluk beproeven op een van de rommelmarkten. Op het Campo de Santa Clara wordt elke dinsdag en zaterdag de Feira da Ladra (Markt van de Dievegge) gehouden. De grootste vlooiemarkt van de stad dateert uit de 13de eeuw.

Over diefstal gesproken, Lissabon is niet onveiliger dan andere grote steden, maar goed oppletten is, net als elders, altijd nodig. Met name tram 28 is door alle drukte aantrekkelijk voor zakkenrollers en 's nachts rondwalen door de wijk Alfama wordt afgeraden. Maar over het algemeen zijn de Portugezen zeer vriendelijk en gastvrij en hun hoofdstad Lissabon vormt daarop geen uitzondering. <

Stedentrip

Voor *Arts en Auto*-lezers stelde Stedentrips.nl een 4-daags arrangement samen naar Lissabon, inclusief o.a. vliegreis en verblijf in het centraal gelegen, viersterren boutique-hotel Portugal. Voor meer informatie zie pagina 60.

Pousadareis

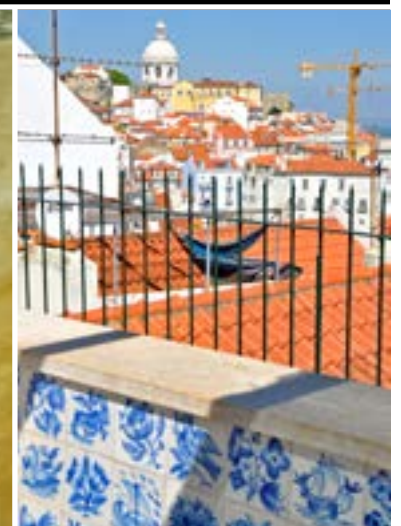
Meer zien van Portugal? VvAA QualityTime biedt twee 8-daagse pousada-tours vanaf Lissabon die u desgewenst kunt combineren met een bezoek aan deze stad. Prijzen vanaf € 829,- p.p. bij vertrek in september en oktober. Zie vvaa.nl/qualitytime of bel 030 247 48 97.

Vliegen: directe vluchten vanuit Nederland naar Lissabon: KLM, Transavia, TAP Portugal, Vueling Airlines, Ryanair en easyJet. **Beste reistijd:** mei, juni en september hebben doorgaans de meest aangename temperatuur. Het gemiddelde prijspeil ligt in Portugal veel lager dan in Nederland. Zie ook visitportugal.com

Tip: Restaurant A Cevicheria in de wijk Príncipe Real (Rua Dom Pedro V 129) serveert bijzondere gerechten uit de Portugese en Peruaanse keuken. Erg geliefd, dus druk (reserveren kan niet, vóór 19.00 uur naar binnen biedt de beste kansen).

en vrijetijd

FOTO: WOUT DE BRUIJNE

**4 dagen vanaf
€ 289,- p.p.**
incl. o.a. vliegtreis
en boutiquehotel

Stedentrip Lissabon

Heeft u na het verhaal op pagina 56 zin gekregen om zelf ook door de schilderachtige straatjes van het oude Lissabon te dwalen? Voor de lezers van *Arts en Auto* stelde stedentrips.nl een vierdaags arrangement samen, bestaande uit drie overnachtingen in het centraal gelegen viersterren boutiquehotel Portugal, dagelijks ontbijt en uw vliegtreis Amsterdam-Lissabon per Transavia of TAP.

Prijs bij vertrek in september vanaf € 420,- p.p.; in oktober vanaf € 404,- en in de periode november tot en met februari € 289,- p.p. Als *Arts en Auto*-lezer ontvangt u bovendien voor twee dagen een gratis Lisboa Card (t.w.v. € 31,50 p.p.), hetgeen onder meer gratis openbaar vervoer inhoudt – ook vanaf de luchthaven –, plus entree tot circa 80 musea. Exclusief zijn € 15,- reserveringskosten en even-

tuele vertrek- en klassentoeslagen wanneer de goedkoopste vliegtuigstoelen niet meer verkrijgbaar zijn. Voor meer (prijs)info en reserveringen stedentrips.nl/artsenauto

Voor Anglofielen

Leestip voor liefhebbers van zee en strand in het algemeen en het Verenigd Koninkrijk in het bijzonder: *Coast*. Een greep uit de inhoud: reisreportages over onbekende eilandjes, tips voor bijzondere kustwandelroutes, binnenkijken in strandhuizen en tuinieren aan zee – alle onderwerpen hebben de Britse kusten als leitmotiv. Bent u deze zomer in de UK, dan vindt u *Coast* – een maandelijkse uitgave van Country Living Magazine – daar in de beter gesorteerde kiosk. In Nederland te bestellen via engelsebladen.nl (12 nummers voor € 119,95).

Gratis KLM-bus naar Schiphol

KLM meldt dat het zijn gratis busdienst naar Schiphol heeft uitgebreid. Sinds vorig jaar kunnen passagiers met een KLM-ticket gratis een plaats in de bus boeken van en naar Nijmegen en Arnhem op klm.nl of bij hun reisagent. De gratis bus is nu ook beschikbaar voor KLM-passagiers die vanuit (de regio) Maastricht en Eindhoven via Schiphol naar hun bestemming willen reizen. Let op: voorwaarde is wel dat uw ticket geboekt wordt met Maastricht, Eindhoven, Nijmegen of Arnhem als vertrekpunt/eindbestemming. Mocht de bus onderweg vertraging oplopen, dan boekt KLM passagiers kosteloos om. Voor de precieze voorwaarden en dienstregeling, zie klm.nl/busservice

Gerecycled

Van rugzak Kånken van het Zweedse Fjällräven is nu een speciale editie verkrijgbaar: de Re-Kånken, gemaakt van 95 procent gerecycled polyester. De rugzak zelf is ook recyclebaar; de kleur is tot stand gekomen dankzij een nieuw verprocesd, SpinDye, dat – aldus Fjällräven, eveneens zorgt voor een flinke milieuwinst. Vanaf augustus te koop, € 89,- fjallraven.nl

Pousadatours Portugal

Naast Lissabon is ook de rest van Portugal zeer de moeite waard. VvAA Quality-Time biedt twee 8-daagse pousadatours die starten in Lissabon en tal van hoogtepunten omvatten. De tour 'Portugese vestingstadjes' voert vanuit Lissabon langs diverse bezienswaardige plaatsjes en natuurreservaten en eindigt in het historische Guimarães, waarna u vanuit Porto weer terugvliegt. Prijs vanaf € 829,- p.p.

De andere tour laat u kennismaken met de Alentejo, universiteitsstad Coimbra en het ommuurde Óbidos. Onderweg verblijft u in pousada's die zijn gevestigd in kloosters, paleizen en kastelen. Prijs vanaf € 849,- p.p.

Beide genoemde vanafprijzen gelden bij vertrek in september en oktober. Ze zijn inclusief uw vliegticket per TAP, zeven pousada-overnachtingen met ontbijt en 7 etmalen een huurauto (cat. C). Voor meer (prijs)info en boekingen vvaa.nl/qualitytime

8 dagen vanaf
€ 829,- p.p.
incl. vliegticket, huurauto
en verblijf pousada's

Ibiza-style

Honderd procent katoenen strand/picknickkleed. In diverse kleuren en uitvoeringen. Diameter 182 cm, € 39,95, bestellen via kissedbyibiza.nl

Lekker thuisblijven

Er is geen betere plek om vakantie te vieren dan thuis, aldus schrijver/columnist Jan Dijkgraaf. In dit boek legt hij meeslepend uit hoe u van uw thuisvakantie een droomvakantie kunt maken, met tips. *Thuisvakanties voor beginners*, Just publishers, € 14,95.

Beste B&B van Nederland

Bed & Breakfast Het Hof van Laren in Laren is vorige maand uitgeroepen tot Beste Bed & Breakfast van Nederland 2016. De achttiende-eeuwse boerderij midden in het Gooi behaalde de hoogste scores in het Nederlandse classificatiesysteem voor B&B's én kreeg de beste beoordelingen op bedandbreakfast.nl

Comfortabel Rustpunt in Heerlen en De Korhoen in Nijverdal, die ook waren genomineerd in de (hoogste) 5-tulpenklasse, behaalden de tweede en derde plaats.

A photograph of Albert Zuring, a retired veterinarian, standing in a garden. He is wearing a light blue striped shirt, khaki trousers, and green rubber boots. He is holding a long-handled wooden tool, possibly a hoe or a shovel, vertically. The garden is lush with green plants, and a blue net is visible in the foreground. In the background, there are trees and a building.

Gepensioneerd dierenarts Albert Zuring, herontdekte – toen hij voor het eerst oogstte uit zijn volkstuin in Nieuwegein – dat niets zo lekker is als kraakvers eten. Inmiddels kweekt hij met een aantal ‘buren’ ook groenten voor de voedselbank. “Als je een volkstuin hebt, ontdek je al snel dat je in de oogstperiode niet op kunt eten tegen de hoeveelheid groenten die van het land komt”, vertelt hij. “Er stonden hier bij de tuinvereniging daarom altijd al overschotkratten voor de voedselbank. Op een gegeven moment zijn we ook gericht gaan kweken en leveren. Vooral kropsla en andijvie. Andere groenten zijn lastiger, omdat we geen gifstoffen gebruiken en wél veel slakken hebben, die bijvoorbeeld vooral van kool houden. Inmiddels zijn er plannen om met de gemeente een project te starten onder de naam Tuinmaatje, onderdeel van het initiatief Welzijn op recept. Daarbij ‘verwijzen’ huisartsen kansarme kinderen naar de tuinvereniging, zodat ze kunnen helpen in de tuin en ondertussen feeling krijgen met gezonde voeding. Behalve het plezier dat ik ontleen aan het tuinieren, vind ik ook dát zo mooi aan de volkstuin. Je komt met alle lagen van de bevolking in contact. Bijvoorbeeld ook met mijn Syrische buurman, die de meest exotische groenten kweekt.”

**‘WE KWEKEN
OOK VOOR DE
VOEDSELBANK’**

Wakker worden op het strand

Wakker worden met uitzicht op een nog verlaten strand. Ontbijten met de voeten in het zand. Het kan op steeds meer plekken langs onze kust, in vakantiehuisjes die echt óp het strand liggen. Met of zonder wifi, luxe of primitief, vrijstaand of geschakeld: strandhuisjes zijn er in vele soorten en maten, met bijpassende prijskaartjes. Wie er – bij het zien van de foto's op deze pagina's – wel oren naar heeft om nog deze zomer te logeren in zo'n beach villa, moet hopen op een klein wonder, want ze zijn geliefd en dus helaas vaak al lang van tevoren volgeboekt. Maar zo krijgt u een idee wat er langs onze kusten te vinden is en weet u waar u moet zijn. Zodat u misschien volgend jaar zomer eerste rang zit om vanaf uw eigen privéterras de zon in de zee te zien zakken.

Julianadorp (Noord-Holland)

Als onderdeel van een groter park (Beach Resort Ooghduyne) staat op dit strand in de Kop van Noord-Holland een tachtigtal vrijstaande strandhuizen. Voor vier tot zes personen, te boeken tot medio oktober. Prijsindicatie: € 945,- tot € 1570,- per week. landal.nl

Nieuwvliet-Bad (Zeeuws-Vlaanderen)

Vijftien luxedesign strandhuisjes met een duin- én een strandterras. Bijzonderheid: het huisje dicht bij de duinovergang heeft een helling en aangepast toilet; een strandrolstoel met dikke banden kan op aanvraag worden bijgeplaatst. De huisjes staan er van maart t/m oktober. Prijsindicatie: € 995,- tot € 1515,- per week. campingzonneweelde.nl

Ze verrijzen op steeds meer stranden langs de Nederlandse kust: vakantiehuisjes pal aan zee. Hier een inventarisatie waar u zoal eerste rang kunt zitten, én wat dat ongeveer kost.

Castricum aan Zee (Noord-Holland)

Een paar eenvoudige (twee sterren) huisjes voor wie het niet erg vindt om voorzieningen zoals keuken en sanitair te delen. De 'Slapen op het Strand'-huisjes liggen op de tweede rij. Te boeken van mei tot eind augustus. Prijsindicatie: 4-persoons huisje vanaf € 520,- en 8-persoons vanaf € 990,- per week. aanzee.com

Kijkduin (Zuid-Holland)

Net ten zuiden van de boulevard van Kijkduin (Den Haag) staan sinds dit voorjaar 4- en 5-persoons beach houses, type HaagseStrandhuisjes. Prijsindicatie: vanaf € 780,- per week. haagsestrandhuisjes.nl

Kamperland (Zeeland)

Vrijstaande, luxe 4- en 6-persoons Beach Houses die het hele jaar door te boeken zijn. Weliswaar kijkt u vanaf uw terras niet op de Noordzee maar op de Oosterschelde (of op de haven), maar dat doet weinig af aan de strandbeleving. Prijsindicatie: € 422,- tot € 1485,- per week. roompot.nl

Wijk aan Zee (Noord-Holland)

Op het strand van dit knusse badplaatsje staan van april t/m september twee rijen met compleet ingerichte 4-, 5- en 6-persoons huisjes. De strandhuisjes aan de duinzijde kijken, doordat ze iets hoger zijn geplaatst, ook uit op zee. Prijsindicatie: € 399,- tot € 1099,- per week in het hoogseizoen. aanzeeslapen.nl

Hoek van Holland (Zuid-Holland)

Twintig spiksplinternieuwe geschakelde, luxestrandhuizen op palen op het strand van Hoek van Holland. De 'beach villa's' zijn voor vier tot zes personen; in totaal zullen er ruim zeventig villa's verrijzen. Ze zijn het hele jaar te boeken. Prijsindicatie: € 920,- tot € 1570,- per week. landal.nl

Cadzand-Bad (Zeeuws-Vlaanderen)

Deze vijftien duurzaam gebouwde, vrijstaande strandhuizen, onderdeel van Molecaten Park Hoogduin, liggen op steenworp afstand van natuurgebied Het Zwin en niet ver van de Belgische grens. Te boeken van maart t/m april. Prijsindicatie: € 1250,- tot € 1980,- per week. molecaten.nl

Voor nog veel meer adressen, zie o.a. strandhuisjes.nu, strandhuisjes.info, slaapzand.nl, slaapstrandhuisje.nl en slapenopstrand.nl

Sinds hij bijenkasten op zijn dak heeft, neemt de fascinatie van oud-huisarts en luchtvaartgeneeskundige Ton de Moel voor deze beestjes alleen maar toe. Maar het imkerschap brengt ook zorgen met zich mee. “Op het platteland sterven bijen steeds vaker de hongerdood.”

In de ban van de bij

De unieke bruidsvlucht van de koningin. De mysterieuze dansen in de kast. Vraag Ton de Moel (67) iets over bijen, en je hangt al snel aan zijn lippen. Sinds twee jaar is de Eindhovense oud-huisarts, die op zijn vijftiende al z'n vliegbrevet haalde en sinds zijn pensionering nog drie dagen in de week als luchtvaartdeskundige piloten keurt, gediplomeerd imker. De Moels interesse in bijen wordt voor het eerst gewekt door een biologieleraar op de school van zijn zoons. “Die leraar had een bijenclub opgericht. Mijn kinderen waren op de leeftijd dat ze zijn verhalen saai vonden, maar ik raakte erdoor geboeid.”

Omdat hij op dat moment geen tijd vrij kan maken voor de bewerkelijke hobby, neemt De Moel zich voor om na zijn pensionering met een imkeropleiding te starten. Het wordt een fascinerende kennismaking met de wondere wereld van de bij; hoe meer hij erover leest en hoort, hoe meer het hem raakt en roert. In juli 2014 mag Ton de Moel zich officieel imker noemen.

Als raketjes de lucht in

Inmiddels staat er op zijn dak (“Mijn vrouw Hilde deelt mijn passie, het is echt teamwork”) een vijftal bijenkasten, waar in het voorjaar in totaal zo'n driehonderdduizend bijen in huizen. “We genieten echt van onze volkjes, vanuit de slaapkamer zien we ze als raketjes de lucht in schieten.”

Ton, die nog geregeld in een cockpit plaatsneemt, kan honderduit vertellen over het wonderbaarlijke ingebouwde gps-

systeem van de beestjes, hun karakter (“het ene volkje is het andere niet, er zitten soms kwajongens tussen, maar ook bijen die ik kan aaien”), en hun onmisbare rol in de voedselketen. “De burens zeiden pas nog dat ze nog nooit zo veel appels aan hun fruitboom hebben gehad.”

Maar hoe meer de luchtvaartgeneeskundige ingewijd raakt in de bijenwereld, hoe groter ook zijn zorgen worden. Hij ziet met lede ogen de toenemende monocultuur in de agrarische wereld aan. “Op het platteland sterven bijen daardoor steeds vaker de hongerdood.” En hij uit zijn verontrusting over de toename van het gebruik van gewasbeschermers en de langetermijnevolgen hiervan voor mens en dier. “Bijen bijvoorbeeld raken door de neurotoxische stoffen in die beschermers gedesoriënteerd, met alle gevolgen van dien.”

Maar gelukkig is er ook een lichtpuntje. Want in veel steden gaat het wél goed met de bijen, dankzij soortenrijke particuliere sier- en moestuinen, en gemeenten als Eindhoven die doelbewust zorgen voor meer bloemen in de berm. De Moel vertelt over de FeelGood Market op Strijp-S in zijn stad, waar hij op 10 juli samen met zijn vrouw zal staan om honing te verkopen en informatie te geven over gezonde voeding en verantwoorde voedselproductie; zaken die niet alleen onlosmakelijk verbonden zijn met het lot van ‘zijn’ bijen, maar die hem en Hilde als fervent moestuiniers ook na aan het hart liggen.

In dit kader wil hij graag nog iets kwijt. “Als huisarts schreef ik vaak pillen voor om cholesterol en bloeddruk bij te sturen, maar aan onderliggende oorzaken zoals ongezonde voeding en leefstijl kon ik tot mijn spijt weinig veranderen.” Lachend vertelt hij dat hij daar iets op had gevonden. “Dan schreef ik op het recept ‘een kookboek van Ottolenghi’.”

Wie Mars (71, gepensioneerd internist-hematoloog) en Nelleke van 't Veer (57, psycholoog, voormalig researchverpleegkundige en auteur van *Goed gestemd ouder worden*) met hun Schotse deerhound Skye. **Huis** boerderij De Boskpleats, met bed and breakfast, in Winsum (Fr.). **Bouwjaar** circa 1640. **Wonen hier sinds** april 2015.

In ere hersteld

Toen ze nog in Voorschoten woonden, hoefden ze nooit te *hekkelen* (schoonmaken van sloten, red.). Ze hadden ook geen dagtaak aan hun tuin, noch de zorg over schapen. Verhuizen naar het Friese platteland brengt, zo weten Mars en Nelleke van 't Veer inmiddels, wel wat veranderingen met zich mee. Vooral als de nieuwe woning een knots van een boerderij is met een groot erf en flink wat grond eromheen. Maar het zijn vooral wélkome veranderingen, blijkt uit de enthousiaste verhalen. Het paar ziet de verhuizing naar Friesland, met zijn eigen tradities en een compleet andere taal, vooral als een prachtig nieuw, gezamenlijk avontuur.

Totaal onbekend met dit deel van Nederland waren ze niet. “In het verleden pasten we weleens op het huis van een broer en schoonzus van Mars, in de buurt van Sneek. Die weken waren altijd een feest”, aldus Nelleke.

Nu kunnen ze permanent genieten van dat *moaie Fryslân*; van de rust, de weidse landschappen en een dorp waar gemeenschapszin nog bestaat. En niet te vergeten van het wonen in een eeuwenoude boerderij, die – in tegenstelling tot veel Friese boerderijen, weet Mars – niet compleet is gemoderniseerd. Integendeel: vorige bewoners Ulbe en Neeltje hebben het juweel in zijn oude glorie hersteld.

Mars en Nelleke vertellen hoe ze samen met een ambachtelijk restaurateur de klus verder hebben ‘afgemaakt’. Ze verhalen over het opnieuw aangelegde karnpad en over hun besluit om de originele stal – compleet met schotten, ‘koeienogen’ en bedstee voor de knecht – in ere te houden. “We zien het als onze taak om goed te zorgen voor dit Friese erfgoed, zodat ook volgende generaties ervan kunnen genieten.”

‘We zien het als onze taak om goed te zorgen voor dit Friese erfgoed’

Een verrassing wacht in de reusachtige schuur. Daar is, met uitzicht op de tuin, niet alleen de gloednieuwe gastenkamer (met een aparte ingang en eigen badkamer) voor hun B&B-gasten te vinden, maar ook een complete orangerie. Het glazen bouwwerk prijkt in het hart van de ruimte. Binnenin staan twee fauteuils en een klavecimbel. “Dit wordt onze muziekkamer”, licht Mars toe. Terwijl we omhoog turen naar de originele uileningenangen in de metershoge nok, wijst Nelleke op stapels dozen elders op de lemen schuurvloer. Ze blijken vol boeken te zitten. Lachend: “Dat is het enige nadeel van zo’n historische boerderij. Vanwege al die muren met bedstedes kunnen we bijna nergens onze boekenkasten kwijt.”

Wilt u ook meedoen? Mail naar oproep@artsenauto.nl

Benieuwd naar nog meer foto's van dit huis?
[artsenauto.nl/wonen](https://www.artsenauto.nl/wonen)

Vitrinelichtje

Designer Chen Karlsson ontwierp deze hanglamp Eno voor wie een dierbaar voorwerp in de schijnwerpers wil zetten. 40 cm h x 45 cm b, € 279,-. klevering.nl

Nieuwe kleuren

De bekende houtgestookte 'DutchTub' is er nu ook in de kleuren Pebble Grey, Olive Green, Terra Red en Pigeon Blue. Prijs € 5195,-. weltevree.nl; weltevreeshop.nl

Van Alessi

De Alessi Ellipse schaal is een design van de Australische Abi Alice. Set van drie in staal, gekleurd met epoxyhars. 40 x 17,3 cm, € 79,-. alessi.com

Plank lounge

Deze luie stoel voor buiten – een ontwerp van Eric Pfeiffer – is er in naturel, whitewash, zwart of grijs. Prijs op aanvraag, councildesign.com

Fleurig

Set van twaalf kartonnen bordjes in drie verschillende bloemmotieven, 21,5 cm doorsnee, € 5,- per set (exclusief verzendkosten). dawanda.com

Vazen

Het zijn net grote garenspeulen, deze vazen. De frambozenrode is 29 cm hoog, de oranje 17 cm. Respectievelijk € 273,- en € 219,-. missoni.com

engadgets

Meedenkende bureaulamp

De Leitz Style Smart LED Desk Lamp is niet alleen te bedienen via de smart-phone (bijna een standaardvereiste voor nieuwe elektronica), hij stemt ook automatisch lichtsterkte en lichtkleur af op de omgeving en op wat u aan het doen bent. En als u de kamer verlaat, gaat-ie vanzelf uit. Prijs € 299,-. leitz.com

Flexibel statief

Fotografieren of filmen zonder dat de camera beweegt doet u het best met een statief. Maar ja, er is niet overal een vlakke bodem waarop u die kunt neerzetten. Voor de flexibele poten van de Joby Gorillapod SLR-Zoom is dat allemaal geen enkel probleem. Desnoeds hangt u hem voor de juiste shot ondersteboven in een boom. In verschillende varianten verkrijgbaar vanaf € 45,-. joby.com

Meten is weten

Withings maakt al jaren slimme weegschalen, maar heeft nu met de Body Cardio een model op de markt gebracht dat niet alleen uw gewicht, BMI, spiermassa, hydratatie en botmassa meet, maar ook het welzijn van uw hart. Dit doet hij door de pulse wave velocity (PWV) te meten, ofwel: de snelheid waarmee het bloed door de aderen vloeit. De meetresultaten kunnen rechtstreeks naar een iOS- of Android-app worden gestuurd. Prijs € 180,-. withings.com

Zenbook 3

In de klasse van de ultradunne laptops geeft Asus grote concurrent Apple het nakijken. Zowel in gewicht, dikte als specificaties overtreft de Zenbook 3 de Macbook. Ondanks de reductie in gewicht en omvang, is dit 12,5 inch model met een Intel Core i7 processor, 16GB geheugen en 1TB SSD een bijzonder krachtige machine. De prijs van \$ 2000,- (de Nederlandse prijs is nog niet bekend) is daar ook wel naar. asus.com

en antwoord

Schone ramen

Ik heb op mijn computer nog altijd Windows 7 staan. Hoe kan ik het beste omschakelen naar Windows 10?

Ik sta nooit vooraan in de rij om te updaten. Daarom schreef ik eerder: laat anderen maar worstelen met de kinderziektes van Windows 10. Inmiddels hebben 300 miljoen gebruikers de upgrade uitgevoerd en zijn de ergste fouten er wel uit.

Op 29 juli eindigt de mogelijkheid om oudere versies gratis te upgraden naar Windows 10. Daarna gaat Microsoft rond de 100 euro rekenen. Dus dit is het moment om te beslissen.

In Arts en Auto 02 schreef ik al over de voor- en nadelen van de nieuwe Windows-versie. Maar wie af en toe nieuwe software installeert, heeft uiteindelijk geen keuze. Softwaremakers zullen steeds minder rekening houden met oudere Windows-versies. Wie de computer alleen gebruikt voor surfen op internet en mailen, kan ook besluiten niets te doen. Windows 7 wordt nog tot 2020 onderhouden, Windows 8.1 tot 2023.

De meeste programma's die onder oudere Windows-versies draaien, zullen goed blijven draaien na de update. Maar bij mij zijn er altijd een of twee programma's die zo'n update niet overleven. Dat is de prijs van de vooruitgang. Die programma's moeten dan geüpdatet worden, mogelijk met een nieuwe licentie. In het ergste geval moet u een alternatief zoeken. Check daarom van tevoren of essentiële bedrijfssoftware geschikt is voor Windows 10.

Wees er bij het updaten wel op voorbereid dat het mis kan gaan. Microsoft bewaart de oude windows-versie dertig dagen in de map Windows_old. In die tijd is het nog mogelijk om terug te gaan naar de oude versie. Volgens de berichten werkt dat goed, maar het is geen absolute garantie. Maak daarom eerst een uitvoerige back-up voordat u aan de update begint. Reken erop dat ook opgeslagen wachtwoorden van bijvoorbeeld websites verloren kunnen gaan.

De update is een goede aanleiding om eerst een grote schoonmaak te houden. Deinstalleer de programma's die u niet

meer nodig heeft. Ook is het zinnig om de viruschecker te verwijderen. Het opsporen van virussen is voor elke Windows-versie weer een beetje anders. U kunt daarom het beste Windows Defender gebruiken, ingebouwd in Windows 10.

Berichten verhuizen

Ik krijg binnenkort een nieuwe telefoon en ik zou graag mijn Whatsapp-account meeverhuizen. Zijn er daarbij dingen waar ik op moet letten?

Als u ook een nieuw telefoonnummer krijgt, moet u eerst uw WhatsApp-account aanpassen. Stop daartoe de nieuwe simkaart in de oude telefoon. Daarna kunt u het nieuwe nummer toewijzen via instellingen/account in WhatsApp. Als alternatief kunt u natuurlijk helemaal met een schone lei beginnen met uw nieuwe nummer, maar zorg er dan wel voor dat het oude account met het oude nummer gewist wordt via instellingen/account. Uw oude nummer krijgt na enige tijd namelijk een nieuwe gebruiker die niet automatisch lid mag worden van uw vriendengroepen.

Zorg daarna dat er een back-up wordt gemaakt. Bij Android-telefoons gaat dat via instellingen/chats. Het makkelijkst is de optie via Google Drive. Bij iPhones is de back-up standaard al geactiveerd in instellingen/iCloud. Daarna kunt u verhuizen naar de nieuwe telefoon. Bij het installeren van WhatsApp wordt gevraagd of u de back-up terug wilt zetten. Dat werkt niet als u van een iPhone naar Android gaat of omgekeerd. Maar daarbij helpen de app Wazzap Migrator (naar Android) en backuptrans.com (in beide richtingen).

Digitaal onder redactie van Bram Vermeer. Heeft u een vraag of opmerking, mail dan naar digitaal@artsenauto.nl

Bram Vermeer is wetenschapsjournalist en is gespecialiseerd in innovatie

Robotisering

De laatste weken heb ik veel robots ontmoet: een bewakingsrobot die over een bedrijfsterrein rijdt; een magazijnrobot die pakjes inpakt; een hamburgerrobot die de perfecte burger bakt en een knuffelrobot die demente ouderen bezighoudt. Robots veranderen van karakter. Tientallen jaren was hun werkterrein beperkt tot fabrieken. Achter veilige hekken lasten ze auto's in elkaar of monteerden ze tv's. Hun kracht was repetitieve beweging en precisie. Maar dat verandert nu robots flexibeler, kleiner en slimmer worden. De vooruitgang zit vooral in het computerbrein en de ogen van robots. Ze kunnen daardoor beter reageren op wat er in hun omgeving gebeurt. Dat maakt ze geschikt voor nieuwe toepassingen buiten de muren van fabrieken: in restaurants, winkels, ziekenhuizen en garages.

De nieuwe robots zijn ook kleiner en lichter – en daardoor minder gevaarlijk. De robots kunnen zo dichterbij mensen werken. Het is mooi om te zien hoe ze materiaal aanreiken, waarna menselijke specialisten een bewerking uitvoeren. Perfect gaat dat nog niet altijd. De pillenpakrobot bij mijn apotheek loopt nog regelmatig vast door een scheef liggend doosje.

Wie nu in de dienstensector werkt, zal de verandering merken. Na zelfscankassa's en administratieve systemen komen er geleidelijk ook mechanische hulpjes. Pizza Hut stelt dit jaar een aantal robot-obsers aan, die rondgaan om bestellingen op te nemen en een praatje te maken met de bezoekers.

Steeds hebben zowel de optimisten als de zwartkijkers gelijk gekregen

Die ontwikkelingen roepen heftige reacties op. Afwisselend wordt rampspoed afgekondigd over de verdwijnende banen en het heilsverhaal gepredikt van hogere productiviteit en verlossing van vies en vervelend werk. Zo is het altijd gegaan bij elke stap in mechanisering en automatisering. En steeds hebben zowel de optimisten als de zwartkijkers gelijk gekregen. Er was vooruitgang en er waren slachtoffers. De beste voorbereiding is om je toe te leggen op gebieden waar robots en computers slecht zijn: creativiteit en menselijk contact.

Wilt u reageren? Mail dan naar digitaal@artsenauto.nl

Terugblik op VvAA Rally

Afgelopen voorjaar was het weer tijd voor de jaarlijkse VvAA Rally. De 'Ijsselland-editie' startte op een zonnige 21ste mei vanaf Landgoed Het Laer in Ommen. In totaal reden 62 duo's rond door de mooie Ijsseldelta. Opvallend was dit jaar het grote aantal vader-zoon en vader-dochter combinaties.

Beginnende rallyrijders reden in de toerklasse, voor ervaren deelnemers was er de sportklasse. In beide categorieën waren prijzen te winnen. De top-drie in de sportklasse werd aangevoerd door team Zijden uit Tiel, gevolgd door respectievelijk de teams Lely uit Leiden en Bijlsma uit Diepenheim. In de toerklasse eindigde team Kloos uit Utrecht op de eerste plaats, werd het duo Kluter uit Nijmegen tweede en was de derde plaats voor team Essenburg uit Amsterdam.

De geslaagde dag werd passend afgesloten met een feestelijk diner voor alle deelnemers op Landgoed Het Laer.

Autonoom rijden

FOTO: SHUTTERSTOCK

De 'autonome' auto haalt geregeld het nieuws. Autojournalist Bart van den Acker houdt de ontwikkelingen nauwlettend in de gaten en maakte voor *Arts en Auto* de voorlopige balans op. Waar staan we nu écht op dit moment?

Ustapt in uw auto, deze rijdt zelf de straat uit, de snelweg op en na een half uur stapt u op de plaats van bestemming uit, nadat uw auto zichzelf heeft ingeparkeerd. Verre toekomstmuziek of binnenkort realiteit? Het antwoord luidt: geheel zelfstandig rijdende auto's zijn nog niet in productie, maar er bestaan al wel studiemodellen (onder meer van Mercedes-Benz en Google) die dit in principe allemaal kunnen.

Een goede indicatie hoever we nog verwijderd zijn van de volledig autonome auto, geeft de schaalverdeling van de Society of Automotive Engineers (SAE, zie het kader op de volgende rechter pagina). De meest geavanceerde en 'allerslimste' productieauto's die op dit moment te koop zijn, zoals de BMW 7-serie en de nieuwe Mercedes-Benz E-klasse (zie ook pagina 81), bevinden zich op deze schaal hooguit in de overgang van schaal 2 naar 3. Genoemde auto's kunnen de bestuurder desgewenst al wat taken uit handen nemen, zoals automatisch afstand houden, rijstroken volgen, een andere auto volgen, van rijstrook wisselen of zónder dat de bestuurder in de auto zit, parkeren.

Spookrijden

Waarom doet de auto-industrie eigenlijk zo veel moeite voor die autonome auto? De redenen zijn divers en hebben zowel met comfort als verkeersveiligheid te maken. Een autonome auto kan veel van de stress van het autorijden wegnemen, juist als de omstandigheden niet optimaal zijn, zoals tijdens invalende duisternis of gedurende de drukte van de avondspits.

De kans op een aanrijding of ongeval neemt af dankzij autonoom rijden. Meer dan 90 procent van alle verkeersongevallen met auto's is het gevolg van foutief menselijk handelen (bron: SWOV). Een grotere mate van autonomie in auto's betekent ook dat bijvoorbeeld ouderen langer kunnen blijven rijden. De kans op cruciale, door oudere automobilisten geregeld begane fouten, zoals spookrijden, wordt erdoor verkleind.

Håkan Samuelsson, president en CEO bij Volvo Car Group, schat dat het aantal verkeersongevallen in 2035, wanneer autonoom rijden voor alle automobilisten dagelijkse realiteit moet zijn, met 80 procent zal zijn gedaald. Het is – vanwege het imago van Volvo als het gaat om veiligheid – niet verwonderlijk dat juist dit merk hamert op het veiligheidsvoordeel van autonoom rijden. De Zweden roepen, overigens in koor met Mercedes-Benz, dat er in de auto's van deze merken die al vanaf 2020 verschijnen geen doden of zwaargewonden meer >

De experimentele Mercedes-Benz F 015, een voorbeeld van een volledig autonome auto, wordt voor demonstratiedoeleinden onder heel strikte voorwaarden ingezet

'Treintje rijden'

Niet los te zien van de autonome auto is research rondom de 'connected car'. Onlangs zijn de eerste proeven hiermee gedaan, onder meer op de A2 met personenauto's van verschillende merken. De auto's 'communiceren' met elkaar, blijven op een veilige, constante afstand en als de eerste auto remt, doen de auto's daarachter dat ook. Zo kan de capaciteit van wegen optimaler worden benut, met als resultaat een gelijkmatiger verkeersstroom, minder files en minder uitstoot. Als auto's ook communiceren met bijvoorbeeld verkeerslichten, kan dat de doorstroming eveneens sterk bevorderen.

> hoeven te vallen – calamiteiten daargelaten. Als die claim klopt en andere merken snel volgen in de ontwikkeling met autonome technieken, dan heeft dat ongetwijfeld grote maatschappelijke gevolgen, niet alleen voor ziekenhuizen en revalidatiecentra, maar ook voor verzekeringsmaatschappijen en de auto-schadebranche.

Opmerkelijk is dat BMW – en dat hangt ongetwijfeld ook weer samen met het imago – iets anders tegen zelfrijdende auto's aankijkt dan Volvo en Mercedes-Benz. Autonoom rijdende auto's brengen weliswaar, aldus BMW, de eerder geschetste voordelen met zich mee, maar bestuurders moeten ook plezier aan het autorijden blijven beleven. "Dezelfde technieken die de veiligheid bevorderen, helpen hem een betere bestuurder te worden", zei Armin Gräter, Manager Division Strategy Autonomous Driving van BMW AG, onlangs tijdens een persconferentie in Amsterdam.

Niet durven

In de overgangsfase die de meest vooruitstrevende automerken nu tegemoet gaan (niveau 3 en 4 in de verdeling van de SAE, zie kader), draait het vooral om de vraag hoeveel seconden een bestuurder nodig heeft om de controle op zijn auto te hervatten – mochten de omstandigheden dit vereisen. De auto-industrie zal hier nog een flinke kluif aan hebben, want het betreft redelijk onbekend onderzoeksterrein, waarin uitgezocht moet worden hoe al die verschillende typen automobilisten in tal van situaties reageren.

Waar tot nu toe weinig aandacht aan is geschonken, maar wat zeker aan de orde komt zodra de eerste autonome auto's een feit zijn, is de vraag in hoeverre andere weggebruikers zullen reageren op autonoom rijdende auto's op de weg – voor zover die als zodanig herkenbaar zijn. Prof. dr. ir. Bart van Arem, directeur van TU Delft Transport Institute, vertelt wat hij onlangs zelf in Silicon Valley meemaakte. "Ik reed in een huurauto en naast me voor het verkeerslicht stopte een volautomatisch rijdende proefauto van Google. Toen het licht

Volvo doet in Zweden al volop proeven met zelfstandig rijdende auto's onder de noemer 'Drive Me'

op groen sprong, betrapte ik mezelf erop dat ik die Google-auto meer ruimte gaf dan ik bij een normale auto zou doen." Hij denkt ook dat automobilisten eerst vertrouwen moeten krijgen in nieuwe technieken. "Het is bekend dat er nu al veel automobilisten zijn die een auto bezitten met adaptieve cruise control, maar die niet durven te gebruiken. Of soms weten ze niet eens dát ze cruise control hebben en hoe die werkt."

Ook op infrastructureel gebied zijn er nog diverse hobbels te nemen. Zo zijn heldere en eenduidige wegmarkeringen een vereiste, want een autonome auto die een situatie niet herkent, is in zekere zin een ongeleid projectiel. De industrie zal software moeten ontwikkelen die de auto ook correct laat reageren als er helemaal geen wegmarkeringen zijn. Tussen autonoom op de snelweg, wat al bijna mogelijk is, en autonoom onder alle omstandigheden, gaapt nog een enorme kloof. Autonoom kunnen rijden op alle soorten wegen betekent dat er zeer nauwkeurige, digitale kaarten beschikbaar moeten zijn aan de hand waarvan

Hoewel Google een aantal volledig zelfrijdende proefauto's heeft gebouwd – er zit zelfs geen stuur in – is het de vraag of Google ook auto's gaat bouwen, aannemelijker is dat ze het complete concept aan een autoconcern verkopen

met een gps-systeem exact is te bepalen waar een autonome auto zich bevindt, tot op 10 cm (!) nauwkeurig. Want als een weg ook maar iets afwijkt van wat de kaart aangeeft, zou een autonome auto al de berm in kunnen rijden.

Wetgeving

De meest vooruitstrevende merken (Volvo, Mercedes-Benz, BMW, Jaguar/Land Rover, Nissan en Tesla) lopen op dit moment ook tegen juridische barrières aan. Zo is er binnen Europa geen overeenstemming in wetgeving als het gaat om de vraag in hoeverre een auto taken van de bestuurder mag overnemen. In april van dit jaar is in Amsterdam overleg geweest tussen de milieu- en verkeersministers van de 28 EU-landen, waarna in de *Declaration of Amsterdam* is vastgelegd dat het streven is om uiterlijk in 2019 eensluidende wetgeving gereed te hebben. “Voordat we daadwerkelijk auto's op niveau 5 in het verkeer hebben, zijn we volgens mij nog wel twintig jaar verder”, aldus hoogleraar Van Arem van TU Delft. <

De BMW 7-serie, een van de hoogst ontwikkelde productieauto's van dit moment, kan zichzelf al volautomatisch in- en uitparkeren, zonder dat de bestuurder erin zit

Schaalverdeling autonome voertuigen volgens de Society of Automotive Engineers (SAE)

Niveau 0

auto kan zelfstandig geen taken verrichten

Niveau 1

auto kan steeds slechts één taak zelfstandig verrichten (bijvoorbeeld adaptieve cruise control)

Niveau 2

'partial autonomous'

auto kan verschillende taken zelfstandig uitvoeren, maar de bestuurder bepaalt

Niveau 3

'conditional autonomous'

auto kan onder ideale omstandigheden zelfstandig rijden, bestuurder kan andere taken uitvoeren, auto waarschuwt wanneer de bestuurder moet overnemen

Niveau 4

'highly autonomous'

auto rijdt in principe zelfstandig, met eigen back-up systemen, bestuurder neemt commando over in kritieke situaties

Niveau 5

'fully autonomous'

auto rijdt zelfstandig, waarbij de aanwezigheid van de bestuurder/passagier niet noodzakelijk is

DS 3

Sinds kort is DS een automerk. Deze DS 3 is dus méér dan een facelift van de succesvolle Citroën DS 3. Hoe dan ook, het blijft een lekker eigzinnige auto.

PRIJS vanaf € 17.890,- **BIJTELLING** 21/25 procent

Zesennegentig! Zo veel varianten in uitvoeringen en kleuren zijn er te bedenken voor de DS 3 en de DS 3 Cabrio. Die enorme keuze in kleuren past wel bij het karakter van deze auto, dat ik zou typeren als eigzinnig, opvallend, een beetje brutaal maar tegelijk ook smaakvol. Het is een auto die, naar ik verwacht, vooral vrouwen zal aanspreken, maar laat de heren zich vooral niet tegenhouden door die verwachting.

Die naam DS, tja; die vind ik er nogal aan de haren bijgesleept. De Citroën DS was ooit een iconische auto, maar ik betwijfel of de huidige doelgroep hem kent. Als Citroën

al in 2010 verschenen, is er nu dus een eerste flinke facelift. Met een compleet nieuw front, andere achterlichten, een nieuwe motorvariant plus nog wat nieuwe details. De dubbele 'chevron', het

De besturing is mooi precies en dat maakt 'm tot een sportieve auto

beeldlogo van Citroën, is weggelaten, omdat DS nu een zelfstandig automerk is.

Ik reed de 3 in de uitvoering Sport Chic. De andere uitvoeringen heten Chic en

So Chic. De testauto heeft onder meer heel goed zittende sportstoelen. Die zijn wat volumineus en mede daarvoor is de DS 3 achterin wel wat krap. Niet echt een auto dus voor passagiers. Daaronder vallen ook kinderen in kinderstoeltjes.

De bediening van de DS 3 levert geen verrassingen op, al is het gek dat de snelheidsmeter en de cruise control niet precies gelijklopen. Naast de instrumenten zit ook de 'parfumeur', met daarin een patroontje dat een aangename geur aan het interieur geeft.

De nieuwe motorvariant is de 96 kW/130 pk sterke versie van de 1,2 liter driecilinder benzinemotor, die ik ook uit andere Citroëns en Peugeots ken. Hij is ruimschoots sterk genoeg om van de DS 3 een tamelijk rappe auto te maken. Eerder reed ik de 81 kW/110 pk-versie en het gros van de kopers zal daaraan ook al genoeg hebben.

Soms voel ik wat aandrijfreacties in het stuur en de hele rijervaring doet denken aan de (duurdere) Mini Cooper. De besturing is overigens mooi precies en dat maakt dat deze DS 3 een heel sportieve auto is om te rijden, hetgeen het tamelijk hard afgestemde onderstel nog eens benadrukt. Niettemin is de driecilinder op snelheid mooi stil en bij lagere snelheden knort hij er gezellig op los. Met die sterke motor reed ik een heel nette 1 op 17. Ik verwacht dat de minder sterke versies niet of nauwelijks zuiniger zijn.

Conclusie: de DS 3 borduurt vrolijk verder op het succes dat de Citroën DS 3 tot dusver al had. Onder de nieuwe merknaam is het opnieuw een betaalbare, lekker eigzinnige auto. Iedere koper (m/v) kan een eigen versie maken dankzij vele combinatiemogelijkheden. Al met al een prima auto, zij het met wat beperkt praktische mogelijkheden.

Mercedes-Benz E-klasse

Als het gaat om innovaties vervult Mercedes-Benz een voortrekkersrol. Zo telt deze nieuwe E-klasse er meer dan zestig, die bij andere merken in deze klasse nog niet te koop zijn.

PRIJS vanaf € 49.995,- **BIJTELLING** 15/20/25 procent

Oké, sommige van die nieuwe technieken kwamen we al eerder tegen in de grotere S-klasse. Maar toch. Deze nieuwe E-klasse, zo'n beetje het hart van het merk, is een zeer vooruitstrevende auto. Hij kan gedeeltelijk autonoom rijden en daarmee schurkt de E nu aan tegen de juridische begrenzingen van die techniek. Dat autonome rijden dient, net als in de S-klasse, uitsluitend een nog hoger comfortniveau. De E-klasse haalt zo de nodige stress uit autorijden. Veilig afstand houden, rijbanen volgen, de juiste snelheid aanhouden; het gaat bijna vanzelf.

In deze Mercedes is het mogelijk om alle functies te

bedienen zonder het stuur los te laten. Dat kan dankzij twee toetsen op het stuur, die met de duimen kunnen worden bediend en waarmee je kunt 'swipen' op de twee grote screens op het dashboard (optie). Overigens kunnen alle functies ook op minstens één andere manier worden bediend, zoals via de draai- en drukknop op de middenconsole, die ik persoonlijk handiger vind dan die stuurtoetsen.

Nog wat voorbeelden van innovatie: led-koplampen die dankzij 84 sensoren het licht continu 'sturen' en voorkomen dat het licht hinderlijk weerkaatst op verkeersborden of een nat wegdek; sfeerverlichting in het interieur en

het Pre-safe-systeem dat de inzittenden in de laatste seconden voor een onvermijdelijk ongeval zodanig voorbereidt dat de kans op letsel zo gering mogelijk is. Natuurlijk wordt de interieurlucht geïoniseerd en bij koud weer zijn niet alleen de stoelzitting en rugleuning te verwarmen, maar voelen ook de portierpanelen en de middenconsole aangenam warm aan.

De E-klasse haalt de nodige stress uit het autorijden

Desondanks heb ik ook opmerkingen. Het zou handig zijn als ik 'op de automatische piloot' op het dashboard kon zien wanneer de remlichten branden als de auto automatisch bijremt. Het is knap dat de inparkeerhulp zelf voor- en achteruit schakelt, maar hij laat zich ook foppen. Zo zijn

er meer details die soms nog net niet perfect werken.

Maar; de basis klopt. Denk alle elektronica weg en dan nog blijft er een bijzonder comfortabele reisauto over. Ik reed met de compleet nieuw ontwikkelde zéér schone 2,0 liter dieselmotor (E220d) en de sublieme negentraps automaat (standaard!). De testauto is soepel, stil en sterk en ik reed er moeiteloos 1 op 20 en zelfs minder mee. Dat is voor een limousine van ruim 1500 kg onwaarschijnlijk zuinig. En dan moet de plug-in hybride (15 procent bijtelling) nog komen!

Conclusie: Mercedes-Benz is er opnieuw in geslaagd de lat hoog te leggen in deze zakelijke klasse met een personenauto die geldt als de meest vooruitstrevende van dit moment. Natuurlijk gaat de concurrentie hard terugslaan, maar ook dan staan het heerlijke rijcomfort en vele andere eigenschappen van de E-klasse nog steeds als een huis.

A sepia-toned photograph of a woman with styled hair looking out from the driver's seat of a vintage car. The car's interior, including the dashboard and a round rearview mirror, is visible. The woman is looking towards the right side of the frame.

Emancipatie achter het stuur

Een vrouw achter het stuur was in de eerste helft van de vorige eeuw nog een unicum. Ook als decisionmaker bij autoaankopen speelden vrouwen lange tijd geen rol van betekenis. Toch waren zij al vroeg een doelgroep voor sommige merken, zo blijkt uit oude advertenties.

1902 De Dion Bouton

Aan het begin van de vorige eeuw was het ongebruikelijk dat een jongedame alleen op pad ging. Het Franse automerk De Dion Bouton was zijn tijd dus ver vooruit toen het in deze advertentie uit 1902 een jonge vrouw liet figureren die zelf achter het stuur zat, met een bediende aan haar zijde. Leuk detail: de donkere jongeman uit de advertentie heeft echt bestaan, hij was in dienst bij de familie De Dion, die met hun compagnons een van de allereerste autofabrikanten ter wereld vormden.

1924 Ford

Geen enkele auto heeft zo veel betekend voor de massamotorisering als het Model T van Ford, de eerste auto die aan de lopende band werd geproduceerd. Ford richtte zich ook op vrouwen als automobilist en -koper, getuige deze advertentie in *The Ladies Home Journal* van september 1924, waarin vrouwen worden gewezen op de gemakkelijke hanteerbaarheid van de T-Ford en de lage aanschaf- en onderhoudskosten.

1926 Berliet

'Het moderne leven maakt het voor de vrouw noodzakelijk dat ze kan autorijden!', aldus het vooruitstrevende Franse merk Berliet, dat in zijn advertentie voor de lichte en compacte 7CV vrouwen zelfs direct aansprak. Berliet heeft na de Tweede Wereldoorlog geen personenauto's meer gebouwd, wél vrachtwagens en militaire voertuigen. Het werd in 1967 opgekocht door Citroën.

1930 Mercedes-Benz

Oh, wat droomt ze ervan haar eigen auto te bezitten, een Mercedes-Benz! De ster van Mercedes wordt in deze advertentie als hemellichaam gebruikt. De exacte datering van de advertentie is niet bekend, maar in 1926 fuseerde pionier Benz met Mercedes-producent Daimler. Gezien het model van de gedroomde auto zal deze advertentie van rond 1930 dateren.

1936 Peugeot

De concurrentie zit ondertussen niet stil. Het charmeoffensief van Citroën krijgt een weerwoord van Peugeot met deze advertentie, een combinatie van fotografie en illustratie. De 601 was het topmodel van het merk, met een zijdezacht lopende zescilindermotor die ook in zo'n elegante cabriolet heel goed tot zijn recht kwam. De dame aan het stuur benadrukt die elegantie nog maar eens. Ze kon helaas niet voorkomen dat de 601 slechts achttien maanden in productie is geweest en dat er maar zo'n honderd cabriolets zijn gebouwd.

1934 Citroën

Vlak na de introductie van de '7', de kleinste versie van de vermaarde 'Traction Avant' (letterlijk vertaald: voorwielaandrijving), verschijnt deze fraaie plaat waarin vrouwen worden uitgenodigd voor een testrit in deze zeer vooruitstrevende en elegante auto. Dat André Citroën failliet is gegaan op de ontwikkelingskosten van de Traction en zijn fabriek daarna werd overgenomen door Michelin, is een bijkomstigheid. Leuk detail: het hondje, dat in meer Citroën-advertenties voorkomt, is het hondje van Georgina, de vrouw van Monsieur André zelf.

1951 Renault

'Laat uw vrouw op haar mooist overkomen in de meest verfijnde Franse auto.' Ja, Renault kon er ook wat van. Maar het merk richtte zich wel op meneer, die waarschijnlijk de rekening diende te betalen. Voor de modekenners: de jurk is van Carven.

Vivat de vrouw en haar blijdschap om haar Fiat

De vrouw van vandaag is heel 'jezelf'. Anno 1964 moet ze modellen in haar auto kiezen. Ze moet weten dat een man, maar ook als een vrouw en op de hoogte van een 'jezelf de vrouw' die is zo blij met haar rijplezier. Het is zo gelukkig met haar eigen Fiat, die haar zo gelukkig en die vrouwelijke te maken. Bovendien, verschillen de vrouwen die rijdt een Fiat van haar leven met haar voor 'je vrouw, zijn 'jezelf' en 'jezelf' T. Fiat, want in elke Fiat 500 en 600 is een vrouwelijke persoonlijkheid, een vrouwelijke blijdschap om moderne vrouwelijke rechten.

auto-emanipatie voor de vrouw

fiat 500/600

1964 Fiat
 'In elke Fiat 500 en 600 zit een stukje emancipatie verwerkt, een stukje blijdschap om moderne vrouwelijke rechten'. Anno 1964 waren dit bijna provocerende teksten. Deze wat knullige advertentie voor de twee kleinste Fiat-modellen lijkt van Nederlandse oorsprong, al kan de foto een bestaand fabrieksbeeld zijn. Waarschijnlijk is het voor het eerst dat de woorden 'auto' en 'emancipatie' in één advertentie voorkomen en alleen daarom al is dit een mijlpaaltje op zich.

la 2cv
notre amie

Automobiles Citroën
 Stadionplein 26-30 Amsterdam

1960 Citroën
 'De 2CV is je beste vriendin', luidt de simpele boodschap van deze oorspronkelijk Franse advertentie voor het 'lelijke eendje', al is de importvestiging in het historische pand aan het Amsterdamse Stadionplein de afzender. De advertentie appelleert aan het kennelijke gevoel van sommige vrouwen dat een auto een 'maatje' moet zijn op wie je altijd kunt vertrouwen.

204 PEUGEOT

VOITURE DE REVE
Ma femme en rêve!

BERLINE, BREAK, CABRIOLET ET COUPE

Berline luxe: 4 portes, 4-5 places, 4 vitesses. Traction avant, 6 CV. Consommation: 6,9 à 8,5 l. Vitesse: 139 km/h.

Prix: **76.900'**

J'ai une PEUGEOT 204, mais je n'ai pas le temps de la prêter à ma femme... Pourtant, elle doit conduire les courses à l'école, faire ses courses, rendre visite à sa mère et s'occuper d'un tas de choses pour moi. Elle rêve d'une PEUGEOT 204 et je trouve qu'elle a parfaitement raison car, pour un prix raisonnable, c'est une voiture qui sort de l'ordinaire. "Nous les hommes", nous savons que la 204 est une fameuse voiture. Elle est belle, spacieuse et confortable. Facile pour rouler en ville, c'est aussi une bonne routière, une voiture qui s'agrippe au sol par tous les temps et qui freine vite et bien. Bref, une voiture en laquelle j'ai confiance parce qu'elle est synonyme de standing et de sécurité.

204 PEUGEOT

1968 Peugeot
 In deze Belgische advertentie voor de 204, toen het kleinste model van het merk, wordt meneer aan het woord gelaten. Zelf rijdt hij in een grotere 404 – zoals in die tijd menig huisarts – en hij vindt het toch wel handig als zijn vrouw ook een auto heeft. Zij moet dan maar in een 204 gaan rijden. Hij bepaalt zelfs dat dit 'de droomauto voor mijn droomvrouw' moet zijn. Wel een érg fijne auto's overigens, die 204'tjes, maar dat terzijde.

Oude zegswijze:

DAF maakt auto's voor lieve, oude dametjes.

En moet je horen wat die dametjes met hun DAF's doen. In maart vorig jaar won zo'n dametje in haar klasse de moordende Rallye van Monte Carlo. In mei gaf ze gehaalde coureurs het nakijken in de Tulpenrallye. In juni werden tromfien geboekt in de Acropolis-rallye, in juli in de Ronde van Cevenole. Een afstand van 3228 kilometer werd afgelegd in de 24-uurs Marathon de la Route in augustus. In september waren de dametjes met vakantie, maar in oktober werd gran-

dloos gezegevierd in de tourwagenklasse tot 2500 cc in de Coupe des Alpes. Zonder blikken of blozen reden de dametjes in november/december van Londen naar Sydney. Een afstand van ruim 16.200 kilometer door moerassen, woestijnen, wüldernis en bergen, over onbegaanbare wegen. Ja, die dametjes doen het nog best in hun DAF's. Kunt u nagaan wat een scherp rijdende, jonge sportieve automobilist met een DAF zou kunnen presteren. U, bijvoorbeeld.

plus het
grootste
pookje
ter wereld

1969 DAF

O, heerlijke zelfspot. Het imago van ons vaderlandse merk DAF was een marketing-miskleun van de eerste orde. In de beleving van veel mensen was de DAF een auto voor invaliden en bejaarden. Er was geen enkel respect voor de geniale techniek en het hoge kwaliteitsniveau van het Eindhovense merk. DAF neemt zichzelf hier heerlijk op de hak: een tamelijk saaie opsomming van alle autosportsuccessen in 1968 moet het tegendeel van de tuttigheid van een DAF bewijzen. Het heeft niet geholpen. Helaas.

1971 Ford

Door de ogen van nu bekeken is de advertentie voor de Capri heel seksistisch. Maar dan maakt de tekstschrijver een draai van 180 graden, want 'vrouwen stellen zich graag voor hoe goed zij er zelf uit zouden zien in zo'n wagen'. De advertentie mocht niet baten, want lange tijd bleef de Ford Capri – ondanks deze campagne – vooral onder mannen een begrip.

Baas in eigen Mini.

„Vrouwelijke mannen niet rijden. Want heeft een vrouw een auto moet ze erin!” Een scherpzinnig commentaar, dat maar een paar seconden later de volgende woorden volgden: „In individueel rijden, maar hier wordt naar de auto toch op een andere manier.”

In een klein artikel al twee auto's, maar de kleine man, die ook een van de belangrijkste is. Hij is niet alleen een auto, maar een levenswijze. Hij is niet alleen een auto, maar een levenswijze. Hij is niet alleen een auto, maar een levenswijze.

Mini
Een auto die niet alleen een auto is, maar een levenswijze. Hij is niet alleen een auto, maar een levenswijze.

1971 Mini

De openingszin vormt een variatie op 'baas in eigen buik', een slogan van de zogenaamde 'dolle mina's', die hiermee het recht op abortus eisten. De tekst geeft typische mannenmeningen weer als het gaat om de vraag waarom een vrouw géén auto nodig heeft en bereikt zo alsnog zijn doel, want Mini's – zowel de kleine modellen van destijds als de huidige – deden en doen het nog steeds goed bij vrouwen.

Met dank aan: het Louwman Museum, verzamelaar Aart Hoek uit Den Haag en de archieven van de Association Peugeot Hollande, Lelystad.

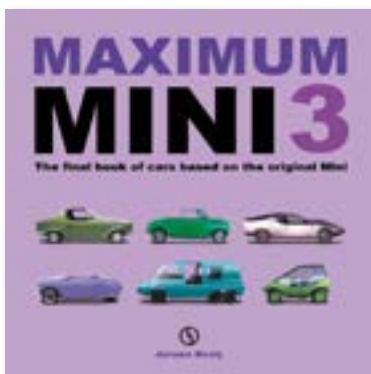
Een wagen om in gezien te worden.

De auto is niet alleen een auto, maar een levenswijze. Hij is niet alleen een auto, maar een levenswijze.

Ford Capri vanaf 18.972,-

Stoere 'Dune'

Geïnspireerd op de 'dune-buggy's' uit de jaren zestig introduceert Volkswagen 'Dune'-uitvoeringen van de huidige Beetle. De Dune is er in een gesloten versie en als cabriolet en heeft een stoer uiterlijk met 'skirts' en een spoiler. Hij is er met de 1,2 en 1,4 liter TSI-motoren (77 kW/105 pk en 110 kW/150 pk). De levering start in september; richtprijs vanaf € 29.050,-.

Mini-derivaten

Mini-goeroe Jeroen Booij heeft zijn derde boek over 'Mini-derivaten' uitgebracht. Na 'Maximum Mini' 1 en 2, met in kleine series gebouwde modellen, is dit derde deel gewijd aan 397 (!) unieke exemplaren. Het boek kost € 50,-, is gedrukt in een genummerde oplage van 600 stuks en te bestellen via jeroenbooij.com

75 jaar Jeep

Op 23 juli 1941 startte Willys-Overland de productie van de Jeep. Ford produceerde ook Jeeps tijdens de Tweede Wereldoorlog. De 'Jeep' – een naam afgeleid van G.P., ofwel General Purpose – is in West-Europa onlosmakelijk verbonden met de bevrijding in 1945. Daarna ontwikkelde Jeep zich tot pionier in terreinauto's en later SUV's. Sinds Jeep in 2014 in handen kwam van Fiat, maakt het merk vooral in Europa een sterke groei door.

Klassiekers in Autotron

In het laatste weekend van augustus staat de zomereditie van de oldtimerbeurs voor auto's, motoren en bromfietsen in het Autotron op de kalender. Te koop zijn restauratieprojecten of perfecte exemplaren, maar ook onderdelen, gereedschap en automobilia. Entree bedraagt € 12,50 p.p. oldtimerbeurs.net

Rijkspolitie Porsches

Van 8 juli t/m 4 september wijdt het Louwman Museum in Den Haag een speciale expositie aan de roemruchte 'Rijkspolitie Porsches', die van 1962 tot 1986 surveilleerden op de Nederlandse autosnelwegen. Alle dertien types zijn te zien, plus een Range Rover, een BMW-motorfiets en de bijbehorende kleding. louwmanmuseum.nl

Hoogleraar Psychosomatiek Judith Rosmalen

“De allereerste zin van *Corpus Delicti*. Een proces is al intrigerend”, vertelt Judith Rosmalen, hoogleraar Psychosomatiek in het UMC Groningen. “De roman opent met de WHO-definitie van gezondheid als ‘een toestand van totaal lichamelijk, geestelijk en sociaal welzijn en niet uitsluitend de afwezigheid van ziekte’. Die zin zet je meteen al aan het denken over wat gezondheid nu eigenlijk is.”

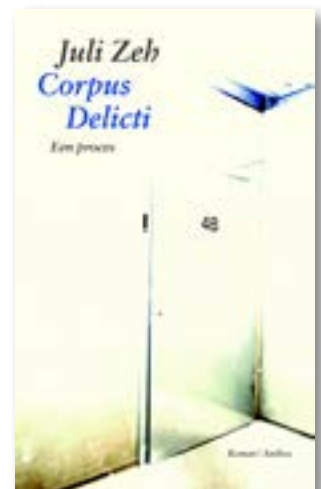
De Duitse schrijfster Juli Zeh schetst in *Corpus Delicti* een autoritaire samenleving waarin het streven naar gezondheid en preventie van ziekte op de spits is gedreven. Er zijn wetten en regels ingevoerd (De Methode) waaraan iedereen zich moet houden en die ervoor moeten zorgen dat ziekte niet meer voorkomt. Er zijn overal sensoren om het gedrag van mensen te monitoren, ook in hun lichaam. Overtredingen worden bestraft. De roman volgt het proces tegen bioloog Mia Holl, die is gaan twifelen aan De Methode na de zelfmoord van haar broer. Als zij op een zwak moment een sigaret opsteekt, moet ze voor de rechter komen vanwege misbruik van een toxische stof.

“Zeh vergroot een aantal hedendaagse ontwikkelingen uit en laat op beklemmende wijze zien wat voor soort maatschappij je dan krijgt”, zegt Rosmalen. “Ziekte is daarin geen privéaangelegenheid meer, omdat de maatschappij ervoor moet opdraaien. Uitgangspunt is dat je door wilskracht gezond kunt blijven en ziekte je eigen schuld is. Het

wordt gezien als een gebrek aan overtuiging en controle over jezelf.”

De WHO-definitie van gezondheid is gedateerd, vindt Rosmalen, omdat totaal lichamelijk, geestelijk en sociaal welzijn een utopie is. “Er bestaat een betere definitie, die er rekening mee houdt dat gezondheidsproblemen onlosmakelijk bij het leven horen. Centraal in die definitie staat het vermogen van mensen om zich aan te passen aan ziekte en de regie over hun leven te behouden.”

De begrippen gezondheid en ziekte zijn vast onderdeel van Rosmalens colleges over onbegrepen klachten. “Bij onbegrepen klachten worden soms diagnoses als fibromyalgie of prikkelbaredarmsyndroom gesteld. Hierbij

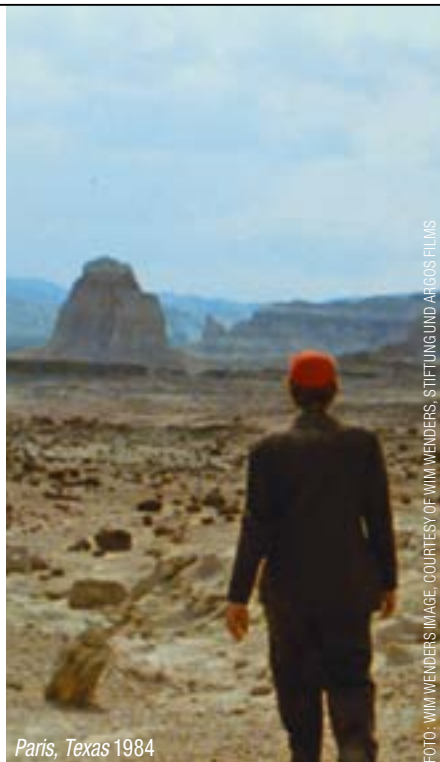

‘Gezondheidsproblemen horen onlosmakelijk bij het leven’

speelt ook de discussie of er dan sprake is van een ziekte. Patiënten met onbegrepen klachten stuiten vaak op onbegrip. De schuldvraag komt bij hen sneller om de hoek kijken dan bij patiënten met een objectief aangetoonde afwijking. Vaak wordt aangenomen dat de klachten te maken hebben met persoonlijkheid of gedrag. Daardoor voelen patiënten zich niet altijd serieus genomen.”

Judith Rosmalen (Bemmel, 1971) is hoogleraar Psychosomatiek in het UMC Groningen. Haar favoriete pil: de roman *Corpus Delicti*. Een proces van de Duitse schrijfster Juli Zeh.

Paris, Texas 1984

FOTO: WIM WENDERS IMAGE, COURTESY OF WIM WENDERS, STIFTUNG UND ARGOS FILMS

FOTO: ORANGUTAN, BORNEO 1991, FRANS LANTING

Expo }

Baanbrekend camerawerk

Al sinds de opening in 2012 wilde EYE Filmmuseum in Amsterdam een expositie organiseren rond het werk van Robby Müller. Deze Nederlandse director of photography (Willemstad, Curaçao, 1940) werd internationaal gelauwerd om zijn baanbrekende camerawerk voor regisseurs als Wim Wenders (o.a. *Paris, Texas*), Lars von Trier (o.a. *Breaking the Waves*) en Jim Jarmusch (o.a. *Down by Law*). Müller droeg in grote mate bij aan het succes van een hele generatie onafhankelijke filmauteurs die vanaf de jaren zeventig opkwam in de wereld van de auteurscinema.

In *Master of Light – Robby Müller* toont EYE – onder meer dankzij diverse bijdragen die Müller uit zijn persoonlijk archief leverde – het visuele vernuft en de emotionele gelaagdheid van Müllers beelden. Wenders, Von Trier en Jarmusch worden geïnterviewd over hun samenwerking met de beroemde cameraman. Rond de tentoonstelling is een uitgebreid zaalprogramma opgezet met films, talks & events.

Master of Light – Robby Müller – EYE, Amsterdam, t/m 4 september. eyefilm.nl/muller

Expo }

In gesprek

De in Rotterdam geboren fotograaf Frans Lanting is wereldberoemd. Zijn natuurfoto's zijn regelmatig te zien in bekende bladen als *National Geographic* en *Life*.

Dialogues with Nature is de eerste tentoonstelling die Lantings gehele carrière omspannt. De expositie in het Nederlands Fotomuseum in Rotterdam toont in vijf subthema's beelden van zijn bekendste projecten. Elk thema wordt aan de hand van een filmisch interview met Lanting geïntroduceerd.

De tentoonstelling volgt Lantings vroege fotografie in Nederland in de jaren zeventig via zijn bekendere werk op Madagaskar tot zijn wereldberoemde wildlife foto's. Lantings stijl toont een unieke esthetiek en persoonlijke visie op wildlife fotografie die wordt ingegeven door een bijzonder perspectief op dieren. Met zijn foto's hoopt hij respect voor de aarde te stimuleren. Het werk van Lanting weerspiegelt zijn permanente dialoog met de natuur en wordt geïnspireerd door zowel kunst en literatuur als wetenschap, technologie en zijn eigen ervaringen op alle zeven continenten.

Frans Lanting - Dialogues with nature – Nederlands Fotomuseum Rotterdam, t/m 3 september. nederlandsfotomuseum.nl

Evenement }

Theatrale kermis

Park Sonsbeek in Arnhem, een van de oudste stadsparken van Nederland, is deze zomer voor de 18de keer standplaats van de TheaterAvenue. Het is voor de tweede keer dat de 'Theatrale kermis van het oosten' daarna doorreist naar het Valkhofpark in buurgemeente Nijmegen.

De Sonsbeek TheaterAvenue is een begrip in Arnhem en omgeving, jaarlijks komen er vele bezoekers, jong en oud, op af. De setting lijkt op een kermis; het publiek loopt rond en maakt een keuze uit de vele korte voorstellingen die op een dertigtal plekken in het park opgevoerd worden. In nostalgische theatertenten en openluchttheaters worden muziek-, cabaret- en theatervoorstellingen gebracht. Soms zijn de acts groots, dan weer klein en intiem. Bezoekers wandelen van de ene voorstelling naar de andere of zitten in het gras en genieten van de sfeer in het park. Er is volop eten en drinken verkrijgbaar.

Sonsbeek TheaterAvenue – Arnhem, 18 t/m 21 augustus. ValkhofTheaterAvenue – Nijmegen, 2 t/m 4 september. theateravenue.nl

Expo }

Muzikale wereldreis

Veel van de muziekstijlen die we nu kennen, hebben hun roots in Afrika. Muziekritmes en klanken reisden in de tijd van de slavernij naar met name Noord- en Zuid-Amerika. Hier ontstonden nieuwe muziekstijlen, waaronder blues en jazz. Met de opkomst van vinyl kwamen deze genres vervolgens weer in Afrika terecht en inspireerden daar tot stromingen als highlife en jùjú.

De expositie *Rhythm & Roots – van blues tot hiphop* in het Tropenmuseum toont met een muzikale tijdlijn de wederzijdse beïnvloeding van muziekstijlen. Bezoekers kunnen luisteren naar vele muziekfragmenten en iconische objecten aanschouwen, zoals gitaren van Chuck Berry en Jimi Hendrix, het leren motorjack van Elvis Presley en de cape van James Brown. Daarnaast worden muziekinstrumenten uit eigen collectie afgewisseld met persoonlijke verhalen van artiesten van nu. Muziekplatform 22tracks – kenners op het gebied van nieuwe muziek – werpt tot slot een blik op hedendaagse muziek en geeft voorzichtig een visie op de toekomst

Rhythm & Roots – van blues tot hiphop – Tropenmuseum Amsterdam, t/m 30 oktober. tropenmuseum.nl

Dvd }

Focus op journalistiek

Spotlight is een welkom eerbetoon aan een beroepsgroep die het moeilijk heeft. Een eerbetoon aan de journalistiek dus – in dit geval onderzoeksjournalisten van dagblad *The Boston Globe*. Dat bracht in 2001/2002 de waarheid boven tafel over de omvang van kindermisbruik door rooms-katholieke geestelijken. Maar vooral werd aan het licht gebracht hoe dit tot in de hoogste top van de kerkelijke hiërarchie niet alleen bekend was maar ook systematisch werd verdoezeld en gedoogd.

De grootste kracht van dit waargebeurde verhaal zit, anderhalf decennium na dato, niet in die onthullingen als zodanig. We kijken bij dit soort zaken intussen nergens meer van op. Maar als levensechte schets van het journalistieke proces is *Spotlight* echt van bijzondere kwaliteit. Zonder idealisering en romantisering. En met complete focus op de professionele kant van het verhaal. Waarbij de verleiding tot niet ter zake doende afdwaling naar de privélevens van de betrokken journalisten, consequent en bewonderenswaardig wordt weerstaan.

Spotlight – VS, 2015, regie: Tom McCarthy, hoofdrollen: Michael Keaton, Mark Ruffalo, Liev Schreiber, Rachel McAdams, Stanley Tucci

Doctor Jazz

“Jazz neemt je zo in beslag dat je even nergens anders aan kunt denken.” Misschien is dat ook wel de reden dat zo veel artsen in hun vrije tijd jazz spelen.

Peter Post (55, psychiater) groeide op met klassieke muziek en speelde als kind klarinet, maar toen hij op z'n vijftiende de muziek van Charlie Parker en Dizzy Gillespie ontdekte, viel hij voor de jazz. Hij schakelde over op saxofoon en begon in bandjes te spelen. “De klassieke muziek is min of meer uit mijn leven verdwenen, ik houd toch meer van zwarte muziek.” Zo'n twintig jaar speelde hij in bands, en toen opeens helemaal niet meer. “Jazz is hard werken, je moet je techniek op peil houden en veel studeren om steeds weer beter te worden, het is niet iets wat je er even bij doet. Op een gegeven moment kon ik het niet meer opbrengen en ben ik gestopt.”

Vijftien jaar lang raakte hij zijn instrument niet aan, tot hij werd gebeld door studievriend Feyo Sickinghe die een bigband wilde beginnen. Nu speelt Post alweer vijf jaar mee in Cool Dawn, een bigband in de traditie van de cool jazz. Cool Dawn heeft twee cd's uitgebracht en een derde is in de maak. “We treden zo'n vijftien keer per jaar op, ook in het buitenland. In oktober gaan we een week naar China. Daar staan we in grote zalen van duizend man.” Tijdgebrek blijft een probleem, vrijwel alle bandleden hebben een reguliere baan, maar daar hebben ze een oplossing voor gevonden: een dubbele bezetting. “We

Psychiater Peter Post

Gynaecoloog Pieter van den Hurk

FOTO: DE BEELDREDAKTIE/JAAP SCHAAR

FOTO: DE BEELDREDAKTIE/PETER STREUTSKI

zijn met 16 man, maar staan zelden allemaal tegelijk op het podium. We hebben meerdere saxofonisten en trompettisten, en ook basklarinet, tuba, piano en gitaar kunnen elkaar vervangen.”

Veel diepgang

Net als Peter Post groeide ook Pieter van den Hurk (50, gynaecoloog) op met klassieke muziek. Beide ouders speelden klassieke muziek, maar zijn vader, die huisarts was, speelde ook dixieland piano en draaide na zijn dienst graag jazzpianisten als Erroll Garner en Oscar Peterson. “Toch was de heersende opvatting bij ons thuis dat klassiek serieuze muziek was, en jazz ter ontspanning.” Als kind speelde Van den Hurk klassiek piano. “Mijn ouders waren wel streng, we moesten allemaal een instrument spelen en hard studeren. Samen speelden we klassieke stukken en die vond ik mooi, maar ik voelde me toch een beetje gevangen in zo'n stuk. Mijn vingers gingen altijd jeuken om er zelf een twist aan te geven. Mijn ouders zeiden: als je veertig bent, ga je de klas-

sieke muziek wel waarderen, maar ik ben nu vijftig en ik vind jazz nog steeds het allerleukst. Jazz heeft ook zo veel kanten, het is niet alleen speels, het kan ook veel diepgang hebben. En jazz is bevrijdend, het biedt de mogelijkheid om uit je comfortzone te kruipen.”

Van den Hurk weet naast zijn drukke baan en gezin altijd wel tijd te vinden om te spelen. Op dit moment speelt hij piano in de latinjazzband What About Berb. Monty Alexander is lang een groot voorbeeld geweest: “Zo keihard swingen, dat kunnen er maar weinig.” Nu luistert hij veel naar Herbie Hancock. “Bijzonder hoe die man zijn tijd steeds weer vooruit is.” Een droom is nu om, naast het spelen, meer tijd en rust te vinden om zelf stukken te schrijven. >

Een aantal artsen in dit artikel is aangesloten bij de Stichting Jazz Ambassadors Nederland ofwel JAM, een netwerk voor niet-professionele jazzmusici. jamnederland.com

Gepensioneerd uroloog Pieter Vos

FOTO: DEBEELDREDAKTIE/BRAM/PETRAEUS

> Ook Pieter Vos (62, gepensioneerd uroloog) heeft altijd tijd weten te vinden om naast baan en gezin muziek te maken. Hij ontdekte de jazz toen hij in 1980 een dixielandband zag optreden in een Amsterdams café. “Ik kende die muziek helemaal niet en was erg onder de indruk, met name van de tubaspeler. Ik heb meteen zelf een tuba gekocht en ben gaan spelen. Later kwam daar de contrabas bij, dat is nu mijn hoofdinstrument.” Sinds zijn pensionering is Vos fulltime met jazz bezig. Hij zit in maar liefst tien orkesten en speelt naast dixieland ook andere genres als gypsy jazz en mainstream. “Ik heb er eigenlijk een nieuwe baan aan, maar het voelt nooit als werk en gelukkig hoef ik er niet van te leven.” Vos speelt onder meer in de Jazz Flowmasters, een orkest van louter urologen. Dit orkest, inmiddels een bigband van tien man, is ontstaan tijdens een congres in New Orleans eind jaren negentig. “Het is ongelooflijk hoeveel talent er rondloopt tussen die pakweg 600 urologen die ons land telt.”

Bijna platencontract

Jazz en geneeskunde liggen niet zo ver uit elkaar, vindt Berber Pieksma (60, huisarts). Ze ontdekte de jazz als tiener. “Ik heb een heel gelukkige jeugd gehad met geweldige ouders, maar toen ik dertien was zijn ze verongelukt. Ik was de jongste uit een gezin van vier en ben toen met mijn zusje van zeventien boven de winkel van mijn ouders blijven wonen. Aan begeleiding en psychische hulp werd helemaal niet gedacht, we moesten het zelf maar uitzoeken. Jazz heeft me toen enorm geholpen. Ik ontmoette een oudere student in opleiding tot chirurg die een soort Daddy Long Legs voor me werd en altijd jazz aan had staan: Dizzy Gillespie, Ben Webster, enzovoort.”

Al jong merkte Pieksma dat ze kon zingen en ze overwoog even een zangcarrière. Er was zelfs sprake van een platencontract, maar ze koos voor een bestaan als huisarts. Jarenlang zong ze niet, tot ze op de ‘compagnoncursus’, een bijscholingsproject voor artsen en specialisten, Pieter van den Hurk ontmoette. Nu is ze de zangeres en naamgever van zijn band What About Berb, waar ook Pieter van de Nes, haar huisarts-opleider en ‘maat’ in vele opzichten (ze associeerden na de opleiding) in speelt.

Idolen ontmoeten

Peter Hubach (75, gepensioneerd orthopedisch chirurg, die nog steeds twee keer per jaar naar Afrika gaat om daar kinderen te opereren) heeft net als Pieksma ervaren dat jazz troostend kan zijn. Al in het begin van de middelbare school

Huisarts Berber Pieksma

FOTO: DEBEELDREDAKTIE/MARCEL J. DE JONG

Gepensioneerd orthopedisch chirurg Peter Hubach

FOTO: DE BEELDREDAKTIE/MARCO BAKKER

raakte hij geïnteresseerd in jazz. “Ik was vooral erg onder de indruk van Charlie Parker; als je die nu beluistert, klinkt hij nog steeds modern.” Toen Hubach negentien was, overleed zijn jongere zusje aan kanker. Drie maanden later bezweek zijn vader aan een hartaanval. “In die tijd heeft muziek heel veel voor mij betekend, klassiek maar vooral jazz met zijn prachtige ballads. Het gaf mij veel troost en rust. Klassieke muziek (ik heb vele jaren viool gespeeld) is voor mij toch minder vreugdevol; alle noten staan al vast op papier en het is juist het improviseren dat ik zo waardeer in de jazz.”

Hubach ontwikkelde zich tot een fervent jazzliefhebber met een grote platencollectie, en ging veel naar concerten waarbij hij soms het geluk had zijn idolen te ontmoeten. “In de wat informelere gelegenheden gingen de jazzmusici in de pauzes vaak even een biertje drinken aan de bar en ik zorgde dan dat ik in de buurt was. Zo heb ik heel leuke gesprekken gehad met bijvoorbeeld Dexter Gordon en Ben Webster. Dexter Gordon herkende me jaren later nog, toen hij me bij het North Sea Jazz Festival zag.”

Pas begin jaren tachtig ging Hubach zelf jazz spelen op een geleende tenorsax. “Ik ontmoette wat jongelui die me vroegen of ik eens met hen mee wilde spelen en zo kwam van het een het ander. Nu speel ik in een band, Jozz Jazz, we spelen standards en bossa nova’s. Na een glas whisky zing ik soms blues. Jazz is een geweldige uitlaatklep. Het neemt je zo in beslag dat je even nergens anders aan kunt denken.” <

Jazzfestivals deze zomer

North Sea Jazz Festival
Rotterdam, 8, 9 en 10 juli

Jazz in de gracht
Den Haag, 18 augustus

Jazzfestival Delft
26, 27 en 28 augustus

Loosdrecht Jazzfestival
17 september

Expo }

Nieuw museum in Luik

In het Belgische Luik is in mei in het gelijknamige park het nieuwe museum La Boverie geopend. Hoewel de stad Luik zelf al een waardevolle kunstcollectie bezit met werk van onder anderen Gauguin, Chagall, Picasso en Magritte, werkt La Boverie voor tentoonstellingen ook nauw samen met het Louvre in Parijs.

Het thema van de openingstentoonstelling *En plein air* werd gekozen om de sterke band tussen het museum en het omliggende park te illustreren. De expositie schetst, aan de hand van een chronologisch parcours van meer dan 100 werken, de ontwikkeling van de schilderkunst 'in open lucht', vanaf de 18de eeuw tot nu. De opkomst van schilderen 'sur le motif' (ter plaatse, in de natuur) viel samen met andere nieuwe geneugten van de moderne wereld, zoals vrijetijdsbesteding en vakantie.

Op de tentoonstelling getuigen werken van Monet, Cézanne, Matisse, Picasso en Léger van de grote invloed die de stroming heeft gehad. *En Plein Air* is opgebouwd rond verzamelingen die afkomstig zijn uit meer dan 40 Europese en Amerikaanse instellingen.

En Plein Air – La Boverie, Luik, t/m 15 augustus. laboverie.com

Expo }

Fotofeest in Brussel

Bozar/Paleis voor Schone Kunsten in Brussel organiseert deze zomer weer het tweejaarlijkse festival Summer of Photography. Curatoren, fotografen en mediakunstenaars tonen in het museum en elders in de Belgische hoofdstad hun visie op Urban Vibes, het thema voor dit jaar. Urban Vibes wil laten zien hoe we vandaag de dag in de globale en virtuele wereld samenleven en welke rol de openbare ruimte daarin speelt.

Door Brussel loopt een parcours dat het thema vanuit diverse invalshoeken benadert. De centrale exposities van het festival vinden plaats in het Paleis voor Schone Kunsten. Er zijn twee hoofdtentoonstellingen. *Open spaces | secret places. Works from the Sammlung Verbund, Vienna* verzamelt werk van 27 hedendaagse kunstenaars zoals Aliÿs, Antin, Matta-Clark, Becher en Wall. Zij zoomen in op de relatie tussen mens en ruimte. De tentoonstelling *Dey your Lane! Lagos Variations* werpt met foto's en video's van 23 hedendaagse kunstenaars een nieuwe blik op het dagelijkse leven in de explosief gegroeide Nigeriaanse megastad Lagos.

Summer of Photography – Bozar, Brussel, t/m 3 september. bozar.be

Evenement }

Maritiem feest in Bretagne

Mocht u medio juli in het Franse Bretagne zijn, bezoek dan het grote maritieme festival dat hier tweejaarlijks plaatsvindt. In het westen van Bretagne verzamelen zich op zee meer dan 1000 schepen en op de kades van Brest is het dan vanaf 13 juli een week lang feest. Met een grote spectaculaire parade vertrekken de boten op 19 juli vanuit Brest richting Douarnenez, waar de festiviteiten tot en met 24 juli verder doorgaan tijdens het Temps Fête.

Uit de hele wereld komen zeilschepen, historische boten, exotische vloten en plezierjachten samen in de Bretonse wateren. Op de kades van Brest en Douarnenez zorgen ruim 3000 muzikanten dag en nacht voor een feestelijke sfeer. Ook schotelen Bretonse vissers en boeren de bezoekers hun specialiteiten voor. Daarnaast zijn er exposities, activiteiten voor kinderen, maritieme parades en vuurwerk.

Nederland neemt al vanaf het begin deel aan dit traditionele festival en is dit jaar eregast. Op 18 juli staat het feest in het teken van ons land.

Maritiem festival Bretagne – Brest, 13 t/m 19 juli. Douarnenez, 19 t/m 24 jul. bretagne-vakantie.bzh

Expo }

Een Deen in Parijs

De belangrijke negentiende-eeuwse Deense schilder Christoffer Wilhelm Eckersberg (1783-1853) staat bekend als de meester van de Deense Gouden Eeuw. Toch moet u naar Frankrijk als u op korte termijn een grootschalige overzichtstentoonstelling van het werk van de Scandinaviër wilt zien. Om precies te zijn naar Hôtel Lévis-Mirepoix in Parijs.

Eckersberg is grondlegger van de Deense schilderschool. Hij studeerde in Frankrijk bij de schilder Jacques-Louis David (1748-1825). De historische scènes van de jonge Deen kregen onder invloed van David direct een ander karakter. Ondanks zijn plan om historieschilder te worden – het hoogst gewaardeerde genre in zijn tijd – legde hij zich dankzij David ook op andere genres toe. In 1813 vestigde Eckersberg zich in Rome waar hij zich concentreerde op het schilderen 'en plein air'. Hij probeerde de grillige bewegingen van schaduw en licht onmiddellijk op doek of papier te vangen.

De tentoonstelling in het statige voormalige hotel Lévis-Mirepoix omvat circa 125 werken.

C. W. Eckersberg (1783-1853). Een Deens kunstenaar in Parijs, Rome en Kopenhagen – Parijs, t/m 14 augustus. foundationcustodia.fr

Muziek }

Muziekfeest in Bremen

In het Duitse Bremen vindt elke zomer het Musikfest plaats. Op 20 augustus vindt de opening plaats met *Eine große Nachtmusik*. Het concert wordt uitgevoerd op het sfeervol verlichte marktplein in het centrum van de historische Hanzestad. Tijdens de dagen en avonden daarna zijn er verschillende concerten op in totaal 37 plaatsen in Bremen en directe omgeving.

Op het programma staan diverse muziekstijlen als klassiek, opera, koor- en kamermuziek en jazz. Bekende en minder bekende professionele musici uit alle windstreken zullen acte de presence geven. Onder de klassieke muzikanten zijn Fabio Biondi en Europa Galanta, Gli Angeli Genève, Quatuor Ebène en Gothic Voices. Jazz wordt onder andere gespeeld door het Roy Hargrove Quintet en Snarky Puppy. Ook ons eigen Metropole Orkest zal in Bremen te zien zijn, net als Carel Kraayenhof & Ensemble. De twee opera's die op het programma staan zijn Monteverdi's *L'Orfeo* en *Tancredi* van Rossini.

Musikfest Bremen – Bremen, 20 augustus t/m 9 september. musikfest-bremen.de

Saints or Sinners

Moet u vroeg op of nog de nachtdienst in? Wijnjournalist Han Sjakes ging speciaal voor dit zomernummer op zoek naar alcoholvrije recepten voor zomerse cocktails.

Ze heten mocktails, saints, virgin drinks of virgin cocktails: cocktails zonder alcohol. Een jaar of tien geleden doken ze op in de horeca, als alternatief voor het eeuwige 'spaatje rood'. Nu zijn ze weer helemaal trendy, elke cocktailbar heeft ze tegenwoordig op de kaart staan. Zoals Mr. Porter in Amsterdam, waar Anya Lily Montague bartender is. Anya noemt ze het liefst saints. Want de benaming virgin cocktail wekt de suggestie dat alcoholvrije mixjes niet volwaardig zijn, vindt ze, net zoals de naam mocktail suggereert dat het geen serieus product is. "Er is niets mis met alcoholvrije mixdrankjes. Ze zijn heerlijk."

Tegelijkertijd vraagt het ontbreken van alcohol wél om iets extra's in de receptuur, waarschuwt Anya. Spirits – of het nu gin, whisky, rum of tequila

is – hebben immers een krachtige smaak. Saints moeten hun pit en power dus ergens anders vandaan halen om te kunnen concurreren met een sinner. "Een longdrink is de meest geschikte vorm voor een alcoholvrije cocktail, eenvoudig omdat er meer ingrediënten in kunnen." Ze noemt een klassieker als Martini Dry, die bestaat uit gin plus een drupje vermut en wat garnering. "Probeer daar maar eens een smaakvolle alcoholvrije variant van te maken."

Hoe zorgen we ervoor dat alcohol in de longdrink niet wordt gemist? Het antwoord is: door met kruiden, geconcentreerd fruit en andere smaakrijke bestanddelen te werken. Een heel handig ingrediënt is geïnfuseerde siroop. Siroop is uiterst eenvoudig zelf te maken (zie het kader) en infuseren is al net zo sim-

BENELUX' BESTE BARTENDER

Anya Lily Montague (23) is Engelse, maar woont sinds een jaar in Amsterdam. Ze werkte samen met haar partner in onder meer Londen, Thailand, Hawaii, Hong Kong en Singapore, als bartender en barconsultant. Anya eindigde dit jaar als finalist in de Bacardi Legacy Cocktail Competition in San Francisco, nadat ze tot beste bartender van de Benelux was uitgeroepen.

ANYA'S TOP-4

1 Ginger Fizz

25 ml gembersiroop
150 ml sodawater/bruisend
bronwater
sap van een halve limoen
ijsklontjes

Doe alles in een glas, roer en garneer met een takje munt. Anya's gembersiroop maakt u als volgt: meng 1 deel vers gembersap uit de sapcentrifuge met 1 deel heet water en 2 delen suiker. Roer goed, laat afkoelen. Deze mix kan met een scheut spirit voor diverse klassieke cocktails doorgaan. Vervang 50 ml water door 50 ml sterke-drink en u krijgt Moscow Mule (wodka); Dark & Stormy (donkere rum); Mexican Mule (tequila) en Dutch Mule (jonge jenever).

2 Piña Colada

1 eetlepel kokosroom
2 theelepels suiker
4 plakken verse ananas
50 ml kokoswater
snufje zeezout
sap van een halve limoen
bolletje crushed ice

Meng alles in een blender. Garneer met een ananasblaadje. Met een scheutje witte rum erbij wordt deze saint de originele sinner.

ZELF SIROOP MAKEN

Meng gelijke hoeveelheden water en suiker. Verwarm al roerend tot de suiker is opgelost. Voeg de smaakmaker toe, roer, dek af en en laat afkoelen. Zeef dan de smaakmakers eruit. De siroop blijft in een afgesloten pot enkele weken goed in de koelkast. Lekkere smaakmakers zijn gemberwortel, kaneelstokjes, vanillestokjes, hele kruidgras, chilipeper (gedroogd of vers), (liefst biologische) citruschil (limoen, citroen, sinaasappel, mandarijn) en tuinkruiden (lavendel, basilicum, rozemarijn, munt).

pel: gewoon iets lekkers in de siroop mee laten trekken. Zo'n smakelijke siroop geeft direct een originele twist aan een mix die verder kan bestaan uit sodawater, fruit, kruiden, groente en alle mogelijke sappen.

Het gebruik van groente is volgens Anya momenteel dé trend in de cocktailwereld. Zelf werkt ze graag met bietensap. "Alleen de kleur is al geweldig in cocktails", zegt ze. "Rucola kan een mooi accent geven als garnering. En het sap van verse jonge doperwtten is verrukkelijk." Creatieve bartenders zoeken graag de grens van het (on)mogelijke op. Zo wordt er in menig bar geëxperimenteerd met groente waar je je niet direct een lekker mixdrankje bij voorstelt, zoals boerenkool, asperges of artisjokken. Anya vertelt dat ze laatst een cocktail tegenkwam waarin sap van rode uien was verwerkt. "En met bacon geïnfuseerde whisky. Ongebruikelijke ingrediënten zijn een trend. Sommige bartenders werken zelfs met blauwe kaas."

3 Summer Berry Shrub

½ kopje balsamico of rode-wijnazijn
2 kopjes verse aardbeien
en/of frambozen
2 kopjes witte suiker

Kook alles in een pan zachtjes gedurende 20 minuten. Zeef het en laat afkoelen in een fles of kan. Met 1 deel van deze shrub en 6 delen bruisend water plus ijsklontjes heeft u een heerlijk zomerdrankje. Garneer met wat vruchten, komkommer en blaadjes munt. Perfect voor tuinfeestjes en barbecues. Voeg wodka toe voor een sinner.

4 Cucumber No-jito

2 theelepels witte suiker
6 blaadjes munt
20 ml vers komkommersap
uit de sapcentrifuge
150 ml sodawater/bruisend
bruiswater
sap van een halve limoen
crushed ice

Los de suiker op in het limoen- en komkommersap. Voeg dan de munt, het ijs en het sodawater toe. Met witte rum erbij heeft u een van de vele varianten van de populaire Mojito. U kunt de komkommer vervangen door aardbei, ananas, framboos, bes, enzovoort.

Annemieke Jansen (50, cardioloog Groene Hart Ziekenhuis Gouda, op de foto links) schreef samen met haar zus Janine (54, grafisch ontwerper) een kookboek, *Hartstikke lekker*, waarin ze laten zien dat gezond eten allesbehalve moeilijk of tijdrovend hoeft te zijn.

“Het idee voor een kookboek kreeg ik toen ik me realiseerde dat niet alleen mijn patiënten behoefte hadden aan goede recepten, maar dat ik zelf ook wel handvatten kon gebruiken om in niet al te veel tijd een gezonde en vooral heerlijke maaltijd op tafel te zetten. Met mijn zus deel ik een passie voor lekker eten en omdat zij goed kookt, vormden we een perfect duo: ik gaf haar de medische onderbouwing, zij ontwikkelde op basis daarvan receptuur. Zo kwamen we, na veel experimenteren en proeven, tot een verzameling evidence-based, veelal mediterrane gerechten, zoals deze zomerse, frisse couscous met vis en citroen.”

*‘Veel experimenteren
en proeven’*

Couscous met roodbaarsfilet, amandelen en citroen

Voor 4 personen

½ visbouillontablet
2½ dl water
2 langwerpige sjalotten, fijngesneden
4 roodbaarsfilets
4 teentjes knoflook, fijngesneden
50 gram amandelen
250 gram couscous
evt. ½ ingemaakte citroen, zeer fijngesneden
rasp van 1 (biologische) citroen
bloem
olie

Breng het water aan de kook, los het bouillontablet erin op. Doe de couscous in een schaal en giet de kokende bouillon erop (dus niet op het vuur). Roer alles even door en laat rusten. Verhit een scheutje olie in een koekenpan op halfhoog vuur en bak sjalot en knoflook tot ze beginnen te kleuren. Roer ze met een vork door de couscous. Bak ook de amandelen kort in de olie en strooi ze over de couscous. Het is lekker om een Marokkaanse ingemaakte citroen door de couscous te mengen; gebruik in dat geval een kwart bouillontablet, want de citroenen zijn ingemaakt in zout. Verhit weer een scheut olie in de koekenpan. Haal de roodbaarsfilets door de bloem en bak ze goudbruin in de olie. Ze zijn al na een paar minuten gaar. Leg de stukken vis op de couscous en rasp de citroenschil eroverheen.

Fontaine Uitgevers biedt lezers van *Arts en Auto* korting op *Hartstikke lekker*; t/m eind augustus kunt u het bestellen voor € 19,95 (normaal € 24,95). U kunt het boek bestellen op tijdschriftdirect.nl/hartstikkelekker. Voor meer info en een impressie van het binnenwerk arsenauto.nl/hartstikkelekker

Han Sjakes is freelance journalist en vinoloog. Hij kiest elke maand twee wijnen bij het recept.

Wonderlijk hoe een klein stukje ingelegd citroen – een achtste deel per persoon, wat stelt het nou helemaal voor? – zo'n dominante rol kan spelen. Voor de wijnkeuze dan, want in het gerecht vervult het een adequate, verfrissende functie. Gelukkig had ik flink wat witte wijn in huis die nog geproefd moest worden. De ene na de andere fles sloeg mis, totdat de stoere Spaanse druiven godello en albariño de vis moeiteloos binnenhaalden.

Om dit heerlijke, maar ook venijnig zoutzoetzure stukje ingemaakt citroen van repliek te dienen heeft de wijn zelf ook een pittige zuurgraad nodig. Het zuur op zijn beurt vraagt dan voor de balans van de wijn weer om tegenwicht van óf een stevige smaak óf wat zoet of restsuiker zoals dat heet in de wijnmakerij. Of van elk een beetje, zoals bij de uitverkoren wijnen het geval is.

Beide komen uit het vochtige en koele Galicië. Niet alleen de zuurgraad is daardoor op peil, de inheemse druiven weren zich hier tegen het klimaat met een dikke huid, met de nodige power in de wijn als gevolg.

Wijntip

Música en El Camino, Godello 2015

Floraal kruidig van geur en een volle, lekker vet-tige smaak met tropische fruitigheid van onder meer rijpe abrikoos en verfrissende limoen (€ 6,99, Albert Heijn).

Arousana, Albariño 2015

Stevig frisse wijn met pittige kruidigheid, grapefruitachtig bitterzoet fruit en een prettig zilte, visvriendelijke nasmaak (€ 7,99, Albert Heijn).

QualityTime

VvAA

VvAA QualityTime biedt u de gelegenheid toonaangevende congressen te bezoeken, regelt op maat gesneden nascholing in binnen- en buitenland en zorgt ervoor dat u niet alleen uw netwerk vergroot, maar ook een goede balans vindt tussen werk en ontspanning. Voor meer informatie over alle congressen studiereizen, mail qualitytime@vvaa.nl, bel 030 247 48 16 of zie vvaa.nl/qualitytime

In de herfst naar Curaçao

Op de avonden 24 en 25 oktober organiseert de bekende Nederlandse oncoloog Bob Pinedo op Curaçao het congres Preventive Medicine. Tijdens het congres, waar het door Pinedo geïnitieerde Curaçaose screening-model centraal staat, zal veel aandacht zijn voor preventie van gynaecologische kanker en andere veelvoorkomende aandoeningen in het armere Caribisch gebied (zie pagina 24). Huisartsen, virologen, gynaecologen en oncologen die de herfstvakantie willen combineren met dit congres, kunnen kiezen voor een verblijf van een week (22-29 oktober; inclusief KLM-vlucht) in congreshotel Santa Barbara Resort vanaf € 1345, p.p. of in het op loopafstand gelegen Avila Beach hotel, vanaf € 1445,- p.p. Vvaa-leden die via QualityTime boeken, krijgen een Hamamdoek of luxe paspoortmap bij hun boeking cadeau.

Reis naar de Toekomst

Een dik half jaar geleden reisde een select gezelschap af naar Exponential Medicine in San Diego om een kijkje te nemen in de toekomst van de zorg. De deelnemers hebben in de tussentijd niet stil gezeten en sloten samenwerkingsverbanden en bleven elkaar actief updaten over innovaties. De deelnemende startups van Pacmed (beslissingsondersteunend software-programma voor huisartsen) behaalden de top-5 van de Philips Innovation Award en een van de sprekers tijdens de reis, Pieter Doevendans van AVA, won zelfs met zijn app voor groepsconversaties tussen doven en horenden. Van 7 t/m 14 oktober vertrekt een tweede groep naar dit toonaangevende congres met aansluitend een tour langs innovatieve organisaties in Silicon Valley. Er is nog een beperkt aantal kaarten beschikbaar. Prijs o.b.v. eenpersoonskamer € 7395,- p.p. inclusief congres, vluchten, netwerksessies en bijeenkomst vooraf in Nederland en € 8995,- met verlenging in Silicon Valley.

Congresreizen 2016-2017 (september t/m april)

Doelgroep/onderwerp	Congres	Locatie	Reis/congresdata
Huisartsen	nascholingsreis Education4Care	Italië	12-16 september
Spoedeisende geneeskunde	ERC-congres	Reykjavik	24-25 september
Innovators, bestuurders, professionals	Exponential Medicine	San Diego	7-14 oktober
Oncologen	Conference on Preventive Medicine	Curaçao	24-25 oktober
Huisartsen en opleiders	WONCA World Conference	Rio de Janeiro	2-6 november
Tandartsen, mondhygiënist, assistenten	nascholingsreis Intercongress	Myanmar	2-13 november
Tandartsen, mondhygiënist, assistenten	nascholingsreis Dental Education	Zuid-Afrika	19-25 november
Huisartsen	nascholingsreis Education4Care	Cuba	24 nov-2 dec VOL
Radiologen	RSNA	Chicago	26 nov-2 dec
Kwaliteitsmanagers, bestuurders, specialisten	IHI	Orlando	3-8 dec
Alle zorgprofessionals en bestuurders	Lean in Healthcare	Japan	maart 2017
Tandartsen, mondhygiënist, assistenten	nascholingsreis Intercongress	Suriname	6-15 april
Tandartsen, mondhygiënist, assistenten	nascholingsreis Intercongress	Curaçao	21-29 april

Personal finance

Vrijstellingen

Ik heb de afgelopen jaren gebruikgemaakt van vrijstellingen om mijn kinderen geld te schenken. Is het verstandig om door te gaan met schenkingen, ondanks dat ik alle vrijstellingen al heb gebruikt?

Bij grotere vermogens kan het voordelig zijn om belaste schenkingen te doen. Omdat schenkingen tegen dezelfde tarieven worden belast als bij erven, kan geld schenken besparingen opleveren als het belaste deel van de toekomstige erfenis (na aftrek van de te schenken bedragen) groter is dan € 121.000,- per erfgenaam. Boven de € 121.000 moet over de erfenis 20 procent erfbelasting worden betaald en bij lagere bedragen 10 procent. Let wel op dat u alleen geld schenkt waarvan u verwacht het in de toekomst niet nodig te hebben.

Advocaatkosten

Ik ben recent gescheiden en betaal partneralimentatie. Mijn ex-vrouw heeft de advocaatkosten kunnen aftrekken. Kan ik die ook in aftrek brengen als onderhoudsverplichting?

De advocaatkosten die u als alimentatieplichtige heeft gemaakt, zijn voor u helaas niet aftrekbaar als onderhoudsverplichting. Voor uw ex-vrouw ligt dit anders. Zij kan als alimentatiegerechtigde de kosten in aftrek brengen omdat die zijn gemaakt om inkomen (alimentatie) te verkrijgen.

Kapitaalverzekering

Ik heb een kapitaalverzekering eigen woning. Moet mijn partner om gebruik te kunnen maken van de dubbele vrijstelling ook begunstigde zijn op de polis?

Voor een kapitaalverzekering eigen woning (KEW) geldt een geïndexeerde vrijstelling van € 162.000,- (2016)

per persoon. Deze vrijstelling is van toepassing bij een looptijd van 20 jaar. Tot 2016 kon alleen een beroep worden gedaan op de dubbele vrijstelling wanneer beide partners als begunstigde in de polis waren opgenomen. Begin dit jaar is echter een nieuw artikel in de Wet inkomstenbelasting opgenomen. Fiscale partners kunnen onder voorwaarden bij de aangifte een verzoek doen waardoor iedere partner geacht wordt de helft van de kapitaaluitkering te genieten. Vervolgens kan iedere partner voor zijn deel zijn uitkeringsvrijstelling benutten. Deze bepaling geldt ook voor de spaarrekening eigen woning, beleggingsrecht eigen woning en de box 3 kapitaalverzekeringen die onder het overgangsrecht vallen.

AOW

Ik heb een aantal jaren in het buitenland gewoond en gewerkt. Heeft dit gevolgen voor de AOW?

Iedereen die in Nederland woont of werkt, is automatisch verzekerd voor de AOW. Daarbij maakt het niet uit wat de nationaliteit is. Elk jaar dat u verzekerd bent, bouwt u 2 procent AOW-pensioen op. U krijgt een volledig AOW-pensioen als u in de 50 jaar voorafgaand aan uw AOW-leeftijd altijd verzekerd bent geweest. Voor elk jaar dat u niet verzekerd bent, wordt uw AOW dus met 2 procent gekort. Via de Sociale Verzekeringsbank kunt u zien wat uw AOW-opbouw is tot nu toe en wat u kunt verwachten.

Fiscaal

Schenkingsvrijstelling

Dit jaar heb ik mijn 37-jarige dochter geld geleend voor de aankoop van een eigen woning. Met gebruikmaking van de verhoogde schenkingsvrijstelling van € 53.016,- heb ik voor dit bedrag een kwijschelding gedaan op het door mij aan haar geleende bedrag. Als ik voor volgend jaar een nieuwe kwijschelding

overweeg, kan ik dan gebruik maken van de verhoogde schenkingsvrijstelling van € 100.000,-?

De verhoogde vrijstelling van € 100.000,- voor een schenking in verband met de eigen woning geldt met ingang van 1 januari 2017. Als in 2016 een schenking is gedaan met gebruikmaking van de verhoogde vrijstelling in verband met de eigen woning, dan kunt u in 2017 of 2018 voor een aanvullend bedrag van € 46.984,- een beroep doen op de vrijstelling. Voorwaarde hierbij is dat uw dochter op het moment dat de schenking door haar wordt ontvangen niet ouder is dan 40 jaar.

Renteloze vordering

Ik heb mijn zoon geld geleend. Dit heb ik gedaan door middel van een renteloze direct opeisbare lening. Onlangs hoorde ik dat hier fiscale gevolgen aan verbonden zijn voor de heffing van de schenkbelasting. Wat zijn deze fiscale gevolgen?

Een renteloze direct opeisbare lening heeft inderdaad gevolgen voor de heffing van de schenkbelasting. Sinds 2010 wordt elk jaar 6 procent van het geleende bedrag als schenking bij uw zoon belast. Bij een lening van € 100.000,- bedraagt het bedrag van de jaarlijkse schenking aan uw zoon in verband met deze lening € 6000,-.

Juridisch

Overeenkomst ontbinden

Mijne nieuwe droger droogt niet goed. Kan ik de overeenkomst ontbinden?

Als u een product koopt dat niet naar behoren functioneert, dan heeft de verkoper het recht om het te repareren of te vervangen door een nieuw product. De kosten van de reparatie of de vervanging zijn in principe voor re-

Colofon

Personal finance onder redactie van Gertjan Portman, specialist financiële, nalatenschaps- en echtscheidingsplanning bij VvAA. Vraag of opmerking, mail personalfinance@artsenauto.nl o.v.v. uw lidmaatschapsnummer.

Fiscaal onder redactie van Ben van der Sluis, belastingadviseur bij VvAA. Vraag of opmerking, mail fiscaal@artsenauto.nl o.v.v. uw lidmaatschapsnummer.

Juridisch onder redactie van Kim de Bruine, jurist bij VvAA Rechtsbijstand. Vraag of opmerking, mail juridisch@artsenauto.nl o.v.v. uw lidmaatschapsnummer.

Personeelszaken onder redactie van Jeroen Woertman, manager Werkgeverszaken bij VvAA. Vraag of opmerking, mail personeelszaken@artsenauto.nl o.v.v. uw lidmaatschapsnummer.

Aan de op deze pagina's verstrekte informatie kunnen geen rechten worden ontleend.

kening van de verkoper. Als het product na vervanging of reparatie nog steeds niet naar behoren functioneert, kan het zijn dat de verkoper nogmaals deze gelegenheid moet krijgen. Pas als de verkoper meerdere malen de gelegenheid heeft gehad om de overeenkomst alsnog goed na te komen, kan de overeenkomst worden ontbonden. Het is dan wel noodzakelijk dat de verkoper schriftelijk een termijn heeft gekregen waarbinnen hij alsnog tot reparatie of vervanging kan overgaan en dat deze termijn is verstreken zonder dat de verkoper hierin is geslaagd. Het defect (de tekortkoming) moet dusdanig zijn dat het de ontbinding rechtvaardigt. Een scheurtje in de behuizing van de droger, waardoor de machine er minder fraai uitziet maar wel behoorlijk functioneert, is bijvoorbeeld geen reden om de overeenkomst te ontbinden. In dat geval zult u genoeg moeten nemen met een korting op het factuurbedrag.

Patiëntendossier

Van een patiënt heb ik het verzoek gekregen zijn patiëntendossier te vernietigen. Mag ik dit verzoek honoreren?

Ja, een patiënt heeft (op enkele uitzonderingen na) het recht om de op hem betrekking hebbende patiëntgegevens te laten vernietigen. Een verzoek om vernietiging van medische gegevens mag u afwijzen als bijvoorbeeld een ander dan de patiënt een aanmerkelijk belang heeft bij het bewaren van de gegevens. Een verzoek tot vernietiging moet u in beginsel honoreren. Verzoekt de patiënt om vernietiging van het gehele dossier, dan kunt u aanbieden om (in plaats van vernietiging) het originele dossier aan de patiënt af te staan. Op die manier kan de patiënt op een later tijdstip de gegevens alsnog aan een arts ter beschikking stellen. U bent niet verplicht dit te doen. Het verdient aanbeveling om een patiënt die om vernietiging van zijn hele dossier vraagt, te wijzen op de eventuele gevaren daarvan en hem aan te raden niet tot vernietiging over te gaan. Volhardt de patiënt in zijn wens het dossier te vernietigen, dan dient u daartoe over te gaan. Aangeraden wordt het verzoek tot vernietiging schriftelijk te laten indienen en dit schriftelijke verzoek te bewaren.

Arbeidsongeschikt

Sinds kort heb ik rugklachten. Ik kan een deel van mijn werk niet meer doen en heb me bij mijn arbeidsongeschiktheidsverzekeraar moeten melden. Kunt u aangeven hoe de verzekeraar zal beoordelen voor welk percentage ik arbeidsongeschikt ben?

De verzekeraar zal u vragen een medische machtiging te ondertekenen en zal op basis daarvan informatie inwinnen bij uw behandelende medici. Mocht het nodig zijn, dan kan uw verzekeraar ook een onderzoek laten uitvoeren door een specialist die u niet behandelt. Daarna zal een verzekeringsarts een beperkingenprofiel invullen: dat is een algemeen overzicht van handelingen c.q. werkzaamheden die u door medische beperkingen niet of in mindere mate kunt doen. Vervolgens zal een arbeidsdeskundige op basis van dat profiel een rapportage maken met daarin een vergelijking van de werkzaamheden die u in gezonde toestand in uw beroep of praktijk deed en de werkzaamheden die u nu nog kunt doen met inachtneming van de beperkingen. Op die manier wordt het percentage arbeidsongeschiktheid berekend.

Personeelszaken

Ongezonde leefstijl

Mijn medewerker heeft een ongezonde leefstijl. Mag ik daar wat van zeggen?

De laatste jaren wijzen onderzoeken steeds meer uit dat een ongezonde leefstijl tot verminderde weerstand leidt en daarmee tot hogere verzuimcijfers. Verzuim is voor iedere werkgever een grote kostenpost en dus iets waar u op moet sturen. De grootste winst behaalt u in de preventieve sfeer. In dat licht bezien kunt u uw medewerker gerust aanspreken. Bovendien doet u dat niet alleen in uw eigen voordeel, maar ook in dat van de medewerker. De vraag is alleen hoe.

Uitgelicht

Fiscaal

Deposito

Ik heb een deposito dat ik tot mijn praktijkvermogen heb gerekend. Onlangs kreeg ik bericht van de Belastingdienst dat ik dit deposito tot mijn privévermogen moet rekenen. Daardoor kon ik geen dotatie aan de oudedagsvoorziening doen. Heeft de inspecteur gelijk?

Voor het aanhouden van het deposito als ondernemingsvermogen moet worden getoetst of het deposito nodig is ter financiering van investeringen of andere bedrijfsmiddelen. Is dit niet het geval, dan worden deze geldmiddelen als duurzaam overtollig aangemerkt. Duurzaam overtollige liquiditeiten vormen verplicht privévermogen. Als het deposito inderdaad als duurzaam overtollig moet worden aangemerkt, dan daalt uw ondernemingsvermogen, wat gevolgen kan hebben voor uw dotaties aan de oudedagsreserve.

Als de medewerker frequent verzuimt of een leefstijl heeft die zijn functioneren beïnvloedt (of dreigt te beïnvloeden), dan heeft u een goede opening om het gesprek aan te gaan. U kunt de medewerker namelijk confronteren met de feiten. Vraag hoe hij of zij denkt dat het komt. Probeer samen te zoeken naar een oplossing. De beste acceptatie krijgt u als de persoon in kwestie zelf aangeeft dat het aan zijn of haar levensstijl ligt. Is dat niet het geval, blijf dan vooral weg bij het definiëren van (on)gezondheid. Stimuleren van verbetering in het gedrag blijkt effectiever dan het aanspreken op ongezond gedrag. Creëer daarom een situatie waarin medewerkers makkelijk gezond gedrag vertonen.

Ons advies is om bovenal integraal de gezondheid te managen. Het aanbieden van slechts een fietsregeling heeft naar alle waarschijnlijkheid niet het gewenste effect. De toch al sportieve medewerker maakt daar dankbaar gebruik van, de minder sportieve laat de regeling links liggen. En leefstijl beperkt zich niet tot de werkomgeving alleen. Kijk ook naar mentaliteit, goede voeding, werkdruk, werksfeer én beweging. U kunt bijvoorbeeld zorgen dat er fruit aanwezig is of deelstappentellers uit en maak er een leuke wedstrijd van. Ook kunt u een fitheidstest (nulmeting) aanbieden om zo gewicht, BMI, vetpercentage, bloeddruk en conditie te objectiveren. U heeft dan iets tastbaars in handen om op terug te vallen en u schept meteen bewustzijn.

VvAA Familiedag in themapark Archeon

Op zondag 25 september heeft themapark Archeon in Alphen aan den Rijn een speciaal VvAA-tintje. Speciaal voor VvAA-leden en hun gezinsleden is er een pakket met bijzondere extra's samengesteld.

Vanaf 10.00 uur bent u van harte welkom en staat er in de Romeinse Herberg een kopje koffie, thee of glaasje limonade met wat lekkers klaar. De kinderen kunnen er zelf een muffin versieren. Om 11.00 uur start, speciaal voor VvAA, een roofvogelshow waarbij de kinderen onderdeel uitmaken van het programma. Vanaf 11.30 uur kunt u op eigen gelegen-

heid het park bezoeken. Enkele onderdelen van het parkprogramma zijn:
Prehistorie: schminken bij de jagers, armbandjes maken en vuur slaan.
Middeleeuwen: middeleeuwse spelletjes, viltten armbandjes en boogschieten.
Romeinen: demonstratie Romeinse massage, offerceremonie en het maken van een Romeinse pijlpunt.

PROGRAMMA

10.00 uur openstelling Archeon/ontvangst VvAA-leden in de Romeinse Herberg

11.00 uur roofvogelshow in de arena

11.30 uur op eigen gelegenheid bezoeken van het park

15.30 uur gladiatorenengevecht in de arena (dit onderdeel is minder geschikt voor jonge kinderen)

17.00 uur einde

Datum zondag 25 september.

Locatie Archeon, Alphen aan den Rijn. **Prijs** € 11,50 voor volwassenen (normaal € 18,90), kinderen van 4-10 jaar € 9,50 (normaal € 17,90), kinderen tot 4 jaar gratis. De prijs is inclusief toegang tot het park, koffie/thee/limonade bij ontvangst, roofvogelshow, ijsje en parkeerkaart (1 per gezin).

Aanmelden vva.nl/ledenvoordeel

FOTO: TJEK II

BAL! op Paleis Soestdijk

€ 5,-
korting

Paleis Soestdijk krijgt binnenkort een nieuwe bestemming, maar biedt eerst nog plaats aan de tentoonstelling BAL!

Curator Anne van der Zwaag selecteerde, in opdracht van Cultureel Organisatiebureau Artifex, ruim 40 toptalenten uit de Nederlandse creatieve industrie; ontwerpers, kunstenaars, fotografen en schrijvers. Alle deelnemers, onder wie Edwin Oudshoorn, Richard Hutten, Atelier van Lieshout, Marie Cecile Thijs, Ernest van der Kwast en Studio Job maken speciaal voor BAL! een kunstinstallatie die is geïnspireerd op de locatie en de vroegere bewoners. De tentoonstelling biedt bezoekers een bijzondere ontdekkingsreis door dit wonderlijke stuk erfgoed, met een nieuwe blik op onze vaderlandse geschiedenis.

FOTO: ISABELLE WENZEL I

Prijs € 10,- (normale prijs € 15,-) tegen inlevering van deze pagina bij de kassa van Paleis Soestdijk. Deze actie is geldig van 25 juni t/m 25 september o.b.v. beschikbaarheid. Deze aanbieding is niet geldig i.c.m. andere aanbiedingen. Maximaal 2 personen per coupon.

Exclusief

Amsterdam vanaf het water

Speciaal voor VvAA-leden: borrelvaart over de Amsterdamse grachten met een gids.

Beleef deze zomer het mooie Amsterdam vanaf de grachten. U gaat aan boord van de Mister Grey, een elektrische boot geïnspireerd op de oude salonboten maar met een moderne twist. Tijdens de vaart kunt u genieten van drankjes en borrelhapjes, terwijl een gids u alles vertelt over de vele bezienswaardigheden en de rijke geschiedenis van de zeventiende-eeuwse grachtengordel. De monumentale panden, langs 14 km gracht met 80 bruggen, vormen vanaf het water een fantastische beleving.

Dit arrangement is inclusief:

- Vaartocht over de Amsterdamse grachten
- Begeleiding van een architectuurhistorische gids
- Onbeperkt drankjes en borrelhapjes aan boord

Data zaterdag 13 augustus en zondag 14 augustus. **Tijd** 15.30-17.00 uur. **Prijs** € 45,- p.p.

Reserveren artifex.nu/artsenauto of bel tijdens kantooruren naar Artifex op 020 620 81 12.

